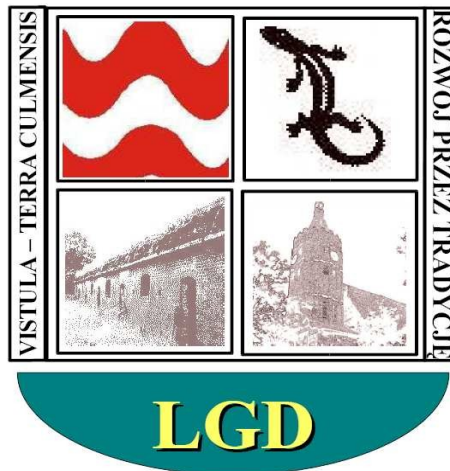

Załącznik do Uchwały Nr 12/2014
Walnego Zebrania Członków
z dnia 09.12.2014 r.

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2008 - 2015

Lokalne Grupy Działania „VISTULA - TERRA CULMENSIS – ROZWÓJ PRZEZ TRADYCJĘ”

**Chełmno – Grudziądz - Lisewo – Stolno
2008
(aktualizacja 2014)**

Opracowanie sfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 w zakresie działania 2.7. „Pilotażowy Program Leader+”

SPIS TREŚCI

	Str.
	3
I. WSTĘP	4
Charakterystyka lokalnej grupy działania (LGD) jako jednostki odpowiedzialnej za realizację lokalnej strategii rozwoju (LSR)	4
I.1. Nazwa i status prawny LGD oraz data wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego i numer w tym rejestrze	4
I.2. Opis procesu budowania partnerstwa	4
I.3. Charakterystyka członków LGD albo jej partnerów i sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD	4
I.4. Struktura rady lub innego organu LGD, do którego wyłącznej właściwości należy wybór operacji zgodnie z art. 61 ust. 4 rozporządzenia nr 1698/2005, zwanych dalej „organem decyzyjnym”	5
I.5. Zasady i procedury funkcjonowania LGD oraz organu decyzyjnego	7
I.6. Kwalifikacje i doświadczenie osób wchodzących w skład organu decyzyjnego	12
I.7. Doświadczenie LGD i członków LGD albo jej partnerów w realizacji operacji	13
II. Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności	17
II.1. Wykaz gmin wchodzących w skład LGD albo będących jej partnerami	17
II.2. Uwarunkowania przestrzenne (mapa), geograficzne, przyrodnicze, historyczne i kulturowe	18
II.3. Ocena społeczno - gospodarcza obszaru, w tym potencjału demograficznego i gospodarczego obszaru oraz poziomu aktywności społecznej	26
II.4. Specyfika obszaru	31
III. Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR, wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy	32
IV. Określenie celów ogólnych i szczegółowych LSR oraz wskazanie planowanych przedsięwzięć służących osiągnięciu poszczególnych celów szczegółowych, w ramach których będą realizowane operacje, zwanych dalej „przedsięwzięciami”	35
V. Określenie misji LGD	44
VI. Wykazanie spójności specyfiki obszaru z celami LSR	44
VII. Uzasadnienie podejścia zintegrowanego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR	47
VIII. Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR	47
IX. Określenie procedury oceny zgodności operacji z LSR, procedury wyboru operacji przez LGD, procedury odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie wyboru operacji w ramach działania, o którym mowa w art.5ust. 1 pkt 21 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, kryteriów na podstawie których jest oceniana zgodność operacji z LSR oraz kryteriów wyboru operacji, a także procedury zmiany tych kryteriów	49
X. Określenie budżetu LSR dla każdego roku jej realizacji	61
XI. Opis procesu przygotowania i konsultowania LSR	63
XII. Opis procesu wdrażania i aktualizacji LSR	64
XIII. Zasady i sposób dokonywania oceny (ewaluacji) własnej	65
XIV. Określenie powiązań LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LSR	67
XV. Wskazanie planowanych działań, przedsięwzięć lub operacji realizowanych przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze objętym LSR	70
XVI. Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich	71
XVII. Informacja o dołączonych do LSR załącznikach	72
XVIII. Materiały Źródłowe	72

Wstęp

Niniejsze opracowanie stanowi aktualizację Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich stworzoną przez Lokalną Grupę Działania w roku 2006 i złożoną do realizacji w ramach Pilotażowego Programu Leader+. Wyznaczone kierunki rozwoju i określone przedsięwzięcia zostały częściowo zrealizowane, ponieważ LGD uzyskała pozytywną opinię Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa i środki na działania. Jednak nowe rozporządzenia Komisji (WE) nr 1974/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. UE L 368 z 23.12.2006, str. 15, z późn. zm.) stworzyło nowe ramy dla Programu Leader. Przeszedł on być Inicjatywą Wspólnotową Unii Europejskiej, ale został włączony w główny nurt programowania rozwoju obszarów wiejskich jako Oś 4 EFRROW. Zmiany te spowodowały nowe podejście do planowania w ramach Leader oraz nowe wyzwania i zadania dla Lokalnych Grup Działania.

Niniejsze opracowanie oparte jest na wytycznych zawartych w ustawie z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427) oraz na rozporządzeniach Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczących Osi 4 PROW. Postawą opracowania jest również podręcznik rekomendowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi autorstwa Adama Futymskiego i Ryszarda Kamińskiego pt. Budowanie lokalnej strategii rozwoju w ramach osi 4 Leader Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 -2013 (Warszawa 2008).

I. Charakterystyka lokalnej grupy działania (LGD) jako jednostki odpowiedzialnej za realizację lokalnej strategii rozwoju (LSR)

I.1. Nazwa i status prawny LGD oraz data wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego i numer w tym rejestrze

Stowarzyszenie nosi nazwę Lokalna Grupa Działania „Vistula - Terra Culmensis - Rozwój przez Tradycję”. W statucie została również ustalona nazwa skrócona, która brzmi LGD „Vistula – Terra Culmensis”. Stowarzyszenie zostało utworzone podczas zebrania założycielskiego w dniu 2 lutego 2006 roku. W Krajowym Rejestrze Sądowym Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w dniu 15 maja 2006 roku pod numerem 0000257011.

LGD posiada osobowość prawną a jego status prawny to stowarzyszenie. Działa na podstawie przepisów ustawy z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm.), ustawy z 7 marca 2007 o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.Urz. UE L 277 z 21.10.2005, str. 1), ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U.z 2003 r. Nr 96, poz. 873) oraz na podstawie statutu.

I. 2. Opis procesu budowania partnerstwa

Działania związane z budowaniem partnerstwa na rzecz rozwoju obszaru gmin Chełmno, Grudziądz, Lisewo i Stolno rozpoczęły się na początku 2006 roku, kiedy to grupa inicjatywna składająca się z przedstawicieli j.s.t., organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców podjęła rozmowy na temat współpracy partnerskiej.

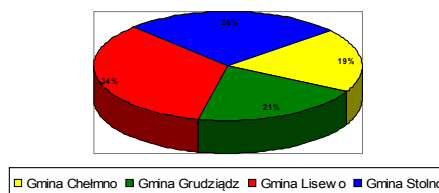
Na skutek porozumienia zawartego pomiędzy samorządami podjęto proces informowania społeczności lokalnej o inicjatywie Leader, o idei partnerstwa pomiędzy sektorem społecznym, publicznym i gospodarczym. W efekcie spotkań zorganizowanych w styczniu i lutym 2006 roku doszło do zorganizowania i zarejestrowania Stowarzyszenia pod nazwą nawiązującą do uwarunkowań przyrodniczo-historycznych obszaru. Nazwa pochodzi od połączenia słów Vistula – Wisła i Terra Culmensis – Ziemia Chełmińska. Obszar LGD to teren Ziemi Chełmińskiej położonej nad Wisłą. Dodatek Rozwój przez Tradycję – określa pomysł na rozwój obszarów wiejskich – rozwijać się wykorzystując dostępne bogactwa naturalno – kulturowe. Do bogactw naturalnych członkowie LGD zaliczyli właśnie położenie w Dolnej Dolnej Wisły. Wpływa to na występowanie na obszarze LGD unikatowej fauny i flory charakterystycznej dla tych terenów oraz występowanie na znacznym obszarze Parku Krajobrazowego. Stąd w nazwie pojawia się Vistula. Potencjał kulturowy członkowie LGD zogniskowali wokół trzech elementów, które wyróżniają LGD na tle pozostałych grup: Towarzystwa Jaszczurczego – „Jaszczurczy ślad”, licznych fortyfikacji – „Pierścień fortyfikacji” oraz licznych kościołów gotycki – „Szlak gotyckich świątyń”. Te trzy elementy bogactwa kulturowego, wokół których LGD chce się rozwijać są pochodną położenia LGD na historycznej Ziemi Chełmińskiej.

I.3. Charakterystyka członków LGD albo jej partnerów i sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD

Członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia mogą być pełnoletnie osoby fizyczne oraz osoby prawne, które złożyły deklarację członkowską i działają na rzecz realizacji celów statutowych Stowarzyszenia.

Ważnym partnerem na etapie powstawania i rozwoju LGD były lokalne samorządy gminne wraz z podlegającymi instytucjami takimi jak szkoły, ośrodki kultury, ośrodki zdrowia, biblioteki. W działalność LGD bardzo aktywnie włączyły się lokalne organizacje: stowarzyszenia, kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich. Sektor gospodarczy reprezentują lokalni przedsiębiorcy oraz rolnicy, prowadzący gospodarstwa agroturystyczne.

Wykres 2. Reprezentatywność gmin wśród członków LGD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów z LGD

Lokalna Grupa Działania jako Stowarzyszenie wciąż pozyskuje nowych członków, którzy stają się formalnymi partnerami LGD poprzez złożenie deklaracji członkowskiej. Decyzja o przyjęciu na członka podejmowana jest w drodze uchwały Zarządu LGD. Do 2008 roku, członkowie LGD dzielili się na członków zwyczajnych – osoby fizyczne i członków wspierających – osoby prawne, jednak ustawa o PROW z dn. 7 marca 2007 roku, dała możliwość członkostwa w LGD jako „specjalnej formie stowarzyszenia” osobom prawnym na takich samych prawach jak osobom fizycznym. Korzystając z tej możliwości w kwietniu 2008 roku walne zebranie członków podjęło uchwałę o dokonaniu zmian w statucie stowarzyszenia, polegających między innymi na tym, aby włączyć w poczet członków z pełnymi prawami także przedstawicieli instytucji, organizacji i firm lokalnych. Przedstawiciele dysponują pisemnym upoważnieniem do reprezentowania podmiotu w Stowarzyszeniu LGD „Vistula - Terra Culmensis”.

LGD jest podmiotem budującym swoją tożsamość na zasobach wiedzy i doświadczeniu swoich członków, dlatego jest otwarte na nowych członków. Poszerzanie składu LGD jest sprawą priorytetową dla władz, ze szczególnym naciskiem na pozyskanie jak największej reprezentatywności sektora społecznego i gospodarczego z obszaru działania. Temu poszerzaniu służą akcje informacyjne i promocyjne, prowadzone przez przedstawicieli LGD od 2006 roku. Dzięki temu w ciągu trzech lat skład LGD powiększył się trzykrotnie (stan na 2.02.2006 r. - 41 członków założycieli, natomiast na 06.11.2009 r. - 121). Budowanie silnego partnerstwa z szeroką reprezentatywnością środowisk lokalnych jest celem nadrzędnym działania LGD, mającym swoje odzwierciedlenie w misji rozwoju.

Utrata członkostwa następuje również w drodze uchwały zarządu, ale jej podjęcie warunkowane jest następującymi czynnikami: pisemna rezygnacja złożona Zarządowi, śmierci członka oraz likwidacji osoby prawnej, wykluczenie przez Zarząd z powodu łamania Statutu i nieprzestrzegania uchwał władz stowarzyszenia lub z powodu notorycznego nie brania udziału w pracach Stowarzyszenia lub z powodu utraty praw obywatelskich na mocy prawomocnego wyroku sądu.

I.4. Struktura rady lub innego organu LGD, do którego wyłącznej właściwości należy wybór operacji zgodnie z art. 62 ust. 4 rozporządzenia nr 1698/2005, zwanych dalej „organem decyzyjnym”

Jednym ze statutowych organów LGD „Vistula - Terra Culmensis” jest Rada Stowarzyszenia, której głównym zadaniem jest wybór operacji zgodnie z zapisami art. 62 ust.4 rozporządzenia nr 1698/2005, które mają być realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju.

Lokalna Strategia Rozwoju

LGD „VISTULA - TERRA CULMENSIS – ROZWÓJ PRZEZ TRADYCIĘ”

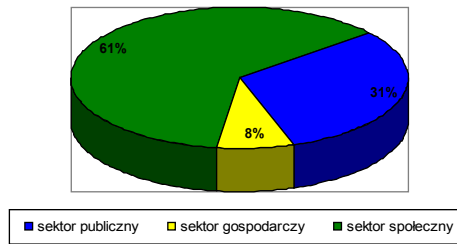
Zgodnie ze statutem Stowarzyszenia Rada składa się z 12 do 16 osób wybieranych i odwoływanych przez Walne Zebranie. Aktualny skład Rady zawiera Tabela 1.

Rada wybiera ze swego grona Przewodniczącego, jego Zastępcę i Sekretarza. Rada jako organ decyzyjny Stowarzyszenia jest także organem reprezentatywnym dla trzech sektorów będących podstawą działania LGD. Zgodnie ze statutem co najmniej 50% jej składu stanowią przedstawiciele sektorów społecznego i gospodarczego. Nie mniej ważną rolę w Radzie odgrywa reprezentacja samorządów lokalnych i innych instytucji publicznych, których przedstawiciele posiadają wysokie kwalifikacje w zakresie funduszy strukturalnych i programów rozwoju obszarów wiejskich. W składzie Rady zachowane są również proporcje dotyczące równych szans kobiet i mężczyzn.

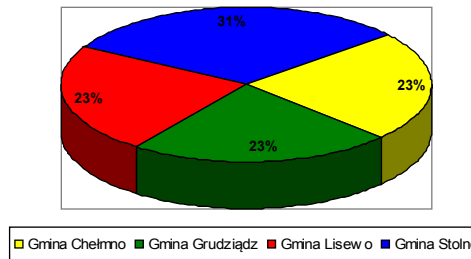
Tabela 1. Skład organu decyzyjnego LGD „Vistula - Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję”

Lp.	Nazwisko i imię	Nazwa podmiotu którego przedstawicielem jest dany członek organu decyzyjnego LGD	Gmina	Sektor
1	Krzysztof Wypij	Gmina Chełmno	Chełmno	Publiczny
2	Zbigniew Kłos	Nie dotyczy	Chełmno	Społeczny
3	Krzysztof Iwańska	Nie dotyczy	Chełmno	Społeczny
4	Jen Tesmer	Gmina Grudziądz	Grudziądz	Publiczny
5	Hanna Guzowska	Rada Gminna Kół Gospodyń Wiejskich	Grudziądz	Społeczny
6	Krzysztof Klucznik	Nie dotyczy	Grudziądz	Gospodarczy
7	Jerzy Cabaj	Gmina Lisewo	Lisewo	Publiczny
8	Alicja Nogalska	Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Lisewo	Lisewo	Społeczny
9	Aneta Kwiatkowska	Stowarzyszenie Pro Bono Homini – Dla Dobra Człowieka	Lisewo	Społeczny
10	Jerzy Rabeszko	Gmina Stolno	Stolno	Publiczny
11	Jan Went	Nie dotyczy	Stolno	Społeczny
12	Stanisław Kamionka	Stowarzyszenie Inicjatywa Stolno	Stolno	Społeczny
13	Adam Kociół	Nie dotyczy	Stolno	Społeczny

Wykres 3. Procentowy udział członków organu decyzyjnego LGD w poszczególnych sektorach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów z LGD

Wykres 4. Przedstawicielstwo gmin w organie decyzyjnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów z LGD

Rada LGD składa się z 13 osób i jest organem decyzyjnym w Stowarzyszeniu, które wybiera projekty w ramach LSR do realizacji. W składzie rady zachowane są proporcje „sektorowe” wymagane w Rozporządzeniu Rady (WE) Nr 1698/2005 art. 62 ust. 1b. Sektor publiczny reprezentuje 4 członków Rady, sektor społeczny 8 i sektor gospodarczy 1 członek. Sektor społeczno -gospodarczy stanowi 69 % członków Rady.

Żaden z członków Rady nie może być zatrudniony w biurze LGD, ponieważ kolidowałoby to z jego zadaniami związanymi z wyborem operacji wdrażanych poprzez LSR. Ponadto członkostwa w Radzie nie można łączyć z członkostwem w Zarządzie lub w organie kontroli.

I.5. Zasady i procedury funkcjonowania LGD oraz organu decyzyjnego

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Vistula - Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję” funkcjonuje na podstawie statutu oraz regulaminów Rady i Zarządu. Najwyższą władzę w stowarzyszeniu ma **Walne Zebranie Członków**.

Do kompetencji Walnego Zebrania Członków należy w szczególności:

- 1) uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia,
- 2) ustalanie liczby członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej,
- 3) wybór i odwołanie członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej,
- 4) rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań Zarządu i Komisji Rewizyjnej, w szczególności dotyczących projektów realizowanych w ramach LSR,
- 5) udzielanie absolutorium ustępującemu Zarządowi,
- 6) uchwalanie zmian Statutu,

- 7) podejmowanie uchwał w sprawie przystąpienia Stowarzyszenia do innych organizacji,
- 8) podejmowanie uchwały w sprawie rozwiązania Stowarzyszenia,
- 9) rozpatrywanie odwołań od uchwał Zarządu, wniesionych przez członków Stowarzyszenia,
- 10) uchwalanie regulaminu obrad Walnego Zebrania Członków,
- 11) opiniowanie projektu LSR opracowanego przez Zarząd,
- 12) opiniowanie propozycji Zarządu dotyczących planowanych projektów,
- 13) ustalanie wysokości składek członkowskich,
- 14) ustalanie diet lub ryczałtów dla członków Zarządu, Rady i Komisji.

Walne Zebranie podejmuje decyzje w formie uchwały, w drodze głosowania. Zgodnie z zasadą demokracji w głosowaniu wszyscy członkowie mają równą ilość głosów. Uchwały władz Stowarzyszenia zapadają zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania.

W przypadku braku stwierdzenia obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania, wyznacza się drugi termin Walnego Zebrania Członków, przypadający na dzień zwołania pierwszego zebrania, 30 minut po zakończeniu pierwszego zebrania, na którym nie stwierdzono quorum. Uchwały władz Stowarzyszenia w wyznaczonym drugim terminie zapadają zwykłą większością głosów, bez względu na liczbę obecnych podczas zebrania.

Podjęcie uchwały w sprawie zmiany Statutu, odwołania członków Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej oraz rozwiązania Stowarzyszenia, wymaga bezwzględnej większości głosów przy obecności ponad połowy członków Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia.

Organem zarządzającym w Stowarzyszeniu jest **Zarząd**, który zgodnie ze statutem ma następujące kompetencje:

- 1) kierowanie całokształtem działalności Stowarzyszenia zgodnie z uchwałami Walnego Zebrania i Rady,
- 2) reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz i działanie w jego imieniu,
- 3) realizacja celów Stowarzyszenia,
- 4) wykonywanie uchwał Walnego Zebrania i Rady,
- 5) przyjmowanie nowych członków Stowarzyszenia i podejmowanie uchwał o utracie członkostwa,
- 6) kierowanie bieżącą pracą Stowarzyszenia i przedkładanie Walnemu Zebraniu Członków sprawozdań ze swojej działalności,
- 7) zwoływanie Walnego Zebrania Członków,
- 8) sprawowania zarządu nad majątkiem stowarzyszenia,
- 9) powoływanie i odwoływanie kierownika Biura Stowarzyszenia oraz zatrudnianie innych pracowników tego Biura;
- 10) ustalanie wielkości zatrudnienia i zasad wynagradzania pracowników Biura Stowarzyszenia;
- 11) przygotowywanie planowanych do realizacji projektów,
- 12) opracowywanie LSR.

Zarząd kieruje bieżącymi pracami Stowarzyszenia, mając do dyspozycji biuro oraz personel biura. Do najważniejszych zadań Zarządu należy reprezentowanie Stowarzyszenia w kontaktach z instytucjami i organizacjami współpracującymi. Członkowie Zarządu są odpowiedzialni za pozyskiwanie środków na działalność LGD, m.in. poprzez zbieranie składek członkowskich i aplikowanie o środki publiczne. Zarząd jest w tym zakresie wspierany przez biuro LGD, znajdujące się w miejscowości Stolno w budynku Kultury, Opieki Społecznej i Administracji

Gminy Stolno. Członkowie Zarządu nie uczestniczą natomiast w procesie wyboru projektów z 3 i 4 osi Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, ponieważ zadanie to należy do wyłącznej kompetencji Rady. Decyzje Rady są w tym zakresie niezależne od Zarządu. Od decyzji Rady można się odwołać poprzez złożenie protestu i skierowanie wniosku do ponownego rozpatrzenia przez Radę.

Rada jest organem decyzyjnym Stowarzyszenia, której zadania polegają na:

- 1) sprawowaniu nadzoru nad realizacją LSR,
- 2) wyborze operacji, które mają być realizowane w ramach zatwierdzonej przez Walne Zebranie Lokalnej Strategii Rozwoju.

Działalność Rady, zasady przyjmowania wniosków i wydawania decyzji o wyborze operacji określa szczegółowo Regulamin Organizacyjny Rady, który stanowi załącznik nr 2 do wniosku na wybór LGD do realizacji LSR. Rada będzie decydowała także o aktualizacjach LSR, kiedy uzna, że proces wdrażania strategii tego wymaga. Rada będzie wychodzić do Zarządu i Walnego Zebrania z inicjatywą aktualizacji LSR, a następnie będzie sprawowała nadzór nad procesem aktualizacji przez ekspertów współpracujących z LGD. Rada obraduje na posiedzeniach zwoływanych przez Przewodniczącego w miarę potrzeb. Posiedzenia Rady zwołuje Przewodniczący Rady, uzgadniając miejsce, termin i porządek posiedzenia z Zarządem i Biurem LGD. **Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju opracowanej przez Stowarzyszenie.** Członkowie Rady zgodnie ze statutem stowarzyszenia wybierani i odwoływani się przez Walne Zebranie Członków. Następnie Rada wybiera ze swego grona przewodniczącego, jego zastępcę oraz sekretarza. Szczegółowe zasady odwoływania i powoływania nowego członka rady zostały uregulowane w Regulaminie organizacyjnym Rady. Zgodnie z jego zapisami, członek Rady może być odwołany przez Walne Zebranie Członków na wniosek Przewodniczącego Rady lub Prezesa Stowarzyszenia w wypadku, gdy: trzy kolejne razy bez usprawiedliwienia nie wziął udziału lub opuścił posiedzenie Rady, brał udział w ocenie wniosku, który sam złożył lub który został złożony przez osobę lub podmiot z którym Członek Rady pozostaje w związku małżeńskim, w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa w linii prostej lub jest związany z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli albo z tytułu zwierzchnictwa lub podległości zawodowej. Powołanie nowego członka Rady następuje wówczas na tym samym posiedzeniu Walnego Zebrania Członków. Członkowie Rady po powołaniu do składu oraz w trakcie posiedzenia rady, którego przedmiotem jest wybór operacji zobowiązani są wypełnić deklarację poufności i bezstronności, w której m.in. oświadczają iż nie ubiegają się o wybór operacji w ramach wdrażania LSR oraz nie pozostają w związku małżeńskim lub innej zależności w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa w linii prostej lub nie są związani z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli albo z tytułu zwierzchnictwa lub podległości zawodowej z osobą ubiegającą się o dofinansowanie. W deklaracji zobowiązują się także do niezwłocznego poinformowania przewodniczącego rady lub jego zastępcy o przypadku stwierdzenia takiej zależności i wówczas wycofują się z oceny danej operacji. Jeżeli członek Rady złoży wniosek o dofinansowanie operacji będącej przedmiotem posiedzenia w którym uczestniczy lub w przypadku stwierdzenia zależności, o której była mowa powyżej, w stosunku do osoby której wniosek o dofinansowanie operacji będzie podlegać ocenie, zobowiązany jest on do złożenia na ręce przewodniczącego rady wniosku o wyłączenie z dokonywania oceny danej operacji a także z procedury odwołania i ponownej oceny.

Pracę Rady organizuje Przewodniczący rady, który przewodniczy jej posiedzeniom. Współpracuje on również z Zarządem LGD i Biurem LGD oraz korzysta z ich pomocy. Rada procesuje na posiedzeniach. Prawomocność posiedzenia i podejmowania przez radę decyzji wymaga obecności co najmniej 50% składu rady. Rada podejmuje decyzje w wyniku głosowania. Wszystkie głosowania rady są jawne. Głosowanie nad wyborem operacji odbywa się poprzez wypełnienie kart oceny operacji. Szczegółowy przebieg głosowania zawarty jest w regulaminie organizacyjnym rady w rozdziale VI. Decyzje rady podejmowane są w formie uchwał. Od uchwał rady przysługuje wnioskodawcy odwołanie do Rady. Z każdego posiedzenia rady sporządzany jest protokół.

Biuro Lokalnej Grupy Działania ma umożliwić sprawne funkcjonowanie Stowarzyszenia, zarówno Zarządu, Rady jak i Komisji Rewizyjnej. W związku z tym zakłada się, że w biurze docelowo wskazane jest aby pracowały 2 osoby o wysokich kwalifikacjach i doświadczeniu w pracy administracyjnej i biurowej. Do biura LGD będą służyły wnioski na operacje dotyczące działań Osi 3 i 4 PROW, gdzie musi być zagwarantowany odpowiedni obieg dokumentów oraz bezpieczeństwo danych beneficjentów. Ważny jest, więc odpowiedni dobór pracowników. Przy realizacji Pilotażowego Programu Leader+ pracował zespół specjalistów o wysokich kwalifikacjach i doświadczeniu. Biuro uczestniczące we wdrażaniu LSR będzie opierało się na już istniejącym zespole oraz na nowych pracownikach pozyskanych w procesie otwartej rekrutacji. Szczegółowe kryteria wobec kandydatów określa Zarząd i podawane są w formie ogłoszenia do publicznej wiadomości (na stronie internetowej LGD, w lokalnej prasie). Za rekrutację odpowiada Prezes i jeden z członków Zarządu (wskazany przez Zarząd). Zakłada się, że minimalna obsada stanowisk w biurze będzie wynosić jeden etat, w miarę możliwości uzupełniany pracą stażysty oraz Koordynatorów gminnych.

Personel Biura LGD wraz z wymaganiami:

1. Stanowisko pracy – **Kierownik Biura LGD**

Wymagania konieczne	Wymagania pożądane
1. wykształcenie: wyższe	1. preferowane kierunki: administracja, zarządzanie, europeistyka, prawo.
2. biegła znajomość obsługi komputera (programy Word, Exel, Power Point, Internet Explorer)	2. Ukończone dodatkowe formy doskonalenia lub doświadczenie w zakresie: pisania wniosków projektowych, zarządzania projektami,
3. Prawo jazdy kat. B i własny samochód	3. Możliwość wykorzystania samochodu prywatnego do celów służbowych,
4. doświadczenie zawodowe - co najmniej 2 lata	4. Doświadczenie w pracy na stanowisku kierowniczym lub samodzielnym
5. umiejętności interpersonalne, zarządzanie zespołem	5. Cechy osobowości: komunikatywność, bezkonfliktowość. sumienność ,kreatywność.
6. Znajomość zagadnień wynikających z PROW 2007-2013, i podejścia LEADER w stopniu pozwalającym na profesjonalną obsługę organów LGD i beneficjentów	6. Zameldowanie na obszarze LGD
7. niekaralność za przestępstwa popełnione umyślnie,	7. Znajomość j. obcego w stopniu dobrym lub b. dobrym (angielski, niemiecki lub francuski)
8. Dobra znajomość obszaru	

2. stanowisko pracy: **Pracownik ds. administracyjno - biurowych**

Wymagania konieczne	Wymagania pożądane
1. Wykształcenie: co najmniej średnie, preferowane wyższe	1. preferowane kierunki: ekonomiczny, administracyjny,
2. Znajomość obsługi komputera; Word, Exel, PowerPoint, Internet Eksplorator	2. umiejętność tworzenia dokumentów, prowadzenia danych,
3. doświadczenie zawodowe: minimum 6 m-cy	3. zatrudnienie lub staż na stanowisku w ksi.
4. niekaralność za przestępstwa popełnione umyślnie.	4. Znajomość zagadnień wynikających z PROW 2007-2013, i podejścia LEADER w stopniu pozwalającym na profesjonalną obsługę organów LGD i beneficjentów
5. Dobra znajomość obszaru	5. Zameldowanie na obszarze LGD

3. stanowisko pracy: **Pracownik ds. monitoringu i promocji**

Wymagania konieczne	Wymagania pożądane
1. Wykształcenie: co najmniej średnie, preferowane wyższe.	1. preferowane kierunki: ekonomiczny, administracyjny, PR
2. Biegła Znajomość obsługi komputera; Word, Exel, PowerPoint, Internet Eksplorer	2. doświadczenie w zakresie: pisania wniosków projektowych, zarządzania projektami,
3. doświadczenie zawodowe: minimum 6 m-cy	3. zatrudnienie lub staż na stanowisku w administracji.
4. Prawo jazdy kat. B i własny samochód	4. Możliwość wykorzystania samochodu prywatnego do celów służbowych,
5. niekaralność za przestępstwa popełnione umyślnie.	5. Znajomość zagadnień wynikających z PROW 2007-2013, i podejścia LEADER w stopniu pozwalającym na profesjonalną obsługę organów LGD i beneficjentów
6. Dobra znajomość obszaru	

W pierwszym naborze poszukiwane będą osoby związane z obszarem działania LGD, w razie problemów z pozyskaniem kandydatów o odpowiednich kwalifikacjach ogłoszenia zostaną rozpowszechnione na terenie całego województwa, a kryteria w niewielkim stopniu złagodzone. Szczegółowa procedura naboru pracowników została przedstawiona w załączniku nr 5 do wniosku o wybór LGD do realizacji LSR.

Zakres obowiązków personelu Biura LGD

Kierownik biura	Pracownik ds. administracyjno - biurowych	Pracownik ds. monitoringu i promocji
<ul style="list-style-type: none"> - zarządzanie bieżącymi pracami biura LGD, - określanie zadań pozostałym pracownikom biura, - organizacja i udział w posiedzeniach Zarządu oraz realizacja poleceń Zarządu, - organizacja i udział w posiedzeniach Rady oraz realizacja decyzji Rady, - przygotowywanie dokumentów aplikacyjnych do programów i funduszy, - informowanie Członków i Partnerów LGD o bieżących działaniach LGD m.in. poprzez organizację spotkań i szkoleń, - uzupełnianie działań Zarządu - aktywny udział w przygotowywaniu i realizacji oraz ocenie projektów realizowanych przez Stowarzyszenie w zakresie realizacji podejścia LEADER tj. działania „Wdrażanie LSR” oraz „Funkcjonowanie LGD”, - Pełnienie zastępstwa pod nieobecność: Pracownika ds. Administracyjno-Biurowych oraz pracownika ds. Promocji i Monitoringu 	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie bieżącej pracy biura, - przyjmowanie i obsługa klientów biura, - obsługa korespondencji, - Prowadzenie ewidencji uchwał Zarządu Stowarzyszenia, uchwał Rady, uchwał Komisji Rewizyjnej i Walnego Zebrania Członków. - Prowadzenie archiwum Stowarzyszenia. - Prowadzenie spraw związanych z techniczną realizacją projektów stanowiących przedmiot działalności Stowarzyszenia. - Systematyczne kontakty z instytucjami zarządzającymi programami pomocowymi - Pełnienie zastępstwa w sprawach Stowarzyszenia pod nieobecność: pracownika ds. monitoringu i promocji 	<ul style="list-style-type: none"> - Prowadzenie spraw związanych z przyjmowaniem wniosków projektowych w zakresie realizacji LSR - Prowadzenie bieżącego monitorowania realizowanych przedsięwzięć i projektów. - Składanie kwartalnych sprawozdań z prowadzonego monitoringu kierownikowi Biura LGD. - Inicjowanie i prowadzenie szkoleń dla beneficjentów w zakresie promocji i monitoringu realizowanych projektów. - Promocja działań LGD w mediach. - Przygotowywanie posiedzeń Rady LGD w zakresie monitoringu i promocji. - Pełnienie zastępstwa w sprawach Stowarzyszenia pod nieobecność: pracownika ds. administracyjno-biurowych

Opis stanowisk precyzujący podział obowiązków i zakres odpowiedzialności na poszczególnych stanowiskach został określony w załączniku nr 6 do wniosku na wybór LGD do realizacji LSR. Ponadto do realizacji LSR w LGD zostaną zatrudnieni koordynator główny i koordynatorzy gminni na podstawie umów cywilnoprawnych oraz księgową również na podstawie umowy cywilnoprawnej.

Zaplecze techniczno-organizacyjne biura LGD

Stowarzyszenie posiada biuro znajdujące się w Stolnie w budynku Kultury, Opieki Społecznej i Administracji Gminy Stolno, które jest wyposażone w podstawowe sprzęty umożliwiające swobodną pracę personelu. Powierzchnia biura wynosi 15 m². Biuro znajduje się na parterze. Budynek, w którym znajduje się biuro jest w pełni dostosowany dla potrzeb osób

niepełnosprawnych (winda dodatkowo oznakowana dla potrzeb osób niewidzących, sanitariaty, podjazdy); pełny węzeł sanitarny (toalety, łazienki, prysznic, kuchnia) oraz sala szkoleniowa na 70 osób; budynek chroniony alarmem. Sprzęt został pozyskany poprzez realizację Pilotażowego Programu Leader+. Obecnie biuro jest wyposażone w meble, kserokopiarkę, przenośny komputer, drukarkę atramentową. Dodatkowo biuro zostanie wyposażone w sprzęt IT (dla księgowej i pracownika biurowego), sprzęt multimedialny, fotograficzny (aparat z funkcją kamery), skaner, odpowiednie oprogramowanie (office, oprogramowanie księgowo – kadrowe) oraz inne niezbędne do prawidłowej pracy biura. Biuro posiada dostęp do Internetu.

Opis szczegółowy warunków technicznych znajduje się w załączniku nr 7 do wniosku o wybór LGD do realizacji LSR.

I.6. Kwalifikacje i doświadczenie osób wchodzących w skład organu decyzyjnego

Z uwagi na znaczącą rolę LGD we wdrażaniu operacji dotyczących Osi 3 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-13 do Rady Stowarzyszenia zostały wybrane osoby o odpowiednich kwalifikacjach i doświadczeniu, gwarantujących wysoki poziom merytoryczny podejmowanych decyzji. Członkowie Rady zostali wybrani spośród członków Stowarzyszenia na podstawie prezentacji kandydata i udokumentowanych kwalifikacji i doświadczenia (kopie dyplomów, świadectw, certyfikatów itp.).

Osoby wchodzące w skład organu decyzyjnego, a więc Rady Stowarzyszenia posiadają odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie umożliwiające im trafny dobór projektów do realizacji zgłaszanych przez beneficjentów z obszaru działania LGD.

Ponad połowa członków Rady posiada wiedzę związaną z tematyką rozwoju obszarów wiejskich, a w szczególności rozwoju zrównoważonego w ujęciu środowiskowym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. W skład Rady wchodzi osoby działające w różnych obszarach tematycznych ważnych dla rozwoju wsi m.in. ekologii, kultury, gospodarki, edukacji, rozwoju lokalnego, rolnictwa. Większość członków Rady posiada certyfikaty i dokumenty równoważne potwierdzające ukończone kursy, szkolenia i zajęcia praktyczne.

Osoby wchodzące w skład Rady są silnie związane z obszarem działania LGD, poprzez fakt wieloletniego zamieszkiwania na tym terenie. Ponad połowa członków Rady mieszka na tym terenie co najmniej 3 lata (potwierdzone oświadczeniem).

Kwalifikacje i doświadczenie osób wchodzących w skład organu decyzyjnego przedstawia załącznik nr 11 do wniosku o wybór LGD do realizacji LSR pod nazwą „Dane wszystkich członków organu decyzyjnego”.

I.7. Doświadczenie LGD i członków LGD albo jej partnerów w realizacji operacji.

W 2006 roku LGD „Vistula - Terra Culmensis- Rozwój przez Tradycję” skupiła swoje działania na budowaniu struktur, wzmocnieniu strukturalnym LGD oraz rozpowszechnieniu idei partnerstwa na terenie działania. Drugim równie ważnym przedsięwzięciem było opracowanie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich dla partnerskich gmin: Stolno, Chełmno, Lisewo i Grudziądz. ZSROW została przedstawiona do uchwalenia na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia w dniu 8.06.2006 r. Koszty przeprowadzenia Warsztatów zostały pokryte ze środków Programu Agrolinia 2000 w wysokości 3.600 zł.

Również ze środków Agrolinii został przeprowadzony konkurs plastyczny skierowany do gimnazjalistów z obszaru LGD o tematyce „Plakat promujący LGD „Vistula - Terra Culmensis -Rozwój przez Tradycję”. Sfinansowano zakup nagród w kwocie 200 zł.

Ponadto w 2006 r. LGD brała udział w kilku imprezach o charakterze regionalnym, aby promować swoją działalność i zasoby partnerów m.in. w:

- Festiwalu Smaku w Grucznie
- Festynie „Barwy Lata Dary Jesieni” w Przysieku.

Podczas wystaw LGD prezentowała produkty lokalnych rękodzielników oraz producentów tradycyjnej żywności. Na w/w wydatkowane zostały środki w wysokości 1.182,70 zł. Na ten cel LGD otrzymało również dofinansowanie z Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie w wysokości 350 zł.

W dniu 14.12.2006 r. zorganizowane zostało szkolenie „**Produkty Tradycyjne jako element żywienia gospodarczego regionu**”. Na ten cel LGD pozyskała środki w wysokości 2890 zł z Programu Agrolinia.

W okresie od stycznia 2007 roku do kwietnia 2008 roku Stowarzyszenie realizowało projekt pn. „**Poprawa jakości życia mieszkańców oraz wykorzystanie walorów naturalno - kulturowych poprzez realizację szkoleń, działań informacyjnych, promocyjnych, wykonanie analiz oraz wymianę doświadczeń szansą dla LGD Vistula -Terra Culmensis - Rozwój przez Tradycję**”. Na realizację projektu LGD pozyskała środki z Pilotażowego Programu Leader + Schemat II w wysokości 565.700,00 zł. Projekt zakładał podjęcie działań zmierzających do pobudzenia aktywności mieszkańców LGD ukierunkowanych przede wszystkim na rozwój gospodarczy. Wdrożenie projektu zostało podzielone na 3 etapy:

Styczeń - maj 2007 r. - wartość 127.400,27 zł.; **maj – październik 2007 r.** – wartość 151.402,42 zł.; **październik 2007 r.- kwiecień 2008 r.** - wartość 286.897,31 zł. W ramach projektu realizowano wiele ciekawych przedsięwzięć, m.in.:

- wydane zostały następujące publikacje „Rozwój przedsiębiorczości wiejskiej na obszarze Vistula - Terra Culmensis”, „Promocja przedsiębiorstw i lokalnego rzemiosła z obszaru Vistula - Terra Culmensis”; „Agroturystyka szansą dla LGD Vistula - Terra Culmensis”; „Poznaj nasz region”.
- odbyły się liczne imprezy integrujące mieszkańców LGD oraz promujące jej walory naturalno – kulturowe (łącznie ok 60 imprez);
- mieszkańcy uczestniczyli w wielu szkoleniach m.in. na temat: „Pozyskiwania środków z zewnątrz - szansą na rozwój gospodarczy LGD Vistula - Terra Culmensis” czy „Agroturystyka szansą dla LGD Vistula – Terra Culmensis”;
- zinwentaryzowano zasoby naturalno – kulturowe obszaru LGD oraz opracowano program rewitalizacji zabytków;
- wytyczone zostały trzy szlaki turystyczne „Jaszczurczy ślad”, „Pierścień foryfikacji” i „Szlak gotyckich świątyń” oraz opracowane zostały dla nich przewodniki;
- wykonano oznakowanie najcenniejszych zabytków a także na terenie LGD pojawiły się tablice z informacjami na temat LGD oraz jego bogactw naturalno- kulturowych;
- opracowano także Lokalną Strategię Rozwoju dla Lokalnej Grupy Działania „Vistula -Terra Culmensis - Rozwój przez Tradycję” na kolejne lata (2008-2015), która wyznacza kierunki do dalszego rozwoju naszego obszaru.

Przez cały 2007 rok LGD prowadziła kampanię promocyjną poświęconą produktom tradycyjnym z regionu. Między innymi promowała SERKI ZIOŁOWE Z MLEKA KOZIEGO produkowane przez Panią Grażynę Habigier z Kolna, POWIDŁA STAROGRODZKIE

produkowane przez Pana Henryka Krzywdzińskiego za Starogrodu, CHLEB WIEJSKI Z MAKIEM ze Stolna wypiekany przez Wiejską Spółdzielnię Handlowo - Produkcyjną ze Stolna oraz KIEŁBASE ŚWOJSKĄ LISEWSKĄ produkowaną przez Zakład Mięsny „RITTER” z Lisewa. W efekcie tej działalności w lutym 2008 roku CHLEB WIEJSKI Z MAKIEM ze Stolna został wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych prowadzoną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Nadmienić należy, iż z Województwa Kujawsko- Pomorskiego na liście tej znajduje się 16 produktów w tym właśnie CHLEB ZE STOLNA oraz POWIDŁA STAROGRODZKIE (wśród Powideł z Doliny Dolnej Wisły).

W ramach kampanii promocyjnej LGD w 2007 roku brała udział w kilku imprezach o charakterze regionalnym, gdzie prezentowała produkty z obszaru działania Lokalnej Grupy Działania m.in.:

- Festiwal Smaku w Grucznie,
- Barwy Lata Dary Jesieni w Przysieku,
- Wojewódzkie Dożynki w Jabłonowie Pomorskim,
- Międzynarodowe Targi Poznańskie - FARMA 2007 (LGD otrzymało dotację z Samorządu Województwa Kujawsko- Pomorskiego na przygotowanie wystawy produktów w wysokości 2000,00 zł)

Prezentacja LGD na Międzynarodowych Targach FARMA 2007 w Poznaniu.

LGD w 2008 r. uzyskała fundusze w ramach konkursu ogłoszonego przez Samorząd Województwa Kujawsko – Pomorskiego w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego – Program Operacyjny Kapitał Ludzki – Działanie 9.5. Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich – tytuł projektu – Nowe kwalifikacje dla mieszkańców LGD „Vistula -Terra Culmensis”. Wartość dofinansowania to 49.836 zł. W ramach projektu przeprowadzono 45 godzin warsztatów z zakresu Rękodzieła Artystycznego dla 40 osób. Projekt realizowano w okresie maj- październik 2008.

LGD w 2008 r. zrealizowała także projekt w ramach konkursu ogłoszonego przez Samorząd Województwa Kujawsko- Pomorskiego z zakresu „**Wspierania lokalnych inicjatyw wiejskich w ramach aktywizacji terenów wiejskich- GRANTY- Leader**”, tytuł projektu: „Wiedza o funduszach unijnych to podstawa rozwoju LGD Vistula – Terra Culmensis”. W ramach projektu zorganizowany został konkurs wiedzy o Programie Leader dla młodzieży gimnazjalnej na obszarze LGD. Rozbudowana została strona Internetowa o elementy związane z informacjami n.t. PROW, PO KL, RPO WK-P i Leader na lata 2007-2013. Zorganizowana została także konferencja pn.: „Produkt Lokalny a środki UE”. Utworzony został Punkt Informacyjny o środkach PROW, PO KL, RPO WK-P i Leader na lata 2007 – 2013. Wartość projektu 12.450 zł w tym wnioskowana kwota dofinansowania 12 000 zł.

LGD w ramach konkursu numer 2/6.3/2008 ogłoszonego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu w grudniu 2008 roku rozpoczęła realizację projektu „Akademia sołtysów”. Projekt w wysokości 49 566 zł współfinansowany jest przez Europejski Fundusz Społeczny w ramach Priorytetu VI, Działania 6.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Program szkoleń zakłada przeszkolenie 60 sołtysów oraz liderów zamieszkujących tereny wiejskie z zakresu: budowania projektów unijnych, dokumentacji merytorycznej i finansowej projektów, omówienia programów operacyjnych na lata 2007-2013 oraz możliwości pozyskiwania funduszy, praca z generatorem wniosków, podstawy tworzenia biznes planu, zajęcia z doradcą zawodowym i psychologiem, ogólne zasady rozpoczęcia działalności gospodarczej.

W 2008 roku LGD kontynuowało kampanię promocyjną. LGD promowało się poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju wyjazdach, festynach oraz festiwalach, m.in.:

- Święto Województwa Kujawsko-Pomorskiego na Starym Rynku w Toruniu
- Festiwal Smaku w Grucznie
- Dożynki Powiatowe w Papowie Biskupim
- Międzynarodowe Targi w Poznaniu FARMA 2008
- "Barwy Lata Dary Jesieni" w Przysieku
- „Pyrka z Peru” Muzeum Etnograficzne w Toruniu;
- „Jarmark Adwentowy” Przysiek;
- Mistrzostwa Świata Juniorów w Lekkoatletyce, Bydgoszcz,
- Prezentacja LGD i jego dorobku podczas wywiadu telewizyjnego TVP Bydgoszcz promującego realizację projektów z EFS.

LGD zaprezentowało takie produkty lokalne jak: CHLEB WIEJSKI ZE STOLNA, KIEŁBASA SWOJSKA LISEWSKA, SERKI ZIOŁOWE Z MLEKA KOZIEGO, SMALEC GRAŻYNY Z DODATKIEM JABŁKA, SER EDAMSKI LISEWSKI, POWIDŁA STAROGRODZKIE, JABŁECZNIK oraz PLEŚNIAK Z POWIDŁAMI STAROGRODZKIMI i wiele innych potraw oraz foldery promujące nasz region a także rękodzieło w postaci różnego rodzaju stroików, ozdób, haftów, wyrobów z drewna i metaloplastyki. Przedstawiciele LGD uczestniczyli również na wielu festynach Gminnych organizowanych na terenie LGD „Vistula - Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję”.

Lokalna Grupa Działania, będąca partnerstwem spajającym najważniejsze instytucje, organizacje i podmioty gospodarcze z obszaru objętego działaniem, opiera swoje przedsięwzięcia na zasobach i doświadczeniu partnerów, którzy są członkami Stowarzyszenia. Dzięki bogatym doświadczeniom i wysokim umiejętnościom w pozyskiwaniu środków poszczególnych partnerów, LGD rozwija się i coraz sprawniej funkcjonuje. Na szczególną uwagę zasługuje tu wsparcie merytoryczne ze strony samorządów lokalnych umiejętnie i skutecznie pozyskujących środki z funduszy zewnętrznych. Doświadczenie Członków LGD, w tym samorządów lokalnych, organizacji ngo i przedsiębiorców oraz samego LGD zostało zaprezentowane w **załączniku nr 17** do wniosku o wybór LGD do realizacji LSR pn. „Doświadczenie członków LGD w zakresie realizacji projektów”.

Festiwal Smaku w Grucznie (2008 rok)

W przyszłości LGD planuje dalsze pozyskiwanie środków na aktywizację i promocję obszaru LGD oraz na podnoszenie kwalifikacji członków LGD oraz pozostałych mieszkańców obszaru LGD, zarówno ze środków funduszy unijnych jak i innych zewnętrznych. Ponadto nadal Stowarzyszenie będzie starało się uczestniczyć w różnego rodzaju imprezach, przedsięwzięciach, które będą przyczyniały się do rozwoju obszaru LGD.

LGD „VISTULA - TERRA CULMENSIS – ROZWÓJ PRZEZ TRADYCIĘ”

„Barwy Lata - Dary Jesieni” Przysiek 2008

„Barwy Lata – Dary Jesieni” Przysiek 2008 –
Prezes LGD „Vistula – Terra Culmensis” odbiera nagrodę dla stowarzyszenia

II. Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności

II.1. Wykaz gmin wchodzących w skład LGD albo będących jej partnerami

Obszar działania LGD obejmuje 4 gminy wiejskie położone w centralnej części województwa kujawsko-pomorskiego, w tym: 3 gminy należące administracyjnie do powiatu chełmińskiego – Chełmno, Lisewo i Stolno, oraz gminę wiejską Grudziądz (powiat grudziądzki ziemski).

Wykaz gmin: nazwa i typ gminy, identyfikator jednostki podziału terytorialnego

Gmina Chełmno - gmina wiejska, Identyfikator: 0404022

Gmina Grudziądz – gmina wiejska, Identyfikator 0406012

Gmina Lisewo – gmina wiejska, Identyfikator 0404042

Gmina Stolno – gmina wiejska, Identyfikator 0404062

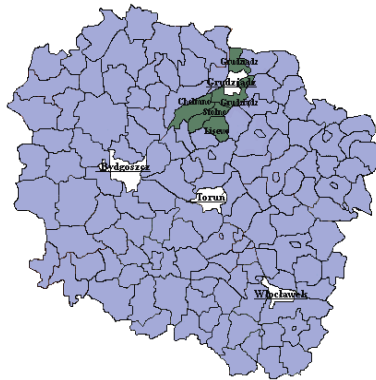
Wszystkie cztery gminy są członkami LGD a dokumentami to potwierdzającymi są uchwały Rad Gmin o przystąpieniu do LGD i stanowią one załącznik nr 12 do wniosku o wybór LGD do realizacji LSR. Gminy te nie są członkami innych LGD, które ubiegają się o wybór do realizacji LSR ani też podmiotami, które zobowiązały się do współpracy w zakresie realizacji LSR z innymi LGD.

II.2. Uwarunkowania przestrzenne (mapa), geograficzne, przyrodnicze, historyczne i kulturowe

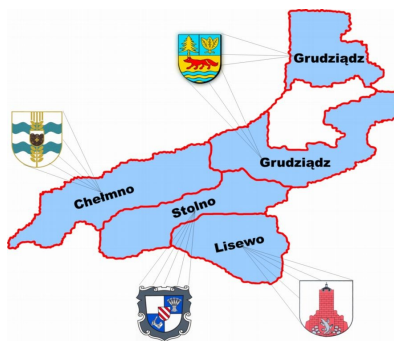
II.2.1. Uwarunkowania przestrzenne

Obszar LGD znajduje się w środkowej części województwa kujawsko – pomorskiego, w powiecie chełmińskim i grudziądzkim ziemskim. Łącznie obszar objęty działalnością LGD wynosi 463 km², w tym gmin: Lisewo 86 km², Chełmno 113 km², Stolno 99 km², Grudziądz 165 km².

Ważny wpływ na rozwój gmin wiejskich obszaru LGD mają miasta Chełmno (ok. 20 tys. mieszkańców), Grudziądz (ok. 100 tys. mieszkańców) i Świecie (ok. 26 tys. mieszkańców), w których mieszczą się ważne dla regionu instytucje i przedsiębiorstwa. W Chełmnie i Grudziądzu mieszczą się także siedziby gmin wiejskich Chełmno i Grudziądz. Ponadto obydwie te miasta stanowią atrakcję turystyczną regionu ze względu na ciekawą sieć fortyfikacji.

Obszar LGD na tle gmin woj. kujawsko-pomorskiego

II.2.2. Uwarunkowania geograficzne

Z punktu widzenia fizyczno – geograficznego obszar leży w obrębie dwóch makroregionów, tj. zachodnia, północno – zachodnia i północna część leży w obszarze Doliny Dolnej Wisły, natomiast wschodnia część leży w obrębie Pojezierza Chełmińskiego – Dobrzyńskiego.

Dolina Dolnej Wisły kraina geograficzna w północnej Polsce, obejmuje dolinę rzeki na odcinku od Pradoliny Toruńsko-Ebeswaldzkiej w Bydgoszczy do delty w okolicach Gniewu. Jej długość wynosi ok. 120 km, a szerokość waha się w granicach 5-6 km; wysokość zboczy doliny to najczęściej 50-60 m, nachylenie dochodzi nawet do 50°. W skład DDW wchodzi trzy jednostki morfogenetyczne: dno doliny (płaski obszar ukształtowany wylewami Wisły), strefa zboczowa i wysoczyzna morenowa. Dolinę dzieli się również na trzy mezoregiony: Dolinę Fordońską, Kotlinę Fordońską i Dolinę Kwizdyńską. W DDW wykształcone są kilkunastokilometrowe rozszerzenia zwane basenami: Unisławski, Świecko-Chełmiński i Grudziądzki.

Dolina Dolnej Wisły ukształtowana została 17-16 tys. lat temu podczas cofania się ostatniego lądolodu. Wtedy to spływająca woda wyrzeźbiła głęboką dolinę, a Wisła zmieniła kierunek na północny tworząc w okolicach Bydgoszczy przełom. Dno doliny charakteryzuje się płaskim rolniczym krajobrazem, który przecina gęsta sieć kanałów melioracyjnych; warto zauważyć, że ich sieć nie zmieniła się od wieków. W wielu miejscach znajdują się starorzecza. Na północ od Chełmna znajduje się pas śródlądowych wydm.

Strefa zboczowa doliny przechodzi w wysoczyznę morenową, która przypomina płaską, falistą równinę. Urozmaicają ją doliny i parowy oraz liczne oczka wodne powstałe w wyniku roztopienia się lodowca. W ujęciu hydrograficznym południowa część obszaru leży w zlewni Kanału Głównego Wiejskiej Niziny Chełmińskiej, a północna część z całym „międzywalem” należy do przyrzecza Wisły.

Rzeźba terenu. W większości cały obszar LGD znalazł się w zasięgu ostatniego zlodowacenia skandynawskiego, stąd rzeźba terenu posiada cechy charakterystyczne dla krajobrazu młodoglacjalnego. Pod względem geomorfologicznym na obszarze gmin należy wyróżnić jednostki: wysoczyznę morenową zwaną Równiną Chełmińską, oraz część dolinną tzw. Basenu Unisławskiego, Basenu Chełmińskiego, kotlinowatego rozszerzenia doliny Wisły, zwanego Basenem Grudziądzkim. Rzeczą charakterystyczną są powstałe w wyniku działania lodowca jeziora usytuowane w tzw. rynnach polodowcowych. Największe z nich to: Kornatowskie (48 ha), jezioro Małe Czyste (36,1 ha), Robakowo (24,6 ha), Bartlewskie (20 ha) i Pniewite (15 ha). Najgłębszymi są: Bartlewskie (20 m) i Pniewite (10 m). Poza rynnami występują owalne tzw. „oczka”, są one jednak znacznie mniejsze, średnio 2 ha.

Powierzchnię terenu budują w całości osady czwartorzędowe, których miąższość na wysoczyźnie sięga, co najmniej kilkadziesiąt metrów. W dnie doliny Wisły miąższość tych osadów sięga nawet kilkanaście metrów, a na zboczach doliny miejscami odsłaniają się utwory trzeciorzędowe. Powierzchnię wysoczyzny buduje polodowcowa glina morenowa i piaski gliniaste. W obniżeniach terenowych występują głównie osady piaszczysto-żwirowe, a w dnach dolin i rynien osady torfowe i mułowe. Najbardziej charakterystyczną cechą krajobrazu jest naprzemianległe występowanie form wypukłych i wklęsłych. Przestrzennie dominuje wysoczyzna morenowa typu płaskiego z fragmentami typu falistego.

Gleby. Na terenie LGD występuje zróżnicowanie rodzajów kompleksów glebowych i tak od kompleksów pszennych występujących na terenie Gminy Chełmno, Lisewo i Stolno po bardzo przeciętnej i niskiej przydatności dla potrzeb rolnictwa występujących na terenie Gminy Grudziądz. Występują tu przeważnie gleby brunatne, wytworzone z piasków gliniastych moreny dennej, o zróżnicowanej zasobności w składniki odżywcze. Skalami macierzystymi gleb omawianego regionu są głównie margliste gliny zwłaszcza lekkie oraz średnie, a także pyły wodnego pochodzenia. Powstały na nich gleby brunatne oraz czarne ziemie. Ze względu na ukształtowanie terenu i jakość gleb w niektórych miejscach na obszarze LGD, Gmina Grudziądz w pełni została objęta nizinny obszar o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), a na terenie gminy Chełmno wyodrębnione zostały 3 obręby geodezyjne ONW: Małe Łunawy, Nowawieś Chełmińska oraz Klamry.

Bogactwa naturalne. Wspólną cechą gmin tworzących LGD są ubogie zasoby surowców mineralnych. Jedynym bogactwem naturalnym, które może mieć istotny wpływ na rozwój gospodarczy obszaru jest solanka nawiercona w utworach jury dolnej na głębokości około 1600 m w miejscowości Marusza (gm. Grudziądz). Solanka ta składem chemicznym odpowiada solance z Ciechocinka, a wydajność złoża określono na 35 m³/h. Temperatura solanki wynosi 44° C. Cechy

te kwalifikują solankę do wykorzystania rekreacyjno-balneologicznego oraz jako źródła energii geotermalnej. Możliwość wykorzystania solanki zależy tylko i wyłącznie od uwarunkowań ekonomicznych. W tym celu została m.in. powołana spółka „Geotermia”, która szczegółowo rozpoznała możliwości wykorzystania solanki i określiła rodzaj i zakres związanego z tym przedsięwzięcia. W 2006 roku udostępniono dla ludności solankę na bazie szpitala miejskiego w Grudziądzu do zabiegów balneologicznych. W 2007 roku powstał pod Grudziądzem nowoczesny ośrodek odnowy biologicznej i rehabilitacji. Jednak największa przyszłość solanek zdaje się drzemać w jej temperaturze i niewyczerpanych zasobach. Kwestią krótkiego czasu jest opracowanie i wdrożenie metody pozyskiwania ciepła z solanek. Niewyczerpalne źródło alternatywnej, ekologicznej energii, której świat poszukuje.

II.2.3. Uwarunkowania przyrodnicze

Zasoby wodne. Obszar LGD charakteryzują dyspozycyjne zasoby wód płynących. Gmina Chełmno i Grudziądz leży w zlewni Kanału Głównego. Sieć wodna jest urozmaicona, w dużej mierze za sprawą gęstej sieci rowów melioracyjnych. Występują naturalne zbiorniki wodne o znacznej powierzchni. Największym jest jezioro Komatowskie położone na południowy zachód od Lisewa. Inne zbiorniki wodne to, rozrzucone po całej powierzchni zlewni śródpolne oczka wodne, płytkie zagłębienia w dolinach cieków oraz sztucznie wykopane przed laty stawy parkowe.

Na terenie gminy Grudziądz występuje fragment tzw. Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 129 „Zbiornik dolnej Osy”. Z uwagi na znaczenia dla zaopatrzenia w wodę w przyszłości powinien podlegać szczególnej ochronie przed migracją zanieczyszczeń, tym bardziej, że wody pozbawione są naturalnej ochrony od powierzchni w postaci warstwy osadów nieprzepuszczalnych. Przez obszar LGD przepływa rzeka Wisła. Największym dopływem Wisły w tym rejonie jest - Osa, która stanowi oś hydrograficzną tej części regionu.

Zasoby leśne. Obszar LGD pod względem lasów jest zróżnicowany. Gmina Chełmno, Grudziądz i Stolno posiadają bardzo wiele terenów leśnych i bardzo wiele pomników przyrody, natomiast gmina Lisewo jest bardzo uboga w lasy. Większe kompleksy leśne to rejon strefy krawędziowej doliny Wisły (Wielkie i Małe Łunawy, Klamry, Kaldus), kępy wiślane (Kępa Panieńska) oraz pagórki i wały wydmore. Większość to lasy państwowe. Przeważają lasy wielogatunkowe. Lasy mieszane porastają zbocza doliny Wisły i lasy łęgowe zachowane w obrębie Kępy Panieńskiej. Piaszczyste terasy rzeczne i wykształcone na nich formy wydmore porastają suche bory sosnowe. Obszary o płytko zalegającej wodzie porastają olsy. Drzewostany są urozmaicone i zależne od typu siedliskowego lasu, jednak dominuje sosna z udziałem gatunków liściastych: dąb, buk, lipa, grab, klon, olcha.

Na obszarze LGD występują liczne parki wiejskie: Gorzuchowo - 1,04 ha, Klęczkowo - 2,45 ha, Grubno - 11,50 ha, Kobyły - 2,30 ha, Łyniec - 2,55 ha, Wabcz - 0,80 ha, Obory - 2,65 ha, Paparzyn - 1,00 ha, Pilewice - 2,50 ha, Rybieniec - 4,05 ha, Trzebiełuch - 1,00 ha, Wichorze - 4,80 ha, Aleja lipowa prawem chroniona - droga Sarnowo – Klęczkowo, Małe Lniska 1,7 ha, Marusza 3,2 ha, Mokre 0,85 ha, Nowa Wieś 1,0 ha, Pieńki Królewskie 1,2 ha, Ruda 3,1 ha, Turznice 1,5 ha, Węgrowo 3,5 ha i Wielkie Lniska 1,3 ha. Do najcenniejszych parków z zachowanym układem przestrzennym i bogatym drzewostanem należą parki w: Węgrowie, Wielkich Lniskach, Maruszy, Wabczu i Grubnie. Do rejestru zabytków wpisane są parki w miejscowościach: Węgrowo i Wielkie Lniska, Gorzuchowo, Klęczkowo, Wabcz; parki pałacowe: w Kobyłach i w Grubnie. Bardzo interesująca roślinność znajduje się w strefach krawędziowych eksponowanych w kierunku południowym i wschodnim. Jest to stepowa roślinność kserotermiczna (ciepłolubna), w tym chronione gatunki: ostnicowate i miłek wiosenny.

Formy ochrony przyrody. Na obszarze LGD znajduje się część **Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego** oraz obszaru chronionego krajobrazu – teren strefy krawędziowej Doliny Wisły. Obszar Parku Krajobrazowego obejmuje tereny Gminy Chełmno, Grudziądz oraz część Gminy Stolno. Obszar Parku chroni prawo i lewobrzeżną część Wisły na odcinku od Bydgoszczy do miejscowości Nowe. Park jest największym w woj. kujawsko-pomorskim odznaczającym się bogactwem fauny i flory.

Park podejmuje wiele działań, których celem jest ochrona dziedzictwa kulturowego terenu. Stąd podejmowane są zadania polegające np. na przywracaniu starych gatunków drzew owocowych. Zespół Parków mocno angażuje się w działalność społeczną. Inicjuje wiele działań z zakresu turystyki, rekreacji oraz popularyzacji produktów lokalnych i regionalnych.

Charakterystyczny krajobraz w Dolinie Dolnej Wisły

Na obszarze LGD znajduje się kilka rezerwatów:

- **Rezerwat "Zbocza Płutowskie"** o powierzchni ok. 35 ha. (gmina Chełmno) utworzono w celu zabezpieczenia rzadkiej flory kserotermicznej tworzącej niewielkie, w pewnej mierze reliktowe, wyspy oderwane daleko od swego centrum rozmieszczenia. Głównym przedmiotem ochrony są dwa kserotermiczne zespoły murawowe z pięciornikiem piaskowym, ostnicą włosowatą, miłkiem wiosennym i kłosownicą pierzastą.
- **"Góra św. Wawrzyńca"** to najmniejszy na terenie ZPKChiN rezerwat, który zajmuje powierzchnię 0,7 ha. (gmina Chełmno). Ścisłą ochroną objęto wał ziemny pochodzenia antropogenicznego i niewielki fragment zbocza doliny Wisły od strony Jeziora Starogrodzkiego. Wał ziemny objęto ochroną rezerwatową zarówno ze względu na jego wartość historyczną (wał obronny dawnego grodziska), jak i wyjątkowe walory przyrodnicze. Największą powierzchnię wału (południowy stok) zajmuje roślinność kserotermiczna. W runie rośnie m. in. chroniona pierwiosnka lekarska oraz wiele innych roślin łąkowych.
- **Rezerwat "Ostrów Panieński"** o powierzchni ok. 14,5 ha położony jest na północny-zachód od Chełmna. Prawie całą powierzchnię rezerwatu zajmuje zgodny z siedliskiem, zbliżony do naturalnego, łąg wiązowo-jesionowy. Drzewostan występującego tu łągu tworzą głównie: dąb szypułkowy, wiąz pospolity i jesion.
- **Rezerwat "Łęgi na Ostrowiu Panieńskim"** to najmłodszy z istniejących na terenie ZPKChiN rezerwatów. Zajmuje powierzchnię ok. 34,5 ha. Położony jest w sąsiedztwie rezerwatu "Ostrów Panieński", ma podobne warunki siedliskowe i panuje w nim podobnie wykształcony łąg wiązowo-jesionowy.

Specyfika przyrodnicza obszaru została doceniona poprzez włączenie do **Sieci Natura 2000**. Mozaika środowisk - łąki, pastwiska, zadrzewienia, zakrzewienia, starorzecza, wyspy rzeczne – sprawia, że wiele gatunków ptaków zakłada tutaj gniazda łągowe. Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Dolina Dolnej Wisły” jest ostoją podtrzymującą ponad 1% krajowej populacji dla trzcza nurogęsi, ohara, ostrzygojada, rybitwy białoczelnej, rybitwy rzecznej i zimorodka.

II.2.4. Uwarunkowania historyczne

Historia obszaru LGD jest związana z historyczną Ziemią Chełmińską. Jest ona bardzo odległa, o czym mogą świadczyć liczne znaleziska archeologiczne pochodzące z okresu przedrzymskiego, kultury łużyckiej i wczesnośredniowiecznej. W czasach Imperium Rzymskiego przez Ziemię Chełmińską przebiegał słynny szlak bursztynowy prowadzący z prowincji rzymskiej Panonia nad Bałtyk. Odcinek północny tego szlaku biegł doliną Wisły i przecinał z południa na północ Ziemię Chełmińską. Miało to istotny wpływ na rozwój gospodarczy tych terenów. Z tego okresu pochodzą znaleziska w postaci monet rzymskich, m.in. w Wabczu znaleziono srebrny denar cesarza Wespazjana oraz denar jego syna Tytusa. Prace archeologiczne prowadzone na grodzisku w Kałdusie odkryły ślady osadnictwa z VIII w. (dawna lokalizacja Chełmna). W czasie badań odsłonięto pozostałości wczesnoromańskiej bazyliki z I połowy XI wieku - najwcześniej, rozpoznanej, jak do tej pory, świątyni chrześcijańskiej z rejonu Pomorza i Mazowsza. Odkryto dwie unikatowe w skali środkowoeuropejskiej komory grobowe, kryjące pochówki Normanów z okresu wikingów (przełom X i XI wieku) - z bogatym wyposażeniem, ozdobami, naczyniami, nożami z żelaza oraz mieszek ze srebrnymi monetami. Obszar LGD, wraz całą Ziemią Chełmińską wchodził w skład monarchii polskiej. Już za czasów Mieszka I związany był z dzielnicą mazowiecką, dla której stanowił obszar nadgraniczny wobec Prus.

W 1228 roku Konrad Mazowiecki sprowadził na Ziemię Chełmińską Zakon Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie, zwany **Zakodem Krzyżackim**, który miał ochraniać granice państwa, nadając im Ziemię Chełmińską. Krzyżacy szybko uzyskali samodzielność stając się potężnym państwem z nowymi strukturami. Istotną rolę w walce

z Zakonem Krzyżackim odegrało **Towarzystwo Jaszczurcze**, którego celem była obrona interesów rycerstwa polskiego. Założycielami Towarzystwa Jaszczurczego było czterech rycerzy: Mikołaj i Hanusz z Ryńska związany z Lisewem oraz Fryderyk i Mikołaj Kitnowscy. W czasie panowania Krzyżaków obszar Ziemi Chełmińskiej wielokrotnie był najeżdżany i niszczone przez Prusów. Po podpisaniu II Pokoju Toruńskiego Ziemia Chełmińska wróciła do Polski. Kontynuowany był wówczas dalszy jej rozwój, który zakończył się w czasach najazdów szwedzkich.

W 1505 roku większość miejscowości Ziemi Chełmińskiej została nadana biskupstwu Chełmińskiemu przez Króla Jagiellończyka. Pod koniec XVI w. przeprowadzono alokację terenów wiejskich należących do miasta Chełmna, co skutkowało powstawaniem nowych wsi. W tym czasie na te tereny przybywali osadnicy holenderscy (menonici).

W okresie wojen szwedzkich nastąpiło wyniszczenie tych ziem przez przemarsze wojsk, nakładanie kontrybucji i przywleczenie przez wojska zarazy (1/3 ludności zginęła). W 1772 ziemie te weszły w skład państwa pruskiego Fryderyka II i poddane zostały intensywnej germanizacji. Okres ten cechował się dynamiką rozwoju gospodarczego – znacznie wyższą niż w innych zaborach. Rozwijało się rolnictwo i przemysł przetwórczy. Pozostałościami po tym okresie są liczne zespoły pałacowo-parkowe, zabudowania folwarczne, również kościoły, liczne szkoły.

W 1920 roku obszar Ziemi Chełmińskiej ponownie został przyłączony do Państwa Polskiego. Proces odbudowy polski na tych ziemiach zahamowany został przez napaść hitlerowskich Niemiec na Polskę. Od pierwszych dni okupacji rozpoczęła się masowa eksterminacja ludności, której celem była likwidacja inteligencji polskiej. Śladem licznych aktów przemocy są liczne pomniki i mogiły upamiętniające te zbrodnie. Po 1945 roku większość majątków upaństwowiono. Nastąpiła dewastacja wielu wspaniałych obiektów.

II. 2. 5. Uwarunkowania kulturowe

Na terenie LGD występuje wiele obiektów materialnego dziedzictwa o znaczących wartościach kulturowych:

Zamki. Na szczególną uwagę zasługuje wieś Lipienek, w której prawdopodobnie na początku XI wieku powstał niewielki gród. Przybyli na te tereny Krzyżacy odbudowali go, lecz w 1277 roku został ponownie zniszczony w czasie wyprawy Jaćwingów. Na jego miejscu powstał na przełomie XIII/XIV wieku murowany dwuczęściowy zamek, otoczony szerokimi i głębokimi fosami. W czasach krzyżackich był siedzibą wójtów zarządzających posiadłościami Zakonu. Wójt z Lipienka od połowy XIV wieku posiadał najwyższą władzę sądowniczą w Ziemi Chełmińskiej. Z tego tytułu sprawował nadzór nad sądami rycerskimi, odbywającymi się w pobliskim Lisewie. Na zamku wystawiano wiele dokumentów, niektóre nawet przez wielkich mistrzów Zakonu. Jednym z takich dokumentów był przywilej lokacyjny Grudziądz z 1291 r. Po pokoju toruńskim w 1466 roku zamek oraz okoliczne wsie i folwarki przeszły na własność króla polskiego. W jego imieniu zarządzali nimi dzierżawcy, grzesznościowo nazywani starostami. Zamek i całe starostwo zostały dotkliwie zniszczone w czasie wojen szwedzkich. Z powodu zniszczenia budynków gospodarczych na przedzamczu, ocalałe pomieszczenia i piwnice zamkowe były stajniami i stodołami. Dziś zobaczyć można tylko króciutki fragment muru, jedną piwnicę i doły po pozostałych.

Starogród. W tej miejscowości mistrz krajowy Herman von Balk zbudował gród warowny, który był budowlą o konstrukcji drewnianej. Prawdopodobnie w połowie XIII wieku zastąpiono go zamkiem murowanym, który został siedzibą mistrzów krajowych, a potem komturów. Głównym zadaniem zamku była ochrona pobliskiego Chełmna przed najazdami. Ok. 1240 roku Krzyżacy, z jednej z wypraw na Pomorze przywieźli ze Starowic relikwie głowy św. Barbary i umieścili ją w kaplicy zamku. Święta była patronką żeglarzy, flisaków i rybaków, stąd Starogród stał się popularnym ośrodkiem pielgrzymkowym. Do kaplicy zamkowej przybyli m.in. król czeski Wacław oraz Anna, małżonka Wielkiego Księcia Litewskiego Witolda.

W 1505 roku król Aleksander Jagiellończyk ofiarował starostwo starogrodzkie wraz z zamkiem biskupom chełmińskim, którzy uczynili z niego wspaniałą rezydencję. Były to lata najlepszej

świątyni zamku. Po pierwszym rozbiórce Polski, został on zajęty przez Królestwo Pruskie, ulegając coraz większej destrukcji. Pod koniec XVIII wieku został zburzony. Niestety do dnia dzisiejszego nie zachowało się nic ze wspaniałości tej budowli, ale ziemia kryje z pewnością w sobie wiele skarbów i tajemnic, które czekają na odkrycie.

Zabytkowe Kościoły. Obszar LGD jest zasobny w obiekty sakralne o wysokich walorach kulturowych m.in.:

- **Kościół rzymskokatolicki p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Lisewie.** Zbudowany został na przełomie XIII/XIV w. W kościele tym odbywały się sądy rycerskie oraz spotkania Towarzystwa Jaszczurczego.
- **Kościół ewangelicki w Lisewie.** W latach 50-tych XX w. rozebrano jego wieżę. Obecnie w odrestaurowanej części znajduje się sala widowiskowa i sala posiedzeń.
- **Kościół p.w. Św. Barbary** wraz z urządzeniem wewnątrz w Starogrodzie z 1754r.█
- Kościół ewangelicki murowany z lat 1881-2 w miejscowości **Wielkie Łunawy**, obecnie parafialny rzymsko-katolicki p.w. Wniebowzięcia NMP.
- **Kościół parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia NMP w Mokrem**, murowany z pocz. XIV w., odbudowany 1641-1650r.
- **Kościół parafialny p.w. Św. Bartłomieja w Wabczu** wraz z urządzeniem wewnątrz. Kościół wzmiankowany jest z 1288r – gotycki- wyposażenie barokowe z zabytkową wieżą oraz boczną kaplicą św. Anny. Otoczony murem kamiennym.
- **Wielkie Czyste** .Kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny. Erygowany w 1246r. zbudowany w 3 ćw. XIII., rozbudowany lub odnowiony w 1 ćw. XIV w.
- **Sarnowo.** Kościół parafialny p.w. Św. Marcina wraz z urządzeniem wewnątrz. Kościół pochodzi z XIII/XIV w., gotycki, uszkodzony w czasie wojen szwedzkich, spalony w 1938 r- odnowiony w 1939r. (jako neogotyck). Do dnia dzisiejszego zachowały się pamiątki, takie jak: alabastrowa ambona, świecznik czteroramienny wiszący nad ołtarzem.

Fortyfikacje Twierdzy Chełmno i Grudziądz

Zbudowane na początku XX wieku, później rozbudowywane w połowie wieku do dziś kryją wiele niewyjaśnionych historii. Mimo upływu czasu nadal zaskakują specyficznym klimatem i obfitują zaskakującymi odczuciami zwiedzających. Ich stan jest bardzo zróżnicowany, od dobrego po zły czy grożący zawaleniem. Od kilku lat odradza się zainteresowanie pasjonatów historii tematem fortyfikacji, powstają pomysły na wykorzystanie fortów do celów edukacyjnych i turystycznych. Powstało nawet stowarzyszenie „Twierdza Chełmno” skupiające pasjonatów fortów.

Na obszarze LGD znajduje się kilka fortów z XIX wieku m.in. w miejscowości Wielkie Łniska, Parski i Świerkocin oraz kilkadziesiąt schronów z okresu międzywojennego wchodzących w skład fortyfikacji Twierdzy Grudziądz i Chełmno (m.in. Grabowiec, Leśniewo, Lisie Kąty, Wełcz Wielki, Węgrowo, Wielkie Łniska, Kłamry, Starogród, Rybieniec, Małe Czyste, Stolno).

Zespoły pałacowo – parkowe. O świątyni rozwoju ziemi Chełmińskiej świadczą także liczne zespoły pałacowo – parkowe zachowane w wielu miejscowościach obszaru LGD. Poniżej zostaną opisane tylko niektóre z nich:

Małe Łniska. Zespół złożony z murowanego pałacu, zbudowanego w 1925 r. na zrębach wcześniejszego, z przylegającym od wschodu niewielkim parkiem, założonym w 3 ćwierci XIX w.; zabudowań gospodarczych po stronie zachodniej pałacu, zbudowanych w latach 20. XX w., z których zachowały się: obora, owczarnia, stodoła i wieża transformatorowa; kolonii budynków mieszkalnych po północnej stronie drogi z Grudziądza do Nicwałdu, z których zachował się jeden budynek.

Marusza. Zespół złożony z dworu murowanego, zbudowanego w 1863 r. na zrębach wcześniejszego, otoczonego okazałym parkiem o układzie krajobrazowym, założonym w początku XIX w., kompleksu zabudowań gospodarczych, z których zachowały się murowane: magazyn z 1890 r., spichrz z 1890 r., obora z 1863 r., owczarnia z 1870 i wieża zielarska z 1861 r.

oraz młyn wodny z pocz. XX w.; kolonii mieszkaniowej, usytuowanej po zachodniej stronie drogi z Grudziądza do Okonina.

Mokre. Zespół złożony z: okazałego, murowanego budynku mieszkalnego - dworu, nr 43, zbudowanego w k. XIX w., z relikdami niewielkiego założenia ogrodowego z tegoż czasu, zespołu murowanych budynków gospodarczych z k. XIX w., usytuowanych po południowej stronie dworu.

Nowa Wieś. Zespół złożony z murowanego budynku mieszkalnego - dworu, nr 39, zbudowanego w k. XIX w. i reliktdów niewielkiego parku z tegoż czasu, przylegającego do dworu od strony północno-wschodniej, w którym znajduje się ujęcie wody z okresu, kiedy obiekt był w posiadaniu Spółdzielni Kółek Rolniczych.

Ruda. Zespół młyński, jedyny zachowany z trzech młynów (Ruda, Wałdowo i Szynych), nad rz. Młynówką, położony po wschodniej stronie drogi z Grudziądza do Stolna. Z zespołu zachowały się: murowany budynek młyna, zbudowany w 1921 r. na zrębach wcześniejszego obiektu, dom mieszkalny, drewniany z k. XVIII w., rozbudowany w 1 ćwierci XX w., dwa budynki gospodarcze z pocz. XX w., znacznie przebudowane oraz założenie ogrodowe z okazałym, różnogatunkowym drzewostanem, w którym najstarsze drzewa są w wieku ponad 200 lat oraz aleja kasztanowców.

Turznice. Założenie dworsko-parkowe, z którego zachowały się jedynie niektóre budynki gospodarcze dawnego folwarku oraz relikty parku, założonego w 2 połowie XIX w. w postaci elementów układu przestrzennego tj. rzeźby terenu, układu wodnego i drzewostanu z okazami drzew o rozmiarach pomnikowych.

Węgrowo. Założenie dworsko-parkowe złożone z trzech kompleksów: dworu, zbudowanego w końcu XVIII w., rozebranego w k. lat 70. XX w., z którego pozostały jedynie sklepione kolebkowo piwnice i otaczającego go parku o układzie krajobrazowym, założonego w poł. XIX w., o powierzchni 3,50 ha; zespołu zabudowań gospodarczych, zgrupowanych wokół prostokątnego podwórza po południowej stronie *aleja dębowa w Węgrowie* dworu oraz kolonii mieszkaniowej, położonej po zachodniej stronie drogi w kierunku Grudziądza.

Wielkie Lniska. Założenie dworsko-parkowe złożone z trzech kompleksów: dworu murowanego, zbudowanego ok. 1910 r. na wcześniejszych zrębach i otaczającego go parku, o układzie krajobrazowym, założonego w pocz. XX w., o powierzchni 1,30 ha; kompleksu budynków gospodarczych, murowanych z pocz. XX w., zgrupowanych wokół prostokątnego podwórza i kolonii mieszkaniowej, położonej po obu stronach drogi w kierunku Grudziądza.

Grubno. Na powierzchni 11,5 ha rozciąga się park z rzadkimi okazami drzew i krzewów. Założony w I połowie XIX w. na stromej skarpie, a u jej podnóża znajdują się 2 stawy o ogólnej powierzchni wód 3,9 ha. Z parkiem w Grubnie nierozzerwalnie związany jest pałac wzniesiony w poł. XIX w.

Bartlewo. Park założony w I poł. XIX w. na pow. 4,2 ha. Dwór jest z II poł. XIX w. Przy granicy południowej pozostałość po dawnym folwarku- spichrz z 1868 r. oraz staw. Od strony wschodniej niewielkie jezioro. Liczne alejki i polany. Wśród drzewostanu występuje 27 gatunków drzew i 5 gatunków krzewów. Dominuje lipa i dąb szypułkowy. Wiele drzew o rozmiarach pomnikowych. Pomnikiem przyrody jest skupienie 5 dębów.

Pniewite. Pałac (obecnie klasztor) z około 1910 r., piekarnia, kuźnia, budynki gospodarcze z końca XIX w. Park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 1,08 ha. Kompozycja parku nie zmieniła się. Zmianom uległy jedynie drobne elementy ogrodu- żywopłoty ramujące alejki i klomb.

Mgoszcz. Park krajobrazowy z początku XIX w. o powierzchni ok. 6,00 ha, w tym ok. 0,21 ha wód (staw). Pałac z 4 ćw. XIX w. Zbudowany z cegły, dwukondygnacyjny. Budynek założony jest na planie prostokąta z nieznacznie wysuniętym czteroosiowym ryzalitem od strony północnej oraz nieco cofniętą przybudówką od strony południowej. Podjazd do pałacu otacza pas zwartego drzewostanu z przewagą świerka pospolitego. Występuje także jesion

wyniosły, wiąz polny, wierzba biała odmiany zwisającej, kasztanowiec biały, buk pospolity odm. czerwonołistnej. Na specjalną uwagę zasługują okazy pomnikowe: buka pospolitego, jesionów wyniosłych i dębów.

Grodziska. Cechą charakterystyczną tego obszaru są zachowane obiekty archeologiczne w postaci grodzisk – pozostałości po grodach wczesnośredniowiecznych. Obiekty takie znajdują się m.in. w **Kałdusie** „Góra św. Wawrzyńca” (grodzisko ze śladami osadnictwa z VIII w. stanowiące dawną lokalizację Chełmna, pozostałości bazyliki z I połowy XI wieku - najwcześniej, rozpoznanej, jak do tej pory, świątyni chrześcijańskiej z rejonu Pomorza i Mazowsza, pochówki Normanów z okresu wikingów z przełomu X/XI w. z bogatym wyposażeniem, ozdobami, naczyniami, nożami z żelaza oraz mieszek ze srebrnymi monetami), w **Wabczu** (gród poganka, sąsiadujący z doliną Wisły), w **Sarnowie** (grodzisko o kształcie eliptycznym z XIV w.)

Bogactwo zabytków obszaru LGD jest ogromne. Innymi wartymi uwagi obiektami są:

- Dom Zakonny Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej w Pniewitem. Zgromadzenie zostało założone przez Matkę Marię Karłowską. Kierowała ona klasztorem aż do swej śmierci w 1935 r.
- Zagroda wiejska w Dusocinie złożona z: 1) domu mieszkalnego, murowanego z 2. ćwierci XIX w., 2) obory murowanej z 3. ćwierci XIX w., 3) podwórza gospodarczego i sadu. W latach 1844-1853 należała do rodziców słynnego chirurga dra Ludwika Rydygiera,
- Plebania parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia NMP, mur. XVIII/XIX w. w Mokrem,
- Zespół młyński (młyn, dwór i park) z XVIII/XIX w. w Rudzie,
- Młyn wodny w Daszkowie, drewniano-murowany, 1875 r.
- Plebania rzymsko-katolicka, murowana z XVIII/XIX w. w Starogrodzie,
- Zespół dworski w Wabczu (budynek dawnej szkoły – klasycystyczny o bogatej historii, dawna gorzelnia zbudowana w 3 ćw. XIX w.
- Dworek z ok. 1880r. wykonany z zaprawy wapiennej w Gorzuchowie,
- Dworek o skromnych cechach klasycystycznych z XVIII w. powiększony w XIX w. (1929) w Klęczkowie,
- Dwór z wieżą widokową z ok. 1870r., zabytkowy spichlerz, owczarnia, kuźnia, murowany czworak z 1887r. w Kobyłach,
- Dwór z II poł. XIX w. prawdopodobnie z relikdami z XVIII w. przebudowany na początku XX w. – klasycystyczny w Łyńcu,
- Dwór z XIX/XX w. zbudowany na starych piwnicach z XVIII w., owczarnia z XIX w. oraz spichlerz zbożowy z 1904r. w Rybieńcu,
- Kuźnia w Strucfoniu,
- Stare cmentarze poewangelickie i pomennonickie – praktycznie w każdej miejscowości na terenie Gminy Chełmno i Grudziądz.

Walory zagospodarowania przestrzennego (aleje drzew, stare sady, zbiorniki małej retencji, drogi polne piaszczyste itp.)

- ✓ Aleja kasztanowa w Kałdusie, dawny dojazd do dworu z końca XIX w.
- ✓ Sady we wsi Starogród, pierwsze wzmianki pochodzą z XVI w.
- ✓ Ciągi szpalerowe drzew wzdłuż cieków oraz dróg: Drzonowo – Lisewo, Lisewo – Mgoszcz, Lisewo – Józefkowo (gmina Płużnica), Kornatowo – Pniewite, Bartlewo – Krusin – Linowiec, Tytlewo – Kamlarki – Wierzbowo.

Podsumowując ten temat należy zauważyć, iż stan wielu zabytków pozostawia wiele do życzenia, parki są pozarastane, w wielu z nich zostały wycięte stare drzewa, dwory ulegają szybkiej degradacji, elementy fortyfikacji są dewastowane. Problemem jest też dostęp do zabytkowych obiektów, ponieważ większość z nich zlokalizowana jest na prywatnych gruntach. Fakt ten można jednak wykorzystać zachęcając lokalną ludność do zainteresowania się działalnością turystyczną poprzez udostępnienie do zwiedzania ciekawych zabytków (również

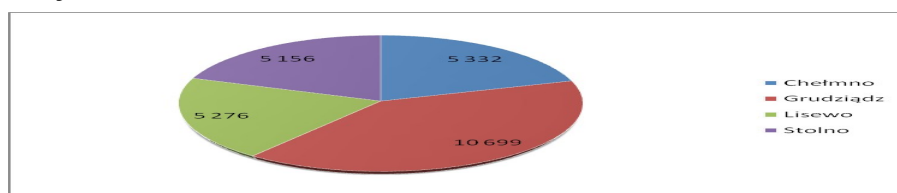
niektórych wnętrz). Z pewnością przyczyni się to do poprawy atrakcyjności obszaru i zachęci przyszłych turystów do odwiedzenia. Włączenie mieszkańców w działalność turystyczną przyczyni się do poprawy społeczno-ekonomicznej strony życia lokalnej społeczności. Gminy posiadają na swoim terenie inne obiekty o dużych wartościach kulturowych takie jak: poniatówki, stare młyny, szkoły, chaty i inne warte pokazania na szlakach. Warto zwrócić uwagę na liczne kapliczki i krzyże przydrożne rozsiane w krajobrazie wiejskim.

II.3. Ocena społeczno - gospodarcza obszaru, w tym potencjału demograficznego i gospodarczego obszaru oraz poziomu aktywności społecznej

II.3.1. Potencjał demograficzny i jakość życia

Łączna liczba ludności mieszkającej na terenie działania LGD wynosi: 26 463 osób (stan na dzień 31.XII.2006). Wszyscy mieszkają na obszarach wiejskich. W Gminie Chełmno 5 332 osób, Gminie Lisewo: 5 276 osób, Gminie Stolno: 5 156 osób i Gminie Grudziądz 10 699 osób.

Wykres 3. Liczba ludności obszaru LGD „Vistula - Terra Culmensis”

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, stan 31.XII.2006.

Gęstość zaludnienia obszaru LGD wynosi: 57,16 osoby/km². W poszczególnych gminach gęstość zaludnienia przedstawia się następująco: Gmina Chełmno: 47,19 os/km², Gmina Grudziądz: 64,84 os/km², Gmina Lisewo: 61,35 os/km², Gmina Stolno: 52,08 os/km². Gęstość zaludnienia znacząco odbiega od średniej gęstości zaludnienia dla województwa kujawsko-pomorskiego (115 os/km²) i całego kraju (w 2006 roku gęstość zaludnienia wynosiła 122 os/km²). Struktura wiekowa ludności obszaru LGD, według danych dostępnych w GUS na 31.XII.2006 rok przedstawia się następująco:

Tabela 2. Struktura wiekowa ludności obszaru LGD

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Obszar LGD	26 463	13 172	13 291
0-4 lat	1565	808	757
5-9	1620	830	790
10-14	1963	985	978
15-19	2205	1143	1062
20-24	2430	1248	1182
25-29	2023	1039	984
30-34	1919	973	946
35-39	1601	810	791
40-44	1808	914	894
45-49	1957	1013	944
50-54	1780	935	845
55-59	1524	777	747
60-64	875	417	458

Lokalna Strategia Rozwoju

LGD „VISTULA - TERRA CULMENSIS – ROZWÓJ PRZEZ TRADYCJĘ”

65-69	787	342	445
70 lat i więcej	1946	711	1235

Według wskaźnika ekonomicznego podział ludności przedstawia się korzystnie, ponieważ jest wysoki udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Również przyrost naturalny przedstawia się korzystnie w większości gmin. Tylko w gminie Lisewo i Stolno wskaźnik przyrostu naturalnego w ostatnich latach jest ujemny.

Tabela 3. Przyrost naturalny na 1000 ludności, 31.XII.2006

Gmina	Wskaźnik przyrostu naturalnego
Chełmno	4,1
Grudziądz	8
Lisewo	- 4,1
Stolno	- 1,1,

Źródło: Dane GUS, 31.XII.2006

Gminy Chełmno i Grudziądz rozwijają się dynamicznie pod względem demograficznym jako wiejskie gminy pod dużymi ośrodkami miejskimi. Stają się coraz bardziej atrakcyjne dla mieszkańców sąsiednich miast. Jednocześnie jest to wyzwanie dla tych gmin, które zmieniają swój rolniczy charakter, rozwijając funkcje mieszkalne i gospodarcze. Gminy spotykają się z coraz powszechniejszym zjawiskiem nowych mieszkańców pochodzących z miast, którzy mają wyższe wymagania i inne oczekiwania wobec wsi.

Kwestią decydującą o jakości życia na obszarach wiejskich jest możliwość podejmowania pracy i zachowania odpowiedniego statusu materialnego. Od zmian ustrojowych w Polsce aż po 2004 rok odznaczał się licznymi problemami na rynku pracy – zjawiskami strukturalnego bezrobocia sięgającego bardzo wysokich wskaźników. Od wejścia Polski do UE możemy obserwować stopniowe i coraz korzystniejsze zmiany na rynku pracy. Przejawia się w zdecydowanych spadkach stopy bezrobocia w całej Polsce, także w województwie kujawsko-pomorskim.

Gmina	liczba bezrobotnych	Mężczyźni	Kobiety
Gmina Chełmno	350	135	215
Gmina Grudziądz	856	406	450
Gmina Lisewo	267	117	150
Gmina Stolno	289	128	161
R a z e m	1762	786	976

Tabela 4. Liczba osób bezrobotnych w gminach, 31.XII.2007

Źródło: Powiatowe Urzędy Pracy w Chełmnie i Grudziądzu

Obszar LGD charakteryzuje się wysokim poziomem bezrobocia w stosunku do średniej w województwie kujawsko-pomorskim i kraju. Szczególną grupą narażoną na problem bezrobocia są ludzie młodzi, absolwenci szkół bez doświadczenia zawodowego, osoby po 45 roku życia, a także kobiety. Szansą na poprawę złej sytuacji na rynku pracy są specjalne strefy ekonomiczne, które powstały w Ostaszewie (gm. Łysomice) oraz w Świeciu i Grudziądzu.

Tabela 5. Stopa bezrobocia na obszarze LGD

Powiat	2008-06	2007-06	2006-06
Grudziądzki-ziemski	21,40%	24,50%	29,50%
Chełmiński	15,90%	18,90%	26,20%

LGD „VISTULA - TERRA CULMENSIS – ROZWÓJ PRZEZ TRADYCJĘ”

Kujawsko-pomorskie	13,0%	16,0%	15,9%
Polska	9,4%	12,3%	20,2%

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu

W kontekście analizy społeczności lokalnej niezmiernie ważne są kwestie wiejskiej infrastruktury, której stan jest często w sferze szczególnego zainteresowania mieszkańców, ponieważ świadczy ona o standardzie życia.

Ochrona zdrowia i opieka społeczna. Ambulatoryjną i stacjonarną opiekę zdrowotną zapewniają mieszkańcom gmin przychodnie specjalistyczne i szpital ogólny w Chełmnie i Grudziądzu lub szpitale w Toruniu, Świeciu i Bydgoszczy. Ponadto w gminach działają Gminne Ośrodki Zdrowia. Pomocy społecznej mieszkańcom udzielają Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej, a także instytucje opieki społecznej działające w strukturze powiatu chełmińskiego i grudziądzkiego oraz województwa kujawsko – pomorskiego.

Bezpieczeństwo publiczne. Bezpieczeństwa publicznego strzegą w Gminach na obszarze Gmin Chełmno, Lisewo, Grudziądz i Stolno policjanci z Powiatowej Komendy Policji w Chełmnie i Grudziądzu oraz Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej w Chełmnie i Grudziądzu. Na terenie Gminy Lisewo, Stolno, Grudziądz i Chełmno prężnie działają jednostki OSP.

Edukacja i wychowanie. Na terenie Gmin tworzących LGD działa 8 Zespołów Szkół (najwięcej w Gminie Grudziądz: 4), 1 gimnazjum (w Gminie Chełmno), 11 szkół podstawowych (najwięcej w gminie Grudziądz: 5) oraz 4 przedszkola (1 w Lisewie i 3 w Gminie Grudziądz). Ponadto na terenie Gminy Stolno działa szkoła ponadgimnazjalna – Centrum Kształcenia Praktycznego w Grubnie. Jednostki oświatowe są w dobrym stanie technicznym oraz dostatecznie wyposażone. Poziom nauczania jest wysoki.

Na uwagę zasługuje także zaangażowanie gmin na rzecz rozwoju edukacji m.in. w gminie Lisewo utworzono „Centrum kształcenia na odległość na wsiach” w ramach ogólnopolskiego projektu finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Sport i rekreacja. Obszar LGD charakteryzuje się dużą aktywnością sportową, co wyraża się dużą liczbą aktywnie działających klubów sportowych. Najczęstszą formą skupiającą sportowców są Ludowe Kluby lub Zespoły Sportowe. Tego typu organizacje działają w Gminie Chełmno, Lisewo oraz Grudziądz. Najczęściej działają one na polu piłki nożnej mając swoje reprezentacje w rozgrywkach ligowych niższego szczebla organizowanych przez Kujawsko-Pomorski Związek Piłki Nożnej. Prężnie działają także w każdej z Gmin tworzących LGD Uczniowskie Kluby Sportowe.

Aktywni sportowo mieszkańcy gmin mają do dyspozycji sale gimnastyczne znajdujące się przy szkołach, boiska piłkarskie oraz boiska wielofunkcyjne. Są one jednak w większości w bardzo złym stanie, ponadto są bardzo słabo wyposażone w urządzenia i sprzęt sportowy. Brakuje także infrastruktury dla najmłodszych np. placów zabaw. W ostatnich latach stan tej infrastruktury poprawia się głównie dzięki inwestycjom gmin ze środków Unii Europejskiej. Poprawiono stan kilku świetlic wiejskich, boisk sportowych, powstało też kilka nowych placów zabaw. Istnieje duża szansa, że dzięki Programowi Odnowa Wsi i Leader w dalszym ciągu będą prowadzone inwestycje w tym zakresie.

Obszar LGD charakteryzuje się słabo rozwiniętą infrastrukturą rekreacyjną. Widoczny jest brak ścieżek rowerowych, szlaków pieszych, oznaczeń turystycznych. Również baza noclegowa – wypoczynkowa jest w niewielkim stopniu rozwinięta, poza 12 gospodarstwami agroturystycznymi, skupionymi głównie wokół Chełmna, mało jest restauracji, zajazdów, stadnin, wypożyczalni sprzętu turystycznego, ośrodków wypoczynkowych.

Na terenie gminy Grudziądz, w miejscowości Biały Bór znajduje się Gminny Ośrodek Wypoczynkowy, dysponujący 60 miejscami noclegowymi. Jest on miejscem organizacji: obozów terapeutyczno-profilaktycznych dla dzieci i młodzieży ze szkół gminy, biwaków, obozów treningowych sportowców, imprez rekreacyjnych mieszkańców gminy.

Kultura. Rolę kulturotwórczą na obszarze LGD pełnią biblioteki, świetlice wiejskie oraz organizacje pozarządowe działające na rzecz rozwoju gminy i jej mieszkańców. W Gminie Grudziądz prężnie działa także Gminny Ośrodek Kultury (w pozostałych gminach nie działają GOK). Aktywnymi na polu kultury są także szkoły, sołectwa, jednostki OSP oraz parafie. W ramach działań kulturalnych inicjowanych przez opisane podmioty na terenie LGD odbywa się wiele imprez, konkursów, spotkań o charakterze kulturalnym.

Szczególną rolę w zakresie działań kulturalnych odgrywają świetlice wiejskie. W nich odbywają się spotkania mieszkańców, organizowane są imprezy kulturalne. Praktycznie każda z wsi tworzących LGD posiada własną świetlicę. Niestety ich stan techniczny jest bardzo zły, chociaż nadmienić należy, że dzięki olbrzymiemu zaangażowaniu mieszkańców ulega to ciągłej poprawie. Szansą na poprawę stanu świetlic wiejskich będą środki unijne.

Rolę kulturotwórczą pełnią także biblioteki gminne. Są one dobrze wyposażone. Ich stan techniczny jest poprawny. W większości bibliotek występuje już dostęp do Internetu. W Gminie Grudziądz inicjatorem większości działań kulturalnych jest GOK. Dzięki dotacji z unijnego programu [Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego](#) obiekt GOK i boiska w Małym Rudniku został całkowicie odnowiony i dostosowany do potrzeb kulturalnych mieszkańców gminy.

Organizacje pozarządowe. Na terenie objętym działaniem LGD działają liczne organizacje społeczne, w tym: 1) Stowarzyszenie „Inicjatywa Stolno”, 2) Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Chełmno, 3) Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Lisewo, 4) Stowarzyszenie Pro Bono Hominis- Dla Dobra Człowieka w Mgoszczu, 5) Polski Komitet Pomocy Społecznej Zarząd Gminny w Stolnie, 6) Stowarzyszenie „Promyk”, 7) Ochotnicze Straże Pożarne m.in. w Robakowie, Rybieńcu, Paparzynie i Małym Czystem, Piaskach, Dusocinie, Rudzie, Szynychu, Wielkim Welczu, Nowejwsi Chełmińskiej, Bienkówce, Starogrodzie, Podwiesku, 8) Kluby Sportowe: GLKS „Gwiazda Starogród”, LZS „Błękitni” Łunawy, LZS „Tartak” Klamry, UKS „Robaczki” Robakowo.

Na polu działalności społecznej wyróżniają się m.in. Stowarzyszenie Inicjatywa Stolno, Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Lisewo oraz Ludowe Zespoły Sportowe, Ochotnicze Straże Pożarne, Uczniowskie Kluby Sportowe. Ogromną rolę w inicjowaniu działań lokalnych zaczynają odgrywać także grupy nieformalne takie jak: Grupy Odnowy Wsi, Koła Gospodyń Wiejskich. Organizacje pozarządowe oraz grupy nieformalne najczęściej korzystają ze wsparcia organizacyjnego i lokalowego gmin, na terenie, których działają. Wynika to głównie z faktu, że organizacje te mają ograniczone zasoby i zdolności pozyskiwania środków na działalność.

Nie mniej jednak działalność organizacji społecznych na obszarze LGD jest bardzo duża i w znaczący sposób wpływa na życie mieszkańców. Stowarzyszenia realizują dużą ilość projektów tzw. „miękkich”, celem, których jest integracja społeczności, jego aktywizacja. Bardzo istotną rolę odgrywają organizacje od zawsze wkomponowane w życie wsi – Ochotnicze Straże Pożarne, które działają nie tylko na polu statutowym, ale także w innych sferach życia społecznego wsi i gmin.

II.3.2. Potencjał gospodarczy

Rolnictwo. Na terenie objętym działaniem LGD występuje **3949** (w 2005 było 4178) gospodarstw rolnych. W Gminie Chełmno funkcjonuje 1018 gospodarstw rolnych, w Gminie Lisewo 792, w Gminie Grudziądz 1483, a w Gminie Stolno liczba indywidualnych gospodarstw rolnych wynosi 656.

W większości są to małe gospodarstwa nie osiągające średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego, które na rok 2007 wynosiło 14,47 ha. W okresie ostatnich trzech lat liczba gospodarstw zdecydowanie zmalała o ok. 6%. Z pewnością związane jest to z wdrażaniem strukturalnych funduszy UE skierowanych na zmiany struktury wiekowej na wsi oraz scalaniem gospodarstw. Ponadto zmienia się charakter wsi i na znaczeniu zyskują inne pozarolnicze funkcje obszarów wiejskich.

W obszarze gospodarczym można zaobserwować dynamiczny wzrost liczby firm w sektorze prywatnym, głównie prowadzonych przez osoby fizyczne. Na terenie objętym działaniem LGD funkcjonuje **1260** podmiotów gospodarczych (169 w Gminie Chełmno, 171 w Gminie Lisewo, 177 w Gminie Stolno, w Gminie Grudziądz 743). Zdecydowana większość firm zajmuje się: handlem, usługami transportowymi, usługami budowlanymi. Najmniejszą aktywność wykazuje branża przemysłowa i przetwórcza, poza kilkoma zakładami z branży przetwórstwa rolnego.

Tabela 6. Największe firmy obszaru LGD

	Nazwa firmy	Nazwa firmy
C h e ł m n o	Provimi – Rolimpex S.A. Jeden z największych producentów pasz na świecie. Do 2004 roku posiadał swoją główną siedzibę w Osnowie. Obecnie pozostał tam jedynie jeden z wielu zakładów produkcyjnych	„Jeronimo Martins Dystrybucja” Sp. z o.o. w Białym Borze
	Przedsiębiorstwo Lech Rutkowski – zajmujący się skupem i przechowywaniem zboża oraz produkcją biopaliw.	„Rol-Bud” B. Wietrzykowska w Pieńkach Królewskich
	Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna „Przyjaźń” w Dorposzu Chełmińskim	„Mueller Fabryka Świec” S.A. w Białym Borze
L i s e w o	Szpręglewski Marek, Zakład Usługowo-Handlowy „Malbud” w Lisewie	„Rafpol” Zakład Przetwórstwa Tworzyw Sztucznych i Foli w Rudzie
	Ritter Kazimierz „Zakład Mięсны Ritter”	„Rogał” Zakład Piekarsko-Ciastkarski w Mokrem
	Sankiewicz Kazimierz „Piekarnia-Kazimierz Sankiewicz”	Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „DOMINEX” w Małym Rudniku
	Adamczyk Jacek „ POLIESTER-PRODUKTY” w Lisewie	Zakład Hydrologiczno-Geodezyjny „FIDOP” w Białym Borze
	Zakład Usługowo- Produkcyjny w Lisewie Mieczysław Chrzanowski, Roman Nogalski, Kamil Chrzanowski	STOLTER Sp. z o.o. w Stolnie
	Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” w Lisewie	POLPAK, Adam Litewka, Małe Czyste
	Spółdzielnia Mleczarska w Lisewie	KAMEX, Zbigniew Ćwikliński, Stolno
	Firma Budowlano – Handlowa „SMOLBUD” w Lisewie	Wiejska Spółdzielnia Handlowo Produkcyjna, Stolno
	Bank Spółdzielczy w Chełmnie O/Lisewo	PPHU Waliczek Katarzyna, Stolno
		ORPOD, Bogusław Orzechowski, Stolno
		PROMLECZ, Zdzisław Prowancki, Robakowo
		DELTA, Krzysztof Biegalski, Małe Czyste
		LEZNA Zakład Stolarski, Leszek Znaniński, Robakowo
	Zakład Rolny, Janina Madej, Grubno	
	PPHU „STO-POL” Sp.j. DMW Gidaszewscy, Stolno	
	Bank Spółdzielczy w Chełmnie O/w Stolnie	
	PLASTMET Paparzyn Zdzisław Śmiejewski	

Gospodarstwa agroturystyczne na obszarze LGD:

- Gospodarstwo Agroturystyczne "Zagroda Zbyszka", Zbigniew Dorau, Bartlewo
- Gospodarstwo „Chata Wója Toma”, Tomasz Stefański, Osnowo
- Gospodarstwo „Świerkowy Gaj”, Państwo Pasińscy Osnowo
- Gospodarstwo agroturystyczne Zbigniewa Resmer, Klamry
- Gospodarstwo agroturystyczne „Pod Świerkami”, Emilia Stefańska, Osnowo
- Gospodarstwo agroturystyczne „Czereśniowy Sad”, Starogród
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Gala”, Aleksandra i Roman Kurowscy Kałdus
- Gospodarstwo „Stefanek”, Wabcz
- Gospodarstwo Agroturystyczne Stefania Ćwik, Kałdus
- Gospodarstwo Agroturystyczne Małgorzata Wróblewska, Dolne Wymiary

- Gospodarstwo Agroturystyczne Agnieszka Sankiewicz, Linowiec.

W ostatnich latach powstaje na tym obszarze coraz więcej gospodarstw agroturystycznych, ponieważ rolnicy coraz częściej poszukują alternatywnych źródeł dochodów.

II.4. Specyfika obszaru.

Obszar LGD to **teren historycznej Ziemi Chełmińskiej** położonej nad Wisłą. Bogactwem LGD są zasoby naturalne, wynikające z położenia w Dolinie Dolnej Wisły zaliczanej do Europejskiej Sieci NATURA 2000. Znajdują się na tym terenie specyficzne gatunki roślin i zwierząt. Na obszarach chronionych stwierdzono występowanie 67 gatunków roślin pod całkowitą ochroną i 14 pod częściową. Większość roślin chronionych to jednocześnie gatunki zagrożone wyginięciem. Wśród dominujących gatunków pospolitych spotyka się szereg osobliwości florystycznych m.in. azotolubne komosy, rdesty i łobody.

Na wynurzających się latem piaszczystych wypachach, łąwach rosną gatunki roślin niespotykane na innych terenach: komosa klonolistna, szczaw ukraiński, namulnik brzegowy, miłka orzęsion. Ze względu na szczególne usytuowanie wzdłuż szlaku wędrówkowego, jakim jest korytarz Wisły, a także mnogość niezwykle dogodnych siedlisk, jakie oferuje rozległa sieć kanałów i starorzeczy, obszar Dolnej Wisły jest szczególnie ważny dla ptaków wędrownych. Na terenie Parku Krajobrazowego w okresie lęgowym odnotowano 123 gatunki ptaków.

Obok ciekawej i cennej przyrody obszar LGD charakteryzuje się bogatym dziedzictwem historycznym i kulturowym. Podczas realizacji Pilotażowego Programu Leader LGD zaangażowała się w zinventaryzowanie zasobów tego dziedzictwa i w stworzenie szlaków tematycznych, promujących niezwykłą historię obszaru.

Głównym wnioskiem z przeprowadzonych penetracji jest to, że gminy posiadają na swoim terenie ogromne bogactwo kultury materialnej i niematerialnej. Są tu pałace, liczne zabytkowe kościoły w stylu gotyckim, poniatówki, stare młyny, szkoły, chaty i inne warte pokazania na szlakach. Warto zwrócić uwagę na liczne kapliczki i krzyże przydrożne rozsiane w krajobrazie gminnym.

Specyfikę tego obszaru odzwierciedlają koncepcje szlaków turystycznych planowanych przez LGD do realizacji w ramach LSR, które zostały opisane w załączniku do LSR.

Szlak „Jaszczurczy ślad” nawiązuje do Towarzystwa Jaszczurczego tajnego związku szlachty Ziemi Chełmińskiej, utworzonego w 1397 roku w celu walki z zakonem krzyżackim o obronę jej praw. Prawdopodobnie tradycje Towarzystwa przetrwały aż do powstania Związku Pruskiego w 1440 roku. Założycielami Towarzystwa Jaszczurczego było czterech rycerzy: Mikołaj i Hanusz z Ryńska oraz Fryderyk i Mikołaj Kitnowscy. Towarzystwo działało w Radzynie Chełmińskim na podstawie statutu zatwierdzonego przez Krzyżaków. Za zgodą wielkiego mistrza, w 1408 roku przeniesiono z Radzyna Chełmińskiego wikarię Towarzystwa do Kościoła Św. Jakuba w Toruniu. Po zawarciu pierwszego pokoju toruńskiego w 1411 roku wielki mistrz krzyżacki Heinrich von Plauen, wbrew postanowieniom tego traktatu, krwawo rozprawił się z opozycją rycerską kierowaną przez Towarzystwo, którego przywódcę, Mikołaja z Ryńska, stracono w Grudziądzu. Historia tego słynnego i zasłużonego Towarzystwa jest ściśle związana z ziemiami objętymi LGD.

„Pierścień fortyfikacji” nawiązuje do licznych pozostałości po kamienno-murowanych fortyfikacjach Twierdzy Chełmno i Grudziądz. Budowa fortyfikacji miejskich dofinansowywana była przez Zakon NMP i prowadzona przy udziale majstrów zakonnych, toteż występują w niej identyczne elementy i wzory ozdobne jak w fortyfikacjach krzyżackich. Budowa fortyfikacji była kontynuowana podczas zaboru pruskiego. Tak więc do dnia dzisiejszego można na tym terenie znaleźć liczne fragmenty murów, schrony amunicyjne, stacje wodne. Miejsca te kryją w sobie mnóstwo tajemnic i przyciągają swoją magią wielu pasjonatów historii np. Stowarzyszenie „Twierdza Chełmno”.

Kolejną cechą charakterystyczną dla obszaru LGD związaną z bogatymi zasobami kulturowymi są liczne zespoły dworskie. Łącznie na tym obszarze znajduje się kilkadziesiąt pałaców, zespołów pałacowo-parkowych, budynków z kompleksów dworskich. Tak liczne nagromadzenie tych obiektów świadczy o wysokiej kulturze rolnej tych obszarów i o znaczeniu

historycznej Ziemi Chełmińskiej. Obiekty te są ciekawe architektonicznie i stylowo. Długą listę obiektów klasycystycznych, neoklasycystycznych i eklektycznych (XIX w.) uzupełnia kilka barokowych (XVII w.) i secesyjnych (pocz. XX w.), spośród których szczególną wartość mają pałace. Uroku dodają tym budowlom przyległe parki, umiejętnie wkomponowane w krajobraz, i kompleksy gospodarcze.

Ziemia Chełmińska silnie związana z historią Zakonu Krzyżackiego charakteryzuje się także licznymi gotyckimi budowlami. Należą do nich głównie gotyckie kościoły. Niektóre z nich zostały opisane w części II.2.5. LSR. Do tego rodzaju budowli nawiązuje „Szlak Gotyckich Świątyń”.

III. Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR, wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy

Analiza SWOT została przeprowadzona metodą warsztatową z szerokim udziałem mieszkańców z obszaru LGD „Vistula - Terra Culmensis” w dniu 6.02.2008 roku (udział ok. 100 osób). Uczestnicy warsztatów wybrali najważniejsze dla nich obszary życia i dokonali oceny sytuacji rozwojowej obszaru.

SILNE STRONY „S”	SŁABE STRONY „W”
<ul style="list-style-type: none"> – Korzystne położenie (bliskość drogi krajowej nr 1), bliskość dużych miast Torunia, Grudziądz i Bydgoszczy; – Dobra komunikacja na terenie LGD (rozbudowana sieć dróg), – Umiejscowienie lotniska w Lisich Kątach, – Wysoko rozwinięte rolnictwo i wysoka kultura rolna, – Rozwinięta spółdzielczość i kontynuowana działalność spółdzielni o bogatych tradycjach, – Istnienie Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (Świecie – Grudziądz – Łysomice), – Bogate złoża źródeł geotermalnych w Maruszy wykorzystywanych na cele lecznicze i rekreacyjne, – Położenie w Dolinie Dolnej Wisły objętej Europejską Siecią Ekologiczną NATURA 2000 i Zespołem Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego, – Atrakcyjne położenie geograficzno-przyrodnicze w Dolinie Dolnej Wisły na terenie historycznej Ziemi Chełmińskiej w bliskości historycznych miast Chełmna i Grudziądz, – Bogata historia i kultura obszaru historycznej Ziemi Chełmińskiej, – Bardzo dużo obiektów kultury materialnej (zabytki średniowieczne, twierdza Chełmno, Grudziądz, kościoły, pałace, dwory), – Bogate tradycje ludowe, obyczaje lokalne np. dożynki, odpusty, pielgrzymki, – Zinventaryzowane i opracowane koncepcje szlaków turystycznych („Jaszczurczy ślad”, „Pierścień fortyfikacji”, szlak „Zespołów dworskich”, „Szlak gotyckich świątyń”), – Bogactwo tradycyjnych produktów, rękodzieła i rzemiosła, 	<ul style="list-style-type: none"> – Ograniczona komunikacja międzygminna, – Zły stan infrastruktury (kanalizacja, wodociąg, drogi, chodniki, oświetlenie uliczne), – Brak oznakowania dróg lokalnych, – Brak nowych nasadzeń przy ciągach komunikacyjnych, – Duże zanieczyszczenie wód powierzchniowych ze źródeł rolniczych (Gmina Stolno i Lisewo zaliczana do Obszarów Szczególnie Narażonych) mało przydomowych oczyszczalni ścieków, – Zaniedbane urządzenia melioracyjne, – Degradacja zbiorników wodnych, – Niski poziom świadomości ekologicznej wśród mieszkańców, – Liczne dachy eternitowe na budynkach wiejskich obszaru LGD, – Zły stan świetlic wiejskich i ich wyposażenia, – Bariery architektoniczne dla osób niepełnosprawnych, – Niewystarczająca ilość i jakość obiektów sportowych, – Mała ilość placów zabaw we wsiach, – Ograniczony dostęp do Internetu dla mieszkańców, – Mało środków na rozwój działalności kulturalnej, – Zaniedbane obiekty materialnego dziedzictwa kulturowego m.in. stare cmentarze, zespoły pałacowo-parkowe, stare kuźnie, młyny itp. – Małe wykorzystanie dla celów promocyjnych bogatej historii i dziedzictwa kulturowego obszaru LGD, – Niski poziom wiedzy społeczności lokalnej nt. dziedzictwa historyczno - kulturowego, – Słabo rozwinięte usługi turystyczne (mało gospodarstw agroturystycznych, mało firm oferujących usługi turystyczne, słaba promocja obszaru, mało rozwinięta infrastruktura turystyczna, mało miejsc noclegowych i punktów gastronomicznych), – Niski stopień wykorzystania lokalnych zasobów

Lokalna Strategia Rozwoju

LGD „VISTULA - TERRA CULMENSIS – ROZWÓJ PRZEZ TRADYCJĘ”

<ul style="list-style-type: none"> – Wysoki poziom aktywności społeczności lokalnej wsi, w szczególności Kół Gospodyń Wiejskich, Ochotniczych Straży Pożarnych i licznych grup nieformalnych, – Dobrze rozwinięta baza edukacyjna, – Rozwinięta bezprzewodowa wiejska sieć internetowa, – Upowszechniona segregacja i utylizacja odpadów, – Dobrze wykształcona kadra administracyjna. 	<p>przyrodniczo – kulturowych (lokalna historia, tradycja, kultura, walory lokalnego środowiska, lokalna infrastruktura turystyczna),</p> <ul style="list-style-type: none"> – Brak punktów informacji turystycznej, – Słaby poziom wsparcia i promocji tradycyjnych produktów i usług, w tym produktów kulinarnych i rękodzielniczych, – Słabo wyposażona baza lokalowa służby zdrowia na wsi, – Niski poziom integracji społeczności lokalnej, – Mały dostęp do edukacji przedszkolnej na wsi, – Mały odsetek liderów i społeczników zaangażowanych w rozwój lokalny, – Roszczeniowa postawa mieszkańców wsi, – Pasywny tryb spędzania wolnego czasu, – Niski poziom współpracy na poziomie lokalnym, – Niewystarczająca liczba projektów partnerskich – gmina – ngo, gmina sołectwo, ngo – sołectwo itp. – Nadal wysoki poziom bezrobocia na obszarze LGD, w szczególności wśród kobiet, absolwentów szkół oraz osób niepełnosprawnych, – Niewykorzystany potencjał małych gospodarstw rolnych (do 15 ha fizycznych). – Słabo rozpoznawalny logotyp LGD, marka LGD Vistula – Terra Culmensis
SZANSE „O”	ZAGROŻENIA „T”
<ul style="list-style-type: none"> – Możliwość finansowania projektów z Unii Europejskiej, – Możliwość zdobywania środków na rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz działania społeczne i kulturalne, – Wzrastający trend na kulturę regionalną i rozwój tożsamości kulturowej, – Rozwój działalności pozarolniczej w małych gospodarstwach rolnych (do 15 ha fizycznych) – Rozwój nowoczesnych technologii i dostępności do Internetu, – Rozwój ośrodków turystycznych i rekreacyjno – sportowych, – Wzrastające zainteresowanie obszarami podmiejskimi/wiejskimi jako atrakcyjnymi miejscami do życia i inwestowania, – Rozbudowa infrastruktury sieci Internet, – Zainteresowanie imprezami i inscenizacjami historycznymi (np. Tannenberg 1914 r.), – Rozwój innowacyjnych i alternatywnych form edukacji (np. żywe lekcje historii, zielone szkoły), – Budowa autostrady A1, – Innowacyjność polskiej gospodarki, – Wzrost zainteresowania produktem lokalnym i agroturystyką, – Spadek bezrobocia, – Rozwój drobnej przedsiębiorczości wytwórczej i rzemiosła. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niski stopień dostępności do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia, – Niewystarczające środki na rozwój nowoczesnej infrastruktury technicznej (dróg, kanalizacji), – Budowa autostrady A 1, – Starzejące się społeczeństwo, spadający przyrost naturalny, – Emigracja zarobkowa dobrze wykształconej młodzieży (specjalistów), – Brak siły roboczej, zwłaszcza wykwalifikowanej kadry, – Postępujące ubożenie społeczności rolniczej, – Zagrożenia dla cennej fauny i flory w Dolinie Dolnej Wisły, – Zmienne i niestabilne prawo, niespójność przepisów, – Niska dochodowość gospodarstw rolnych, – Wysokie koszty działalności gospodarczej, – Niejasne reguły funkcjonowania rynków zbytu, – Niska aktywność osób bezrobotnych, – Brak rąk do pracy wynikających z patologii społecznych, – Brak stabilizacji cen na rynku zbytu produktów rolnych. – Brak realizacji inwestycji, projektów poprawiających jakość życia w miejscowościach o mniejszej liczbie mieszkańców. – Wyludnianie się małych miejscowości.

Wnioski wynikające z analizy SWOT

Przedstawiciele środowisk lokalnych biorących udział w warsztatach strategicznych uznali za najważniejsze atuty swojego obszaru bogate dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe oraz aktywne

społeczeństwo i w oparciu o te dwa elementy chcą rozwijać aktywność społeczną i gospodarczą. Również w tych obszarach widzą wiele zaniedbań hamujących rozwój. W dziedzinie społecznej barierami są zły stan infrastruktury technicznej, społecznej oraz nieuporządkowanie przestrzeni publicznej. Dynamiczny wzrost liczby mieszkańców terenów wiejskich pod Grudziądzem i Chełmnem powoduje rozwój budownictwa jednorodzinnego. Wieś zaczyna tracić swój dotychczasowy charakter rolniczy, ponieważ coraz więcej osób rezygnuje także z prowadzenia działalności w gospodarstwach rolnych. Na znaczeniu zyskują inne nowe funkcje dla wsi – mieszkalne, rekreacyjne i turystyczne. Nowi mieszkańcy sprowadzający się z miast na tereny wiejskie LGD często izolują się od lokalnej społeczności, dystansują do lokalnej kultury i tradycji. Jest to także wyzwanie dla LGD, aby pozyskać tych nowych mieszkańców do lokalnego partnerstwa i wspólnych przedsięwzięć.

Drugim ważnym atutem obszaru LGD jest bogata historia, kultura, obyczaje oraz tradycyjne produkty i usługi. Jednak stwierdzono w tym obszarze wiele zaniedbań i zagrożeń. Najważniejsze problemy zdaniem mieszkańców to niszczące, zdewastowane i zaniedbane obiekty zabytkowe, rzadko udostępniane na cele społeczne i turystyczne, a także zanikające tradycje i obyczaje. Rolą Lokalnej Grupy Działania jest podejmowanie a także inicjowanie i finansowanie w ramach LSR przedsięwzięć ratujących zasoby przyrodnicze i kulturowe obszaru, rozbudzanie zainteresowania wśród mieszkańców i turystów obszarem LGD, waloryzacja i promocja unikatowego dziedzictwa wcześniejszych pokoleń. Liderzy obszaru LGD uczestniczący w warsztatach strategicznych, mają coraz większą świadomość związaną z potrzebą ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego i historycznego związanego z Ziemią Chełmińską. Wnioski z analizy SWOT wprost przekładają się na wizję rozwoju i cele strategiczne LGD „Vistula - Terra Culmensis”.

Mając na względzie analizę SWOT i wnioski z niej płynące LGD „Vistula – Terra Culmensis” w ramach wdrażania LSR będzie preferowała projekty charakteryzujące się następującymi walorami:

- stopień wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczo – kulturowych w projekcie („Małe projekty” – kryterium lokalne nr 2);
- wpływ projektu na rozpowszechnianie logotypu/marki LGD („Małe projekty” – kryterium lokalne nr 6; „Odnowa i rozwój wsi” – kryterium lokalne nr 5; „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” – kryterium lokalne nr 4);
- projekty służące rozwojowi infrastruktury i przyczyniające się do poprawy jakości życia mieszkańców np. remonty świetlic wiejskich, remonty i budowa obiektów sportowych, placów zabaw itp. („Odnowa i rozwój wsi” – kryterium lokalne nr 2);
- projekty realizowane na rzecz miejscowości o mniejszej liczbie mieszkańców, poprawiające jakość życia ich mieszkańców („Odnowa i rozwój wsi” – kryterium lokalne nr 3);
- projekty realizowane w małych gospodarstwach rolnych (do 15 ha) skierowane na rozwój działalności pozarolniczej („Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” – kryterium lokalne nr 1);
- projekty służące rozwojowi turystyki w oparciu o lokalne zasoby, w szczególności skierowane na tworzenie i rozbudowę bazy turystycznej i usług na rzecz turystyki („Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” – kryterium lokalne nr 2, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” – kryterium lokalne nr 2);
- projekty zakładające tworzenie nowych miejsc pracy na terenie LGD („Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” – kryterium lokalne nr 1);

- projekty zakładające promocję lokalnych produktów i usług z wykorzystaniem logotypu LGD „Vistula – Terra Culmensis” („Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” – kryterium lokalne nr 4);

- projekty, w których zakłada się zatrudnienie dla kobiet, absolwentów szkół, osób niepełnosprawnych („Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” – kryterium lokalne nr 5).

IV. Określenie celów ogólnych i szczegółowych LSR oraz wskazanie planowanych przedsięwzięć służących osiągnięciu poszczególnych celów szczegółowych, w ramach których będą realizowane operacje, zwanych dalej „przedsięwzięciami”

Wnioski z analizy SWOT posłużyły mieszkańcom do określenia wizji rozwoju oraz strategicznych celów rozwojowych obszaru działania LGD „Vistula - Terra Culmensis” na najbliższe lata. Niniejszy rozdział porządkuje wyniki prac społeczności lokalnej i władz lokalnej grupy. Poniższy wykres w sposób graficzny prezentuje strukturę założeń do rozwoju obszaru LGD.

WIZJA

ZIEMIA CHEŁMIŃSKA ZE WSTĘGĄ WISŁY - HISTORYCZNA TWIERDZA WSPÓŁCZESNYCH INICJATYW W ZAKRESIE KULTURY, PRZYRODY I GOSPODARKI, DOBRE MIEJSCE DLA MIESZKAŃCÓW I TURYSTÓW

CEL OGÓLNY 1

Rozwój turystyki opartej na dziedzictwie kulturowo-historycznym i przyrodzie Ziemi Chełmińskiej

Cel szczegółowy 1.1.

Poprawa stanu infrastruktury służącej rozwojowi turystyki na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

Cel szczegółowy 1.2.

Stworzenie zintegrowanej oferty turystycznej i kulturowej obszaru LGD

PRZEDSIĘWZIĘCIE I

Rozwój infrastruktury turystycznej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

PRZEDSIĘWZIĘCIE II

Promocja dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego Ziemi Chełmińskiej

Cel szczegółowy 2.1.

Rozwój zasobów ludzkich na wsi poprzez oddolne inicjatywy na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

Cel szczegółowy 2.2.

Rozwój przestrzeni i infrastruktury społecznej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

Cel szczegółowy 2.3.

Rozwój przedsiębiorczości i nowych form działalności pozarolniczej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

PRZEDSIĘWZIĘCIE III

Aktywna wieś Vistula Terra Culmensis

PRZEDSIĘWZIĘCIE IV

Nowoczesne obiekty użyteczności publicznej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

PRZEDSIĘWZIĘCIE V

Rozwój usług dla ludności na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

PROJEKTY WSPÓŁPRACY Z LGD Z OBSZARU ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ POŁOŻONYCH WZDŁUŻ WISŁY ORAZ WSPÓŁPRACY Z EUROPEJSKĄ LGD ROZWIJAJĄCĄ TURYSTYKĘ I PRODUKT LOKALNY

Opis przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach LSR

I. Rozwój infrastruktury turystycznej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji:

Celu ogólnego LSR 1: Rozwój turystyki opartej na dziedzictwie kulturowo-historycznym i przyrodzie Ziemi Chełmińskiej

Celów szczegółowych LSR: 1.1. Poprawa stanu infrastruktury służącej rozwojowi turystycznej na obszarze LGD „Vistula - Terra Culmensis”;

W ramach przedsięwzięcia będą realizowane operacje przyczyniające się do rozwoju zintegrowanej turystyki skupionej głównie wokół koncepcji szlaków historycznych obszaru „Vistula - Terra Culmensis”: „**Jaszczurczy ślad**”, „**Pierścień fortyfikacji**”, „**Szlak zespołów dworskich**”, „**Szlakiem gotyckich świątyń**”. Szlaki te zostały opracowane na podstawie inwentaryzacji zasobów kulturowych w ramach realizacji II Schematu Pilotażowego Programu Leader +, tak, więc przedsięwzięcia w ramach celu 1 powinny być kontynuacją koncepcji rozwoju turystyki w oparciu o zasoby przyrodniczo-kulturowe Ziemi Chełmińskiej i Doliny Wisły.

Lokalna Grupa Działania w ramach LSR będzie wspierać ze środków swojego budżetu przedsięwzięcia nawiązujące do wartości historycznych i przyrodniczych obszaru, zwłaszcza te wpisujące się w koncepcję rozwoju turystycznego regionu wokół szlaków. Aby szlaki te zaczęły funkcjonować potrzebne są zarówno: wytyczenie ścieżek rowerowych i pieszych, remont obiektów zabytkowych, budowa/remont infrastruktury turystycznej, szeroka oferta usług turystycznych i okołoturystycznych, promocja walorów obszaru „Vistula - Terra Culmensis”.

Przedsięwzięcie będzie realizowane z udziałem następujących grup docelowych:

- Rolników/domowników podejmujących pozarolniczą działalność gospodarczą,
- Mikroprzedsiębiorców ,
- Organizacji pozarządowych ,
- Samorządów lokalnych ,
- Kościołów i innych związków wyznaniowych ,
- Osób fizycznych zameldowanych na obszarze objętych LSR lub wykonujących działalność gospodarczą na tym obszarze,
- inne.

II. Promocja dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego Ziemi Chełmińskiej.

Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji:

Celu ogólnego LSR 1: Rozwój turystyki opartej na dziedzictwie kulturowo-historycznym i przyrodzie Ziemi Chełmińskiej

Celów szczegółowych LSR: 1.2. Stworzenie zintegrowanej oferty turystycznej i kulturowej obszaru LGD;

Równoległe z rozwojem turystyki będą podejmowane działania na rzecz ochrony i promocji środowiska naturalnego jako istotnego elementu dziedzictwa obszaru. Położenie dużej części obszaru LGD „Vistula - Terra Culmensis” w Dolinie Dolnej Wisły, objętej Europejską Siecią Ekologiczną NATURA 2000, wymaga szczególnej uwagi oraz ochrony i podnoszenia świadomości mieszkańców na temat posiadanego daru natury. Temu będą służyć działania promocyjne, kampanie ekologiczne, budowanie ścieżek leśno-dydaktycznych, działania edukacyjne na rzecz promocji rezerwatów i pomników przyrody, a także gospodarki i rolnictwa rozwijającego się z poszanowaniem praw natury. LGD będzie wspierać projekty proekologiczne – promocja ekologii, odnawialnych źródeł energii, upraw ekologicznych, odtwarzania tradycyjnych sadów przydomowych itp.

Poza aspektem środowiskowym drugim niezwykle ważnym elementem dziedzictwa obszaru objętego strategią jest kultura i historia, zarówno w wymiarze materialnym, jak i niematerialnym. Działania na rzecz promocji, ochrony i zachowania dziedzictwa historyczno-kulturowego będą wspierane przez LGD, w szczególności odnowa zabytków i ich adaptacja na cele turystyczne i społeczne, renowacja obiektów i miejsc charakterystycznych dla regionu o szczególnej wartości historycznej i kulturowej, działania na rzecz kultywowania tradycji i obyczajów oraz edukacji lokalnej i promocji dziedzictwa.

Przedsięwzięcie będzie realizowane z udziałem następujących grup docelowych:

- Osób fizycznych i mikroprzedsiębiorców zameldowanych na obszarze objętych LSR lub wykonujących działalność gospodarczą na tym obszarze,
- Organizacji pozarządowych,
- Samorządów lokalnych ,
- Kościołów i innych związków wyznaniowych ,
- Rolników/domowników podejmujących pozarolniczą działalność gospodarczą ,
- inne.

Ofertę turystyczną będą uatrakcyjnić także produkty lokalne, w tym produkty ekologiczne, rękodzielnicze, rzemieślnicze i produkty historyczne w postaci pokazów, inscenizacji, biesiad, imprez promocyjnych. LGD „Vistula - Terra Culmensis” posiada już pewne doświadczenia w inwentaryzacji i promocji produktów tradycyjnych – to dzięki inicjatywie LGD Wiejska Spółdzielnia Handlowo – Produkcyjna ze Stolna zarejestrowała tradycyjny chleb z makiem z piekarni w Stolnie na Liście Produktów Tradycyjnych. W ramach LSR grupa zamierza kontynuować działania na rzecz rozwoju i promocji produktów bazujących na lokalnych zasobach i nawiązujących do tradycji zarówno poprzez imprezy promocyjne, konkurs na Markę Lokalną jak i bezpośrednie wsparcie finansowe dla lokalnych producentów.

III. Aktywna wieś „Vistula - Terra Culmensis”

Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji:

Cel ogólny LSR nr 2: Poprawa jakości życia mieszkańców LGD „Vistula - Terra Culmensis”

Cele szczegółowe LSR: 2.1. Rozwój zasobów ludzkich na wsi poprzez oddolne inicjatywy na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis ;

Drugim równie istotnym obszarem według członków LGD jest integracja i aktywizacja mieszkańców obszaru „Vistula - Terra Culmensis”. Określenie celu 2 wynika z dotychczasowych doświadczeń LGD w realizacji LSR, kiedy to potwierdziło się założenie, że mieszkańcy obszaru mają spore potrzeby w zakresie integracji i oferty spędzania czasu wolnego na wsi. Wszelkie festyny, biesiady, spotkania tematyczne, szkolenia cieszyły się dużym zainteresowaniem. W ramach LSR wspierane będą inicjatywy oddolne mieszkańców w zakresie organizowania czasu wolnego, zagospodarowania świetlic wiejskich, tworzenia oferty edukacyjnej, kulturowej i sportowej dla różnych grup wiekowych w poszczególnych wsiach, które w efekcie mają się stać aktywne, zintegrowane i dobrze zorganizowane.

Przedsięwzięcie będzie realizowane z udziałem następujących grup docelowych:

- Rolników/domowników podejmujących pozarolniczą działalność gospodarczą,
- Organizacji pozarządowych,
- Samorządów lokalnych,
- Osób fizycznych zameldowanych na obszarze objętych LSR lub wykonujących działalność gospodarczą na tym obszarze,
- Kościołów i innych związków wyznaniowych,
- inne.

IV . Nowoczesne obiekty użyteczności publicznej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji:

Cel ogólny LSR nr 2: Poprawa jakości życia mieszkańców LGD „Vistula - Terra Culmensis”

Cele szczegółowe LSR: 2.2. Rozwój przestrzeni i infrastruktury społecznej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis.

Rozwój infrastruktury społecznej jest niezbędny do prawidłowego rozwoju społeczności lokalnych. Często barierą rozwoju aktywności społecznej na wsiach jest brak odpowiednich pomieszczeń, obiektów, które mogłyby wokół siebie gromadzić lokalną społeczność, stwarzać warunki do rozwijania zainteresowań, kultywowania tradycji lokalnych.

Podczas warsztatów strategicznych mieszkańcy często wskazywali na problemy: brak świetlicy wiejskiej o odpowiednim standardzie, mała ilość placów zabaw dla dzieci, zaniedbane parki, brak zagospodarowanych i estetycznych centrów wsi jako atrakcyjnych miejsc spotkań i wspólnych przedsięwzięć mieszkańców. W dalszym ciągu w większości wsi obszaru LGD brakuje obiektów rekreacyjnych i sportowych o standardzie spełniającym oczekiwania młodzieży i dorosłych mieszkańców. Aby wieś była aktywna i dobrze zorganizowana potrzebuje odpowiedniej infrastruktury do publicznego użytku, dlatego LGD wspiera w ramach LSR przedsięwzięcia związane z remontem i wyposażeniem świetlic wiejskich, budową wiejskich placów zabaw i boisk sportowych, adaptacji nie użytkowanych obiektów na cele publiczne m.in. miejsca spotkań, wiejskie centra aktywności itp.

Przedsięwzięcie będzie realizowane z udziałem następujących grup docelowych:

- Rolników/domowników podejmujących pozarolniczą działalność gospodarczą,
- Organizacji pozarządowych ,
- Samorządów lokalnych ,
- Kościoły i inne związki zawodowe ,
- inne.

V. Rozwój usług dla ludności na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis

Cel ogólny LSR nr 2: Poprawa jakości życia mieszkańców LGD „Vistula - Terra Culmensis”

Cele szczegółowe LSR: 2.3. Rozwój przedsiębiorczości i nowych form działalności pozarolniczej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis.

W ramach przedsięwzięcia będą realizowane operacje przyczyniające się do rozwoju rozwoju na obszarze objętym LSR usług dla ludności. Rozwój przedsiębiorczości i nowych form działalności pozarolniczej jest niezbędnym elementem zmierzającym ku poprawie jakości życia mieszkańców. Szeroki wachlarz możliwych do realizacji operacji w ramach przedsięwzięcia przyczynić się ma się od poprawy gospodarki i przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR. Z doświadczenia wynikłego przy wdrażaniu działań wynika, iż istnieje zapotrzebowanie na tworzenie oferty usługowej dla ludności zmierzającej do poprawy jakości życia.

Przedsięwzięcie będzie realizowane z udziałem następujących grup docelowych:

- Rolników/domowników podejmujących pozarolniczą działalność ,
- Osób fizycznych zameldowanych na obszarze objętych LSR lub wykonujących działalność gospodarczą na tym obszarze,
- inne.

Wskaźniki realizacji celów ogólnych, celów szczegółowych oraz przedsięwzięć

Cel ogólny	Wskaźniki oddziaływania	Źródło weryfikacji	Cel szczegółowy	Wskaźniki rezultatu	Źródło weryfikacji	Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Źródło weryfikacji
<p><u>Cel ogólny Nr</u></p> <p>1</p> <p>Rozwój turystyki opartej na dziedzictwie kulturowo-histerycznym i przyrodzie Ziemi Chełmińskiej</p>	<p>1.odsetek respondentów pozytywnie oceniających rozwój turystyki opartej na dziedzictwie kulturowo-histerycznym i przyrodzie Ziemi Chełmińskiej – 30% (2011-..., 2015 - 30%)</p>	<p>Badania własne LGD</p>	<p><u>Cel szczegółowy</u></p> <p><u>1.1</u></p> <p>Poprawa stanu infrastruktury służącej rozwojowi turystyki na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis</p>	<p>liczba osób, która skorzystała ze ścieżki rowerowej powstałej w ramach operacji finansowanych ze środków LSR – 400 (2009 - 0, 2015 - 400)</p>	<p>Dane od beneficjentów realizujących projekty</p>	<p>PPRZEDSIĘWZIĘCIE I</p> <p>ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ NA OBSZARZE LGD VISTULA TERRA CULMENSIS</p>	<p>liczba wykonanych inwestycji z zakresu budowy ścieżek rowerowych sfinansowanych ze środków LSR - 1 (2009-0, 2015-1)</p>	<p>Dane od beneficjentów realizujących projekty, dane od gmin</p>
				<p>liczba osób, która skorzystała z wybudowanych obiektów infrastruktury turystycznej na obszarze LSR – 659 (2009 - 0, 2015 - 659)</p>			<p>liczba wybudowanych obiektów infrastruktury turystycznej na obszarze LSR - 3 (2009 - 0, 2015 - 3)</p>	

			<p><u>Cel szczegółowy 1.2</u></p> <p>Stworzenie zintegrowanej oferty turystycznej i kulturowej obszaru LGD</p>	<p>liczba osób/odbiorców/podmiotów, która skorzystała z inicjatyw które podjęto w zakresie promocji obszaru objętego LSR, promocji walorów turystycznych i przyrodniczo-kulturowych obszaru objętego LSR, z zakresu promocji, zachowania, odtwarzania, zabezpieczenia lub oznakowania cennego lokalnego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego obszaru objętego LSR - 6623 (2009-0, 2015 - 6623)</p>	<p>Dane własne LGD,</p>	<p>PRZEDSIĘZIĘCIE II</p> <p>PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, HISTORYCZNEGO I PRZYRODNICZEGO ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ</p>	<p>liczba inicjatyw, w których wzięto udział/ które podjęto w zakresie: promocji obszaru objętego LSR, promocji walorów turystycznych i przyrodniczo-kulturowych obszaru objętego LSR, z zakresu promocji, zachowania, odtwarzania, zabezpieczenia lub oznakowania cennego lokalnego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego obszaru objętego LSR – 20 (2009 - 0, 2015 - 20)</p>	<p>Dane własne LGD,</p>
<p><u>Cel ogólny nr</u></p> <p>2</p> <p>Poprawa jakości życia mieszkańców LGD Vistula Terra Culmensis</p>	<p>Odsetek respondentów pozytywnie oceniających jakość życia na terenie LGD Vistula Terra Culmensis – 20% (2011-..., 2015-20%)</p>	<p>Badanie własne LGD</p>	<p><u>Cel szczegółowy 2.1</u></p> <p>Rozwój zasobów ludzkich na wsi poprzez oddolne inicjatywy na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis</p>	<p>liczba osób/podmiotów, odbiorców, która skorzysta z podjętych/przeprowadzonych inicjatyw promocyjno-kulturalnych, służących aktywizacji, integrujących, przyczyniających się do podnoszenia wiedzy i umiejętności mieszkańców z obszaru objętego LSR - 7341 (2009 - 0, 2015 -7341)</p>	<p>Dane LGD, z gmin, dane od beneficjentów realizujących projekty</p>	<p>PRZEDSIĘZIĘCIE III</p> <p>AKTYWNA WIEŚ VISTULA TERRA CULMENSIS</p>	<p>liczba podjętych/przeprowadzonych inicjatyw promocyjno-kulturalnych, służących aktywizacji, integrujących, przyczyniających się do podnoszenia wiedzy i umiejętności mieszkańców z obszaru objętego LSR – 65 (2009 - 0, 2015 - 65)</p>	<p>Dane z gmin, LGD, dane od beneficjentów realizujących projekty</p>

			<p>liczba zorganizowanych imprez społeczno - kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych na nowo wybudowanych, przebudowanych, rozbudowanych lub wyremontowanych obiektach sportowych, placach zabaw, miejscach rekreacji i wypoczynku na obszarze LSR przeznaczonych do użytku publicznego – 24 (2009 - 0, 2015 - 24)</p>	Dane z gmin, dane od beneficjentów realizujących projekty	<p>PRZEDSIĘZIĘCIE IV</p> <p>NOWOCZESNE OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ NA OBSZARZE LGD VISTULA TERRA CULMENSIS</p>	<p>liczba nowo wybudowanych, przebudowanych, rozbudowanych lub wyremontowanych obiektów sportowych, placów zabaw, miejsc rekreacji i wypoczynku na obszarze LSR przeznaczonych do użytku publicznego - 19 (2009 - 0, 2015 - 19)</p>	Dane od beneficjentów realizujących projekty, dane z gmin
		<p>liczba zorganizowanych imprez społeczno-kulturalnych na nowo wybudowanych, przebudowanych, wyremontowanych, wyposażonych budynkach pełniących funkcje publiczne na obszarze LSR wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych do tych budynków – 44 (2009 - 0, 2015 - 44)</p>	<p>liczba nowo wybudowanych, przebudowanych, wyremontowanych, wyposażonych budynków pełniących funkcje publiczne na obszarze LSR wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych do tych budynków - 13 (2009 - 0, 2015 - 13)</p>			Dane od beneficjentów realizujących projekty, dane z gmin	
		<p>liczba osób, która skorzystała z ukształtowanych i zagospodarowanych obszarów przestrzeni publicznej na obszarze LSR – 5000 (2009 - 0, 2015 - 5000)</p>	<p>liczba ukształtowanych i zagospodarowanych obszarów przestrzeni publicznej na obszarze LSR – 6 (2009 - 0, 2015 - 6)</p>			Dane od beneficjentów realizujących projekty, dane z gmin	
		<p><u>Cel szczegółowy 2.2.</u></p> <p>Rozwój przestrzeni i infrastruktury społecznej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis</p>					
		<p><u>Cel szczegółowy 2.3</u></p> <p>Rozwój przedsiębiorczości i nowych form działalności pozarolniczej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis</p>	<p>liczba powstałych lub rozwiniętych usług świadczonych przez podmioty, które podejmą lub rozwiną działalność usługową ze środków LSR - 6 (2009 - 0, 2015 - 6)</p>	Dane od beneficjentów realizujących projekty, dane z gmin	<p>PRZEDSIĘZIĘCIE V</p> <p>ROZWÓJ USŁUG DLA LUDNOŚCI NA OBSZARZE LGD VISTULA TERRA CULMENSIS</p>	<p>liczba podmiotów, które podjęły lub rozwinęły działalność usługową finansowaną ze środków LSR – 6 (2009 - 0, 2015 - 5)</p>	Dane od beneficjentów realizujących projekty, dane z gmin

V. Określenie misji LGD

Członkowie Lokalnej Grupy Działania z założenia za główną wartość uznają zasadę partnerskiej współpracy i inicjowanie oddolnych inicjatyw. Podczas warsztatów z udziałem mieszkańców określono następującą misję:

LGD „Vistula - Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję” kieruje się zasadą partnerstwa, wspierania oddolnych inicjatyw na rzecz rozwoju obszaru, ze szczególnym poszanowaniem dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego ku lepszej jakości życia mieszkańców.

VI. Wykazanie spójności specyfiki obszaru z celami LSR.

Lokalna Grupa Działania „Vistula - Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję” obejmuje swoim zasięgiem teren czterech gmin wiejskich o **charakterze rolniczym**. Stosunkowo dobra jakość gleb na znacznej części obszaru wykorzystywana jest do produkcji rolniczej. Gospodarstwa są dobrze zorganizowane i charakteryzują się wysoką kulturą rolną. Tereny o słabszych glebach, zwłaszcza w sąsiedztwie miast Grudziądz i Chełmno przeznaczane są pod budownictwo jednorodzinne oraz działalność gospodarczą.

Spójność kulturowa. Wspólnym elementem dziedzictwa kulturowego obszar LGD są liczne obiekty materialne o wartościach kulturowych oraz niematerialne. Znaczącym elementem są liczne kościoły gotyckie, które znajdują się w każdej z gmin tworzących LGD. Cechą wspólną są także zespoły pałacowo – parkowe będące ozdobami wielu miejscowości. Cechą charakterystyczną LGD jest duża liczba fortyfikacji, znajdujących na obszarze Twierdzy Grudziądz oraz Twierdzy Chełmno. Wspólną cechą są grodziska, wśród których najważniejszym jest grodzisko w Kałdusie. Elementem łączącym gminy tworzące LGD są liczne zabytkowe budynki wykorzystywane obecnie jako szkoły, świetlice wiejskie. Wyróżnikiem dla tego obszaru są także liczne cmentarze poewangelickie.

Ważnym elementem wspólnym dla znacznego obszaru LGD są pozostałości po osadnikach holenderskich – menonitach, którzy zasiedlali tereny Ziemi Chełmińskiej (zwłaszcza Gm. Chełmno i Grudziądz). Materialną spuścizną po nich są funkcjonujące jeszcze do dzisiaj systemy melioracyjne. Elementami wyróżniającymi dziedzictwo kulturowe LGD, na których koncentrują się cele przyjętej strategii, jest „**Pierścień fortyfikacji**”, „**Szlak gotyckich świątyń**” oraz „**Szlak zespołów dworskich**”.

Spójność historyczna. Teren objęty zasięgiem działania LGD związany jest z Ziemią Chełmińską, historyczną krainą mającą ogromne znaczenie w dziejach nie tylko regionu, ale także całej Polski. Ziemia Chełmińska, bowiem była terenem zasiedlonym przez Zakon Krzyżacki, który miał wpływ na dzieje tej ziemi. Historia obszaru LGD jest bardzo odległa. Świadczą o tym liczne znaleziska archeologiczne pochodzące z okresu przedrzymskiego, kultury łużyckiej i wczesnośredniowiecznej. Teren działania LGD, wraz z całą Ziemią Chełmińską wchodził w skład monarchii polskiej będąc związanym z dzielnicą mazowiecką.

W 1228 roku na tereny te został sprowadzony Zakon Krzyżacki, który szybko utworzył silne państwo. Działalność Zakonu wpłynęła na powstanie zachowanego do dnia dzisiejszego układu osadniczego i komunikacyjnego. Krzyżacy wprowadzali nowatorskie metody gospodarowania, budowy. Trwałymi pozostałościami są po Zakonie liczne budowle oraz pozostałości po zamkach w Lipienku i Starogrodzie. Działalność Zakonu – ta czarna – napotykała na liczne opory ze strony Polaków. Jednym z przejawów działalności opozycyjnej jest Towarzystwo Jaszczurcze na czele, którego stał Mikołaj z Ryńska związany z Lisewem. Panowanie Krzyżaków na Ziemi Chełmińskiej

skutkowało licznymi najazdami na ten teren rycerstwa pruskiego, przynosząc liczne spustoszenia. Obszar LGD wrócił do granic Królestwa Polskiego po podpisaniu II Pokoju Toruńskiego.

Najgorszym okresem dla obszaru LGD są czasy wojen szwedzkich. Wówczas nastąpiły liczne wyniszczenia. Po rozbiorach ziemie te weszły w skład państwa pruskiego i poddane zostały intensywnej germanizacji. Jest to jednocześnie okres dynamicznego rozwoju gospodarczego. W 1920 roku obszar LGD został przyłączony do Państwa Polskiego. Proces odbudowy polskości na tych ziemiach został zahamowany wybuchem II wojny światowej. Po jej zakończeniu nastąpiła „socjalizacja” ziem.

Historia obszaru LGD jest bardzo bogata. Pozostałością po niej są **liczne zabytki zwłaszcza liczne zespoły pałacowo – parkowe, gotyckie kościoły, liczne fortyfikacje oraz inne obiekty budowlane zwłaszcza stare szkoły, kuźnie, młeczarnie, poczty, młyny** itp. Cennym zabytkiem są grodziska, wśród których najznakomitszym jest Góra św. Wawrzyńca w Kałdusie.

Cennym i specyficznym elementem dziedzictwa historycznego LGD jest działalność Związku Jaszczurczego. Strategia zakłada wykorzystanie tego wyjątkowego dziedzictwa historycznego w formie tworzenia szlaku turystycznego pod nazwą „**Jaszczurczy ślad**”.

Na tych bogatych zasobach przyrodniczych, kulturowych i historycznych buduje swoją wizję rozwoju LGD „Vistula - Terra Culmensis”, nawiązując do historycznej Ziemi Chełmińskiej. Na zasobach tych LGD chce rozwijać turystykę i produkt lokalny, formułując jako cel strategiczny LSR: **Historyczna Ziemia Chełmińska inspiracją dla rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie kulturowym i przyrodzie**. Cele szczegółowe odnoszą się do konkretnych obszarów, które wymagają interwencji LGD, ponieważ są spoiwem łączącym obszar zwany „Vistula - Terra Culmensis”.

Cel szczegółowy: **1.1. Tworzenie i rozwój infrastruktury turystycznej „Vistula - Terra Culmensis”** nawiązuje do ubogiej infrastruktury turystycznej, charakterystycznej dla wszystkich gmin partnerskich LGD. Są tu oczywiście wyjątki, takie jak ośrodki wczasowe nad jeziorem Rudnickim, ale w większości terenu infrastruktura turystyczna jest słabo rozwinięta – brak szlaków turystycznych, wyznaczonych i oznakowanych ścieżek dla turystów, elementów małej infrastruktury turystycznej, zagospodarowania zbiorników wodnych dla celów rekreacji i wypoczynku. Zbyt mało są wykorzystane także walory historyczne i kulturowe obszaru – większość obiektów zabytkowych jest zaniedbana i niedostępna dla ruchu turystycznego. Ważne historyczne obiekty nie są wykorzystywane np. fortyfikacje, pałace, dworki, grodziska średniowieczne. Jest to problem wspólny dla całego obszaru LGD, stąd potrzeba realizacji przedsięwzięć w tym zakresie.

1.2. Budowa zintegrowanej oferty turystycznej i kulturowej obszaru LGD. Obszar LGD nie oferuje też żadnej zintegrowanej oferty dla mieszkańców i turystów promującej dziedzictwo przyrodnicze, kulturowe i historyczne obszaru. Brak stałych atrakcji, cyklicznych imprez o znaczeniu ponadlokalnym, brak wspólnej promocji np. w formie przewodnika, mapy, strony www. Natomiast wiele lokalnych inicjatyw na rzecz swojej „małej ojczyzny” jest podejmowana w wielu miejscowościach przez pasjonatów lokalnej historii, kultury i przyrody. W ramach LSR można te oddolne inicjatywy połączyć w jedną wspólną, zintegrowaną i atrakcyjną ofertę obszaru LGD i promować pod wspólnym szyldem „Vistula - Terra Culmensis”.

1.3. Rozwijanie i promocja produktów lokalnych, w tym rzemiosła i rękodzieła. Produkt lokalny w postaci tradycyjnych produktów żywnościowych, rękodzieła i tradycyjnego rzemiosła jest spotykany na obszarze całej LGD, jednak cechą spójną dla tychże produktów jest ich sporadyczne produkowanie, ograniczone możliwości sprzedaży i promocji. Tylko poprzez wspólne partnerskie działania oraz upowszechnianie wiedzy na temat bogatego dziedzictwa kulturowego obszaru LGD może dojść do rozwoju produktów lokalnych i stworzenia z nich atrakcji

dla regionu. Ważna jest także promocja samego LGD, poprzez stworzenie marki/logotypu LGD i wykorzystywanie ich w ramach promocji realizowanych projektów.

1.4. Ochrona środowiska naturalnego. Wysoko rozwinięte rolnictwo powoduje poważne zagrożenia dla środowiska naturalnego. Na podstawie oznaczonych wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych, wyznaczono obszary szczególnie narażone, z których należy ograniczyć odpływ azotu z działalności rolniczej obszar nr 2 o łącznej powierzchni 330 km² – gminy wiejskie w powiecie chełmińskim: **Lisewo**, Papowo Biskupie, **Stolno** oraz część gminy wiejskiej **Chełmno** położonej na wschód od granicy z gminą miejską Chełmno. Temat ochrony środowiska i podnoszenia świadomości w tym zakresie jest o tyle ważny, że obszary narażone graniczą z obszarami Europejskiej Sieci NATURA - Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków w Dolinie Dolnej Wisły.

W trosce o walory przyrodnicze LGD będzie wspierać wszelkie przedsięwzięcia korzystne dla środowiska naturalnego, zakładanie upraw tradycyjnych, wspieranie i promocję produktów rolnictwa ekologicznego, promowanie odnawialnych źródeł energii, edukację w zakresie ekologii wśród mieszkańców i turystów. Tylko czyste środowisko jest gwarantem rozwoju turystyki zrównoważonej opartej na walorach przyrodniczo-kulturowych.

Spójność społeczno – gospodarcza. Liczba ludności obszaru LGD wynosi 26463 osoby wg stanu na dzień 31.XII.2006 r. Gmina Chełmno, Lisewo i Stolno mają prawie identyczną liczbę ludności. Gmina Grudziądz jest dwukrotnie liczebniejsza. Struktura wiekowa ludności jest zbliżona do średniej wielkości województwa kujawsko – pomorskiego. Bardzo dobrze wygląda odsetek ludzi młodych, który wynosi 27 %. Obszar LGD należy do terenów o nadal dość wysokim bezrobociu strukturalnym. Najmniejsze bezrobocie jest w Gminie Chełmno, największe w Gminie Grudziądz. Wśród bezrobotnych niestety prym wiodą kobiety, absolwenci szkół, także niepełnosprawni. Bardzo mało jest także osób z prawem do zasiłku.

Potencjałem gospodarczym LGD jest rolnictwo, które jest miejscem pracy dla wielu osób. Najlepiej jest one rozwinięte na terenie gmin: Chełmno, Lisewo i Stolno. Dominują jednak małe gospodarstwa rolne o niewielkim potencjale ekonomicznym, stąd konieczność różnicowania gospodarki wiejskiej, poszukiwania alternatywnych źródeł dochodów i zmiany kwalifikacji zawodowych. Obszar LGD charakteryzuje się dość wysokim poziomem aktywności społecznej, w każdej większej miejscowości działa Koło Gospodyń Wiejskich, Ochotnicza Straż Pożarna.

Na całym obszarze LGD prężna jest działalność kulturalna, którą inicjują biblioteki, szkoły, OSP, świetlice wiejskie, oraz GOK. Aktywne są organizacje pozarządowe, które stają się coraz większym motorem rozwoju miejscowości, które reprezentują. W każdej gminie działa kilka stowarzyszeń, które realizują liczne działania oddolne na rzecz lokalnych społeczności. W celu wzmocnienia aktywności mieszkańców i organizacji LGD wyznaczyła jako 2 cel strategiczny LSR **Aktywna i dobrze zorganizowana społeczność lokalna zintegrowana wokół wspólnych wartości.** LGD będzie kontynuować przedsięwzięcia związane z rozwijaniem inicjatyw o charakterze integracyjnym, kulturalnym i edukacyjnym.

Aby dobrze realizować te działania niezbędne są dalsze inwestycje w infrastrukturę społeczną, głównie stworzenie nowoczesnych obiektów użyteczności publicznej oraz obiektów kultywujących dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze. Cechą wspólną obszaru LGD jest bogata sieć obiektów społecznych, ale także, co ważniejsze i niepokojące, zły stan większości z nich, stare wyposażenie, brak ogrzewania, brak dostępu do mediów. Na plus natomiast należy zaliczyć bardzo dobry stan szkół na całym terenie, które są i nadal mogłyby być wykorzystywane dla rozwoju życia kulturalnego i społecznego na wsiach LGD.

VII. Uzasadnienie podejścia zintegrowanego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR.

Jedną z głównych zasad podejścia LEADER jest podejście zintegrowane działań podejmowanych w ramach LSR. Podejście Leader nie jest bowiem sektorowym programem rozwoju; tak więc lokalna strategia rozwoju posiada wielosektorową podstawę, integruje kilka branż działalności: społeczną, kulturalną, przyrodniczą, środowiskową. Działania i projekty zawarte w strategii są ze sobą ściśle powiązane, a rola LGD jako koordynatora tych projektów, powoduje, że tworzą one zgraną całość.

Integracja w ramach LSR dotyczy przede wszystkim działań prowadzonych w ramach określonych grup działań zwanych przedsięwzięciami. W ramach niniejszej strategii planuje się 5 grup działań, które w efekcie mają się przyczynić do realizacji celów strategicznych i osiągnięcia wizji obszaru. Integracja w ramach LSR dotyczy również związków między różnymi partnerami gospodarczymi, społecznymi, kulturowymi, środowiskowymi oraz zaangażowanymi sektorami. We wszystkich planowanych i realizowanych przedsięwzięciach zakłada się udział przedstawicieli różnych sektorów w podejmowaniu działań, inwestycji ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnych celów rozwoju obszaru. Działania wdrażane w ramach lokalnej strategii rozwoju będą monitorowane przez LGD zarówno w procesie podejmowania decyzji o wyborze operacji zgodnych z LSR, jak prowadzenia ewaluacji pod kątem osiąganych wskaźników produktów, rezultatów i oddziaływania na rozwój obszaru. W celach strategicznych oraz przedsięwzięciach ważne jest osiąganie jak największych efektów poprzez połączenie wysiłków partnerów z różnych sektorów oraz równoczesne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych, społecznych i gospodarczych. I tak na przykład osiągnięcie celu I *Rozwój turystyki opartej na dziedzictwie kulturowo-historycznym i przyrodzie Ziemi Chełmińskiej* będzie możliwe w ramach LRS, kiedy przedstawiciele różnych środowisk będą realizować spójne komplementarne działania i inwestycje np. rolnik podejmie działalność agroturystyczną, przedsiębiorca prowadzić będzie usługi w branży turystycznej, organizacja społeczna będzie prowadzić działania na rzecz promocji regionu, a samorząd podejmie działania na rzecz poprawy infrastruktury w postaci szlaków turystycznych, małej infrastruktury turystycznej, będzie promować walory obszaru oraz ofertę podmiotów działających w obszarze turystyki. Poprzez to zintegrowane działanie koordynowane i monitorowane przez LGD rozwój turystyczny obszaru w okresie realizacji LSR będzie możliwy do osiągnięcia, zaplanowane wskaźniki będą możliwe do zrealizowania. Na podobnej zasadzie podejścia zintegrowanego będą winny opierać się przedsięwzięcia służące rozwojowi lokalnej aktywności i podniesienia poziomu życia lokalnej społeczności. Rozwój społeczny został ściśle powiązany z rozwojem gospodarczym, standard życia powiązany z jakością życia mieszkańców. Możliwości rozwoju społecznego mieszkańców LGD: dostępu do edukacji, kultury, kultywowania tradycji, rozwijania umiejętności i zainteresowań, są mocno powiązane z możliwościami rozwoju zawodowego i gospodarczego, a tym samym z poziomem życia mieszkańców wsi. Zintegrowane podejście przejawia się także w tym, iż preferowane będą projekty realizowane z udziałem partnerów (kryterium lokalne nr 3 w ramach „Małych projektów”). Zastosowanie zintegrowanego podejścia do rozwoju obszaru LGD daje realne szanse na rozwiązanie części problemów zgłaszanych przez mieszkańców oraz osiągnięcie wytyczonych celów szczegółowych.

VIII. Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR.

Koncepcja Leader może odegrać cenną rolę w stymulowaniu nowych innowacyjnych podejść do rozwoju obszaru działania LGD „Vistula - Terra Culmesis – Rozwój przez Tradycję”. Innowacyjność jest wspierana poprzez przyznanie LGD dużego marginesu swobody i elastyczności w podejmowaniu decyzji co do działań, jakie chciałyby wspierać.

Innowacyjność na obszarach wiejskich może oznaczać transfer i adaptację innowacji opracowanych gdzie indziej, modernizację tradycyjnych form technologii (know-how) lub znajdowanie nowych rozwiązań dla stałych problemów wsi, których inne środki interwencyjne polityki nie były w stanie rozwiązać w sposób zadowalający i trwałe. Może to dostarczyć nowych odpowiedzi na problemy charakterystyczne dla terenów wiejskich.

Innowacyjny charakter strategii LGD „Vistula - Terra Culmensis” przejawia się w nowym podejściu do wykorzystania bogatego, ale zaniedbanego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego historycznej Ziemi Chełmińskiej i obszaru Doliny Dolnej Wisły. Dotychczasowe działania w tym kierunku podejmowane były przez różne organizacje i instytucje w formie pojedynczych, nie skoordynowanych ze sobą projektów. Były to na ogół nietrwałe inicjatywy. W ramach LSR, LGD będzie realizowała zintegrowaną koncepcję rozwoju turystyki w oparciu o istniejące na obszarze zasoby historyczne, kulturowe i przyrodnicze, w szczególności:

- Obszar NATURA 2000 obejmujący Dolinę Dolnej Wisły,
- Liczne kościoły gotyckie i zespoły dworskie,
- Fortyfikacje znajdujące się na obszarze Twierdzy Chełmno i Grudziądz,
- Okres panowania Zakonu Krzyżackiego i działalności Związku Jaszczurczego,
- Lokalne wyroby rzemieślnicze i kulinarne.

Innowacyjnym przedsięwzięciem w tym zakresie są opracowane koncepcje szlaków turystycznych obejmujących swoim zasięgiem cały obszar LGD „Vistula - Terra Culmensis”: „Jaszczurczy ślad”, „Pierścień fortyfikacji”, „Szlak zespołów dworskich”, „Szlak gotyckich świątyń”. Realizacja założeń tych koncepcji poprzez waloryzację obiektów zabytkowych, udostępnienie ich na cele społeczne i turystyczne, stworzenie infrastruktury turystycznej, stworzenie oferty ciekawych inscenizacji historycznych oraz skuteczna promocja obszaru, przyczyni się do osiągnięcia celów LSR i innowacyjnych przedsięwzięć.

Nowym elementem w szczególności wyeksponowanym w strategii jest waloryzacja zasobów kulinarnych, rękodzielniczych i rzemieślniczych obszaru LGD i nadanie im rangi marki lokalnej, identyfikowanej i promowanej na obszarze LGD i poza jego granicami. Zrzeszenie osób kultywujących tradycje i sztukę lokalną pod wspólnym szyldem marki lokalnej jest na tym obszarze innowacyjną i ważną dla zachowania ginących tradycji, zawodów i produktów.

Przewidziane w strategii działania związane z budową i wyposażeniem obiektów sportowo-rekreacyjnych na poziomie dostosowanych do coraz wyższych oczekiwań mieszkańców mają także wymiar innowacyjny, ponieważ zakłada się wspieranie nowych rozwiązań w zakresie stworzenia atrakcyjnej i nowoczesnej oferty społeczno-kulturalnej, poprzez połączenie tradycji z nowoczesnością. Zakłada się także zaangażowanie rolników i przedsiębiorców do tworzenia miejsc i oferty spędzania czasu wolnego oraz rozwijania zainteresowań mieszkańców np. poprzez tworzenie klubów, siłowni, kręgielni itp. Tego typu działania są mało spotykane na obszarze LGD. Planowane działania w obszarze stymulowania rozwoju aktywności społecznej zakładają nowe podejście do starych problemów. Rozwijanie idei partnerstwa trzech sektorów, wiązanie celów społecznych z gospodarczymi, może zaowocować wieloma innowacyjnymi rozwiązaniami służącymi podnoszeniu poziomu życia mieszkańców obszaru objętego LSR. LGD będzie równolegle wspierać polepszanie jakości infrastruktury oraz oferty aktywności społeczno-kulturowej. Takie podejście będzie promować wspólne działania przedstawicieli różnych środowisk i sektorów i próbę wiązania w kompleksowe i spójne dotychczas rozproszone działania, inicjatywy, inwestycje. Aktywizacja mieszkańców i ich integracja jest ważnym i nowym elementem rozwoju tego obszaru

LGD „Vistula - Terra Culmensis” planuje wymianę doświadczeń z innymi LGD w zakresie innowacyjnych działań związanych z marką lokalną i wykorzystaniem walorów przyrodniczo – kulturowych (otwarcie na otoczenie, a w szczególności poznawanie doświadczeń innych obszarów wiejskich we wdrażaniu niekonwencjonalnych rozwiązań)

IX. Określenie procedury oceny zgodności operacji z LSR, procedury wyboru operacji przez LGD, procedury odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie wyboru operacji w ramach działania, o którym mowa w art. 5 ust. 1 pkt 21 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, kryteriów, na podstawie których jest oceniana zgodność operacji z LSR, oraz kryteriów wyboru operacji, a także procedury zmiany tych kryteriów.

Procedura naboru wniosków o pomoc na realizację operacji odpowiadających warunkom przyznania pomocy finansowej w ramach działań „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, „Odnowa i rozwój wsi” oraz „Małych projektów” będzie prowadzona przez biuro Lokalnej Grupy Działania z siedzibą w Stolnie zgodnie z obowiązującymi rozporządzeniami w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz rozporządzeniami regulującymi działania wdrażane w ramach LSR.

Rozporządzenia te określają kryteria dostępu do działań wdrażanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju i wybieranych przez organ decyzyjny Lokalnej Grupy Działania. Pracownicy LGD będą podejmowali liczne działania na rzecz dobrego poinformowania beneficjentów tych działań o możliwościach i warunkach aplikowania.

Procedura wyboru operacji przez LGD

Procedura wyboru operacji w formie opisowej, tabelarycznej ze wzorami dokumentów i graficznej dokonywana przez Grupę Działania „Vistula – Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję”

Nabór i ocena wniosków oraz wybór operacji do finansowania będzie odbywać się według następującej procedury:

Etapy:

1) Promocja i informacja dla beneficjentów działań wdrażanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju LGD

Informację o możliwości składania wniosków o przyznanie pomocy na operacje, odpowiadające warunkom przyznania pomocy w ramach działań: „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, „Odnowa i rozwój wsi” oraz operacje nie odpowiadające warunkom przyznania pomocy w ramach Osi 3 PROW, ale przyczyniające się do osiągnięcia jej celów („małe projekty”), zgodnie z rozporządzeniem w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznania pomocy finansowej w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 z dnia 8 lipca 2008 roku (z późniejszymi zmianami) zamieszcza się na stronie internetowej LGD, w biurze LGD „Vistula – Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję” i na tablicach ogłoszeń Urzędów Gmin obszaru LGD najpóźniej w terminie 14 dni przed rozpoczęciem naboru wniosków.

Termin ogłoszenia naboru powinien być uzgodniony z Samorządem Województwa i może być zmieniony przez Samorząd w wyniku konsultacji z LGD.

2) Nabór wniosków

Nabór wniosków o przyznanie pomocy na realizację operacji prowadzony jest w terminie nie krótszym niż 14 dni i nie dłuższym niż 30 dni bezpośrednio w Biurze LGD.

Wnioskodawcy składają wnioski obowiązkowo w wersji papierowej oraz w wersji elektronicznej, w przypadku, gdy wskazane jest to w ogłoszeniu, bezpośrednio w biurze LGD „Vistula – Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję”. Za datę złożenia wniosku uznaje się datę przyjęcia wniosku przez pracownika biura LGD. Złożenie wniosku w Biurze LGD „Vistula – Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję” potwierdza się na jego kopii, zawierające datę wpływu wniosku, numer ewidencyjny, opatrzone pieczęcią LGD „Vistula – Terra Culmensis – Rozwój przez Tradycję” i podpisane przez pracownika biura wyznaczonego do przyjmowania wniosków.

3) Zawiadomienie o posiedzeniu organu decyzyjnego

Zarząd LGD w porozumieniu z Przewodniczącym Rady wyznacza termin, miejsce i porządek posiedzenia Rady. Biuro LGD niezwłocznie **wysyła/dostarcza/przekazuje** członkom Rady zawiadomienie o posiedzeniu wraz z informacją dotyczącą możliwości zapoznania się z materiałami i dokumentami związanymi z porządkiem posiedzenia, w tym z wnioskami, które będą rozpatrywane podczas posiedzenia. Członkowie Rady powinni być zawiadomieni pisemnie, pocztą elektroniczną bądź telefonicznie. Dokumentacja może być udostępniana członkom Rady tylko w biurze LGD. Informacja o posiedzeniu Rady jest także podawana do publicznej wiadomości na stronie internetowej oraz w biurze LGD. Posiedzenie Rady nie może być wyznaczone wcześniej niż po upływie 5 dni od dnia wysłania/dostarczenia/otrzymania, zawiadomień członkom Rady.

4) Przygotowanie materiałów na posiedzenie organu decyzyjnego

Biuro LGD sporządza karty informacyjne operacji na posiedzenie organu decyzyjnego, zawierających m.in.:

- nazwę działania
- nr konkursu
- nazwę wnioskodawcy
- adres wnioskodawcy
- nr identyfikacyjny wnioskodawcy
- nr ewidencyjny wniosku
- tytuł operacji a w przypadku braku wskazania tytułu zostaje wprowadzony przez osobę przygotowującą Kartę informacyjną opis: „Zakres operacji obejmuje...” sporządzony na podstawie danych zawartych we wniosku,
- okres realizacji operacji
- miejsce realizacji operacji
- krótki opis operacji zawierający:
  - 1) cele operacji
  - 2) planowane zadania dla osiągnięcia celu operacji
  - 3) planowane rezultaty
    - wnioskowaną kwotę pomocy
    - koszt całkowity operacji

Biuro przygotowuje karty informacyjne dla każdego członka organu decyzyjnego. Ponadto biuro LGD przygotowuje komplet druków kart oceny zgodności z LSR i kart oceny operacji wg. lokalnych kryteriów LGD dla każdego członka organu decyzyjnego wypełniając jednocześnie Część I. Informacje o projekcie.

5) Posiedzenie Rady i ocena zgodności operacji z LSR oraz wybór operacji do realizacji zgodnie z lokalnymi kryteriami LGD.

W terminie nie dłuższym niż 21 dni od dnia w którym minął termin składania wniosków o przyznanie pomocy odbywa się posiedzenie Rady. Na posiedzeniu Rady wnioski w formie kopii kart informacyjnych są przekazywane wszystkim członkom Rady i omawiane w kolejności odpowiadającej kolejności ich wpływu.

Członkowie Rady podpisują listę obecności, a także deklaracje poufności i bezstronności.

Omawianie wniosku rozpoczyna się od wystąpienia przedstawiciela Zarządu lub pracownika biura LGD prezentującego dany wniosek na podstawie karty **informacyjnej, samego wniosku oraz dokumentów dodatkowych do wniosku.**

Po prezentacji wniosku przez członka Zarządu lub pracownika biura, Rada podejmuje dyskusję nad zgodnością z LSR oraz lokalnymi kryteriami wyboru operacji, po dyskusji Rada przeprowadza następujące głosowania:

1. głosowanie w sprawie zgodności operacji z LSR, przeprowadzane przy użyciu „Karty oceny zgodności operacji z LSR”,
2. głosowanie w sprawie oceny operacji według kryteriów lokalnych przyjętych przez LGD, przeprowadzane przy użyciu „Karty oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD”

Członkowie Rady dokonują oceny zgodności z LSR przy użyciu karty weryfikacyjnej zawierającej następujące polecenia:

- Wskaż cel ogólny, do którego osiągnięcia przyczyni się realizacja operacji (wskaż cel wiodący).
- Wskaż cel szczegółowy, do którego osiągnięcia przyczyni się realizacja operacji (wskaż cel wiodący).
- Wskaż przedsięwzięcie, do którego osiągnięcia przyczyni się realizacja operacji (wskaż przedsięwzięcie wiodące).

Operacja jest zgodna z LSR, jeśli w każdej części karty oceny zgodności z LSR wskazano cel ogólny, szczegółowy oraz przedsięwzięcie w ramach jednego celu. Operacja zostaje uznana przez Radę za zgodną z LSR, jeśli bezwzględna większość członków Rady wskazała, iż operacja jest zgodna z LSR.

Następnie Rada przechodzi do głosowania w sprawie oceny operacji według kryteriów lokalnych przyjętych przez LGD, przeprowadzanego przy użyciu „Karty oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD”. Oddanie głosu w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD polega na wypełnieniu tabeli zawartej na „Karcie oceny operacji według lokalnych kryteriów”, która jest odpowiednia do typu ocenianej operacji i działania PROW. Wszystkie rubryki zawarte w tabeli muszą być wypełnione, w przeciwnym razie głos uważa się za nieważny. W trakcie zliczania głosów Sekretarz posiedzenia jest zobowiązany sprawdzić czy łączna ocena punktowa operacji zawarta w pozycji „Suma punktów” została obliczona poprawnie. Wynik głosowania w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów wyboru dokonuje się w taki sposób, że sumuje się oceny punktowe wyrażone na kartach stanowiących głosy oddane ważne w pozycji „Suma punktów” i dzieli przez liczbę

ważnie oddanych kart. Celem wyboru operacji do realizacji wymagane jest otrzymanie minimalnej liczby punktów.

Karta oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD zawierają pytania niepunktowane, jednak wymagane do wypełnienia i uznania karty za ważny głos. Pytania mają charakter informacyjny, mogą mieć wpływ przy przyznawaniu punktów w Lokalnym kryterium „Uzasadnienie realizacji projektu w ramach LSR”, gdzie innowacyjność może mieć wpływ na poprawę jakości życia.

Dodatkowa pytania:

Czy realizacja operacji zakłada innowacyjność? Uzasadniając swoją decyzję w przypadku odmiennego stanowiska niż wnioskodawca.

Czy realizacja operacji zakłada podejście zintegrowane dla podejmowanych działań? Uzasadniając swoją decyzję w przypadku odmiennego stanowiska niż wnioskodawca.

W przypadku dwóch lub więcej operacji, które po ocenie według lokalnych kryteriów wyboru otrzymały tą samą ilość punktów, o kolejności na liście rankingowej decyduje wysokość wnioskowanej pomocy – operacja o niższej wartości wnioskowanej pomocy zajmuje wyższą lokatę na liście ocenionych operacji. Gdy operacje nadal będą na tym samym miejscu na liście rankingowej, to o kolejności decydować będzie data rejestracji wniosku o przyznanie pomocy – wniosek złożony wcześniej zajmuje wyższą lokatę na liście ocenionych operacji.

Na podstawie wyników głosowań w sprawie zgodności operacji z LSR oraz oceny operacji według lokalnych kryteriów sporządzana jest lista ocenionych operacji.

W drugiej części posiedzenia Rada sporządza listę operacji wybranych i listę operacji niewybranych oraz podejmuje uchwały w sprawie wyboru/niewybrania dla poszczególnych operacji. Podjęte w drugiej części posiedzenia uchwały mogą ulec zmianie na kolejnym posiedzeniu Rady, jeśli złożone zostanie odwołanie od rozstrzygnięcia organu decyzyjnego.

Operacje wybierane są do wysokości limitu środków przewidzianych w ramach danego naboru a w przypadku ostatniego do wysokości 120% limitu środków.

LGD dokonuje oceny operacji pod względem zgodności z LSR oraz spełniania kryteriów wyboru a także sporządza listę ocenionych projektów, ustalając ich kolejność według liczby uzyskanych punktów w ramach tej oceny i przekazuje ją wnioskodawcom w terminie 21 dni od dnia, w którym upłynął termin składania wniosków o przyznanie pomocy.

6) Zawiadomienie o rozstrzygnięciu organu decyzyjnego (Rady LGD)

Nie później niż w terminie 21 dni od dnia w którym upłynął termin składania wniosków o przyznanie pomocy LGD przesyła każdemu wnioskodawcy listę ocenionych operacji wraz z pisemną informacją o:

- Informację o zgodności lub niezgodności operacji z LSR (wskazując przyczyny niezgodności);
- Informację o liczbie uzyskanych punktów lub miejscu na liście ocenionych operacji;
- Informację o możliwości złożenia odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego (Rady LGD) wraz z wymaganiami wobec odwołań.

7) Procedura odwoławcza od decyzji Rady

Wnioskodawca w terminie 7 dni kalendarzowych od dnia zamieszczenia listy ocenionych operacji na stronie internetowej LGD może złożyć w biurze LGD odwołanie od rozstrzygnięć Rady. Jeżeli termin złożenia odwołań upływa w dniu ustawowo wolnym od pracy Wnioskodawca składa odwołanie w pierwszym dniu roboczym, przypadającym po tym

terminie. W przypadku wpłynięcia odwołań pracownik biura LGD rejestruje wnioski o ponowne rozpatrzenie, zawiadamia Zarząd o złożonym odwołaniu i niezwłocznie przekazuje je Przewodniczącemu Rady lub Wiceprzewodniczącemu Rady. Zarząd LGD w porozumieniu z Przewodniczącym Rady wyznacza termin, miejsce i porządek posiedzenia Rady w/s ponownego rozpatrzenia wniosku. Biuro LGD niezwłocznie informuje członków Rady o posiedzeniu oraz przekazuje informację o możliwości zapoznania się z materiałami i dokumentami związanymi z porządkiem posiedzenia, w tym z wnioskami, które będą rozpatrywane podczas posiedzenia. Członkowie Rady o posiedzeniu zawiadomieni winni być albo pocztą tradycyjną, albo drogą mailową albo telefonicznie. Dokumentacja może być udostępniana członkom Rady tylko w biurze LGD. Informacja o posiedzeniu Rady jest także podawana do publicznej wiadomości na stronie internetowej oraz w biurze LGD. Posiedzenie Rady nie może być wyznaczone wcześniej niż po upływie 3 dni od momentu poinformowania telefonicznie wszystkich członków Rady o miejscu i terminie posiedzenia.

Następuje ponowna procedura rozpatrzenia wniosku i głosowania przy użyciu karty do głosowania nad uznaniem/nie uznaniem odwołania. Pola „Nr ewidencyjny wniosku”, „Nr konkursu”, „Nazwa elementu odwołania”, „zgodny z LSR lub nie zgodny z LSR” oraz wskazanie rodzajów elementów odwołania wypełnia pracownik biura LGD lub członek Zarządu.

Kartę do głosowania uznaje się za ważną, gdy członek Rady podejmuje decyzję poprzez wskazanie zapisu: uznaję odwołanie lub nie uznaję odwołania. W obu przypadkach decyzja członka Rady musi być uzasadniona.

Członkowie Rady rozpatrują wniosek na podstawie tych kryteriów obowiązujących w danym naborze i tylko w tych punktach, których dotyczyło uzasadnienie podane przez wnioskodawcę.

Wniosek o ponowne rozpatrzenie pozostaje bez rozpatrzenia w przypadku został złożony po terminie, został wniesiony przez nieuprawniony podmiot, tzn. nie będący wnioskodawcą, nie zawierał pisemnego uzasadnienia lub innych danych wymaganych przy wniosku o ponowne rozpatrzenie. Wniosek może być złożony tylko raz. W przypadku gdy beneficjent w ramach odwołania oprócz wniosku – odwołania od rozstrzygnięcia organu decyzyjnego LGD którego wzór stanowi załącznik nr 1 do procedury odwoławczej, dostarcza nowe, wcześniej nie przedstawione dokumenty lub gdy uzupełnia dokumenty już przedstawione o nowe zapisy, członek Rady nie bierze pod uwagę tych dokumentów, a jedynie sam wniosek – odwołanie od rozstrzygnięcia organu decyzyjnego LGD, który winien zawierać szczegółowe uzasadnienie dla wszczęcia procedury odwoławczej.

W przypadku, gdy na podstawie kart do głosowania Rada nie uznała odwołania, fakt ten potwierdzony zostaje uchwałą Rady. W związku z tym faktem wcześniejsze uchwały wraz z ich załącznikami pozostają bez zmian.

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia odwołania (uznania odwołania) stwierdzonego na podstawie kart do głosowania, (odwołanie zostaje uznane przez Radę jeśli bezwzględna większość członków Rady (50%+1) wskazała, iż uznaje odwołanie) Rada podejmuje uchwałę zmieniającą w sprawie zatwierdzenia listy wybranych i niewybranych operacji oraz uchwały zmieniające w sprawie wyboru/niewybrania w odniesieniu do poszczególnych operacji. Ostateczną listę operacji wybranych do finansowania sporządza się, ustalając ich kolejność według liczby uzyskanych punktów w ramach oceny zgodności wg lokalnych kryteriów LGD, po uwzględnieniu ewentualnych zmian, wynikających z przeprowadzonej procedury odwoławczej. Rada sprawdza, czy ponowna ocena spowodowała, że operacja spełnia/nie spełnia minimum punktowego wskazanego w ogłoszeniu a w przypadku ostatniego naboru sprawdza czy operacja mieści się w limicie dostępnych środków.

8) Sporządzenie list oraz ich przekazanie właściwemu podmiotowi wdrażającemu i poinformowanie wnioskodawców o wynikach wyboru operacji

Po przeprowadzeniu procedury odwoławczej, lecz nie później niż 45 dni od zakończenia naboru wniosków LGD sporządza dwie listy: operacji wybranych (wg ilości uzyskanych punktów), operacji niewybranych oraz publikuje je na swojej stronie internetowej oraz przekazuje do właściwego podmiotu wdrażającego wymagane dokumenty, m. in.:

1) listę operacji wybranych (z uchwałą Rady LGD). W przypadku ostatniego naboru lista operacji wybranych zawiera dodatkowo wskazanie, które wnioski mieszczą się w ramach limitu dostępnych środków.

2) listę operacji niewybranych (z uchwałą Rady LGD), ze wskazaniem wniosków, które :

a) w wyniku oceny pod względem zgodności z LSR zostały uznane za:

- zgodne z LSR,
- niezgodne z LSR,

b) nie zostały złożone w miejscu i terminie wskazanym w informacji o możliwości składania wniosków o przyznanie pomocy w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”

3) wszystkie uchwały w sprawie wyboru/niewybrania poszczególnych operacji,

4) oryginały wszystkich wniosków o przyznanie pomocy złożonych w ramach naboru.

W przypadku operacji odpowiadających warunkom przyznania pomocy w ramach działań: „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” oraz „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” LGD sporządza dodatkowe egzemplarze ww. list i przekazuje je do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przekazując do podmiotu wdrażającego wnioski o przyznanie pomocy wraz z dokumentacją dotyczącą naboru LGD jest zobowiązana sporządzić szczegółowe zestawienie przekazywanych dokumentów.

Ponadto w przypadku ostatniego naboru w piśmie przewodnim do podmiotu wdrażającego Zarząd LGD informuje czy dana operacja po ponownej ocenie mieści się w ramach limitu dostępnych środków określonego dla danego naboru. Pismo zawiera również informację czy operacja spełnia czy nie spełnia minimum punktowego wskazanego w ogłoszeniu, oraz czy jest zgodna z LSR.

Po przeprowadzeniu procedury odwoławczej, lecz nie później niż 45 od zakończenia naboru wniosków LGD informuje także pisemnie wnioskodawców o:

1) wybraniu lub niewybraniu operacji (wskazując przyczyny niewybrania),

2) liczbie uzyskanych punktów lub miejscu na liście wybranych operacji, a w przypadku ostatniego naboru ze wskazaniem wniosków, które mieszczą się w ramach limitu dostępnych środków,

3) możliwości złożenia wniosku bezpośrednio do podmiotu wdrażającego (z wyjątkiem małych projektów).

Bieg terminu na rozpatrzenie wniosku o przyznanie pomocy rozpoczyna się od dnia wpływu do podmiotu wdrażającego wniosku o przyznanie pomocy przekazanego przez LGD.

9. Postępowanie w przypadku wezwań do złożenia uzupełnień, dodatkowych dokumentów, wyjaśnień przez LGD oraz Wnioskodawców na wniosek podmiotu Wdrażającego.

W przypadku odnotowania przez LGD wniosków w/s złożenia uzupełnień / dodatkowych dokumentów / wyjaśnień, które są niezbędne dla rozstrzygnięcia sprawy dotyczącej przyznania pomocy Zarząd LGD w porozumieniu z Przewodniczącym Rady organizuje w terminie 5 dni kalendarzowych, od dnia otrzymania powiadomienia drogą telefoniczną lub mailową, posiedzenie Rady w/s ponownej oceny wniosków na prośbę Podmiotu Wdrażającego Działania 413 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju. Biuro LGD niezwłocznie wysyła członkom Rady zawiadomienie o posiedzeniu. Rada dokonuje ponownej oceny zgodności wniosku z Lokalną Strategią Rozwoju i z lokalnymi kryteriami po zapoznaniu się z nowym wnioskiem o przyznanie pomocy zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami oceny i wyboru operacji.

W przypadku, gdy zmiana we wniosku spowodowałaby, iż operacja w danym kształcie zostałaby uznana za niezgodną z LSR, Rada LGD podejmuje uchwałę potwierdzającą ten fakt. Uchwała ta stanowić będzie dla podmiotu wdrażającego podstawę do niewyrażenia zgody na zmianę i pozostawieni wniosku o zmianę operacji zawartym we wniosku o przyznanie pomocy bez rozpatrzenia.

W przypadku, gdy zmiana we wniosku spowodowałaby, iż operacja uznana zostanie za zgodną z LSR, Rada LGD podejmuje uchwałę potwierdzającą ten fakt, tj. uznanie operacji za zgodną z LSR ze wskazaniem liczby uzyskanych punktów oraz wskazaniem czy operacja spełnia/nie spełnia minimum punktowego określonego dla danego działania a w przypadku ostatniego naboru czy operacja mieści się w ramach określonego na dany nabór limitu.

W ciągu 2 dni roboczych od dnia podjęcia decyzji o ponownym wyborze Rada LGD zawiadamia pisemnie (za potwierdzeniem odbioru) Wnioskodawcę o podjętej decyzji.-

Wnioskodawca ma możliwość złożenia do LGD odwołania od negatywnego wyniku oceny zgodności operacji z lokalną strategią rozwoju w sytuacji zmiany w zakresie rzeczowym operacji. Odwołanie Wnioskodawca może złożyć w terminie 5 dni roboczych, licząc od dnia kolejnego od otrzymania pisma pocztą, na formularzu odwołania w trybie ponownej oceny. Odwołanie musi być szczegółowo uzasadnione. Nie dopuszcza się przedkładania nowych dokumentów wcześniej nie przedstawianych jako załączniki i wyjaśnienia do wniosku.

W przypadku odnotowania przez LGD **WNIOSKÓW O PONOWNĄ OCENĘ OPERACJI NA WNIOSEK PODMIOTU WDRAŻAJĄCEGO** Zarząd LGD w porozumieniu z Przewodniczącym Rady organizuje w terminie 5 dni kalendarzowych od dnia powiadomienia drogą telefoniczną lub mailową posiedzenie Rady w/s uznania/nieuznania odwołania. Po przeprowadzeniu procedury odwoławczej Rada podejmuje Uchwałę o ponownym wyborze operacji wskazując zgodność lub nie zgodność z LSR, ilość uzyskanych punktów, a w przypadku ostatniego naboru podaje informację czy operacja mieści się bądź nie mieści się w ramach określonego w danym naborze limitu wraz ze wskazaniem wybrania lub niewybrania operacji oraz czy operacja spełnia bądź nie spełnia minimum punktowe. O swojej decyzji Rada informuje Wnioskodawcę na piśmie.

Ww. procedura jest stosowana także przy ocenie możliwości zawarcia aneksu do umowy przyznania pomocy w sytuacji zmian w zakresie rzeczowym operacji.

Szczegółowe rozwiązania i procedury wyboru projektów są określone w Regulaminie Rady Stowarzyszenia LGD „Vistula - Terra Culmensis”. Ponadto szczegółowy opis procedury wyboru operacji przez LGD oraz procedury odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie wyboru operacji w ramach działania „Wdrażanie LSR” przedstawiony w formie opisowej, tabelarycznej oraz graficznej wraz z wzorami dokumentów stanowi załącznik nr 16 do wniosku o wybór LGD do realizacji LSR.

10. Procedury zmiany kryteriów lokalnych

W trakcie realizacji LSR możliwe będą zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji. Konieczność tych zmian może być spowodowana: 1) zmianą warunków społeczno-

gospodarczych obszaru objętego LSR, a tym samym analizy SWOT do której kryteria są adekwatne, 2) trudnościami w procesie wyboru zgłoszonymi przez członków Rady, Zalecenia, propozycje zmiany kryteriów będą musiały znaleźć się w protokole z posiedzenia Zarządu lub Protokole z Posiedzenia Rady, gdzie zostaną szczegółowo opisane i uzasadnione. Propozycje nowych kryteriów opracowanych przez Zarząd i Radę zostaną przedstawione na Walnym Zgromadzeniu Członków Stowarzyszenia i przyjęte uchwałą. Następnie zmiany te zostaną zgłoszone przez Zarząd Samorządowi Województwa (SW) odpowiedzialnemu za wdrażanie Osi 4 PROW. Pisemna akceptacja SW będzie skutkowałą wprowadzeniem nowych kryteriów oraz zmianami dokumentacji procedury wyboru operacji wdrażanych w ramach LSR.

Lokalne kryteria wyboru operacji wdrażanych w ramach lokalnej strategii rozwoju

MAŁE PROJEKTY

Maksymalna ilość punktów: 23 pkt.

Minimalna liczba punktów warunkująca wybór operacji: 12 pkt.

L. p.	Kryterium lokalne	Punktacja	Uzasadnienie / adekwatność do analizy SWOT
1.	Doświadczenie wnioskodawcy w realizacji operacji/projektów	<ul style="list-style-type: none"> - co najmniej 3 zrealizowane operacje / projekty z zakresu rozwoju obszarów wiejskich – 3 pkt. - co najmniej 1 zrealizowany operacja/projekt z zakresu rozwoju obszarów wiejskich – 1 pkt. - brak zrealizowanych operacji/projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich – 0 pkt. 	Preferuje się wnioskodawców doświadczonych w realizacji operacji/projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich. Wnioskodawca załącza do wniosku wykaz zrealizowanych operacji/ projektów wraz z dokumentami potwierdzającymi ich realizację (kopia lub oryginał umowy lub Oświadczenie współorganizatorów/realizatorów operacji /projektu potwierdzone przez co najmniej 2 współorganizatorów /realizatorów danej operacji/projektu, w tym wnioskodawcę). Kopia dokumentów składanych wraz z wnioskiem powinny być potwierdzone za zgodność z oryginałem przez notariusza, urząd gminy wg siedziby wnioskodawcy lub pracownika biura LGD."
2.	Stopień wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczo-kulturowych w operacji	<ul style="list-style-type: none"> - operacja dotyczy wykorzystania lokalnych zasobów – od 1 do 3 pkt. - operacja/projekt nie dotyczy wykorzystania lokalnych zasobów – 0 pkt. 	Preferuje operacje wykorzystujące lokalna historię, tradycję, kulturę, walory lokalnego środowiska, lokalna infrastrukturę turystyczną, lokalne produkty i usługi, w powiązaniu z analizą SWOT w LSR, w szczególności projekty związane z waloryzacją i promocją zasobów zinventaryzowanych, ujętych w koncepcji szlaków turystycznych: „Jaszczurczy ślad”, „Pierścień fortyfikacji”, „Szlak zespołów dworskich”, „Szlak gotyckich świątyń”.
3.	Udział partnerów w realizacji operacji	<ul style="list-style-type: none"> - w ramach operacji zakłada się współpracę z partnerem/partnerami - 3 pkt. - nie zakłada się współpracy z partnerem /partnerami w ramach operacji/projektu 	Preferuje operacje realizowane z udziałem partnerów, aby zapewnić szersze oddziaływanie projektów oraz zgodnie z wykazaną w SWOT słabą stroną obszaru LGD, którą jest niska liczba projektów partnerskich – gmina – ngo, gmina - sołectwo, ngo – sołectwo itp.

		- 0 pkt.	Potwierdzeniem zawartego partnerstwa będzie załączone do wniosku kopia lub oryginał umowy partnerskiej lub oświadczenia partnera o uczestnictwie w partnerstwie. Kopia dokumentów składanych wraz z wnioskiem powinny być potwierdzone za zgodność z oryginałem przez notariusza, urząd gminy wg siedziby wnioskodawcy lub pracownika biura LGD.
4.	Wysokość wnioskowanej pomocy	Wnioskowana kwota pomocy wynosi: - poniżej 20 000 zł – 3 pkt. - od 20 000 zł do 30 000 zł – 2 pkt. - powyżej 30 000 zł do 50 000 zł – 1 pkt.	Preferuje się operacje o niższej wnioskowanej wartości pomocy ze względu na ograniczoną ilość środków na realizację LSR dla obszaru LGD „Vistula - Terra Culmensis”.
5.	Planowany okres realizacji operacji	Planowany okres realizacji operacji: - mniej niż 6 miesięcy – 3 pkt. - od 6 do 12 miesięcy – 1 pkt. - powyżej 12 miesięcy – 0 pkt.	Preferuje się operacje krótsze, które dadzą oczekiwane efekty w krótszym czasie, a jednocześnie będą możliwe do zamknięcia w jednym roku realizacji LSR (co ważne jest ze względów organizacyjnych dla LGD). Początek okresu realizacji liczy się od momentu podpisania umowy na realizację operacji.
6.	Wpływ projektu na rozpowszechnianie logotypu/ marki LGD.	- operacja zakłada rozpowszechnianie logotypu/marki LGD „Vistula - Terra Culmensis” – od 1 do 3 pkt. - operacja nie zakłada rozpowszechniania logotypu/marki LGD „Vistula - Terra Culmensis” – 0 pkt.	Preferuje operacje zakładające promocję obszaru z wykorzystaniem logotypu „Vistula - Terra Culmensis”. Promocja LGD ma przyczynić się do wzrostu rozpoznawalności marki LGD, a przez to wzmocnienia rozpoznawalności obszaru LGD co jest adekwatne do słabych stron SWOT.
8.	Stopień dostępności do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR	- zakres realizacji operacji zakłada zwiększenie dostępu do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR – od 1- 5 pkt. - zakres realizacji operacji nie zakłada zwiększenia dostępu do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR – 0 pkt.	Preferuje się operacje zakładające zwiększenie dostępu do infrastruktury publicznej oraz/lub usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR.

ODNOWA I ROZWÓJ WSI

Maksymalna ilość punktów: 20 pkt.

Minimalna liczba punktów warunkująca wybór operacji: 10 pkt.

L.p	Kryterium lokalne	Punktacja	Uzasadnienie / adekwatność do analizy SWOT
-----	-------------------	-----------	--

1.	Doświadczenie wnioskodawcy w realizacji operacji/projektów	<ul style="list-style-type: none"> - co najmniej 3 zrealizowane operacje /projekty z zakresu rozwoju obszarów wiejskich – 3 pkt. - co najmniej 1 zrealizowany operacja/projekt z zakresu rozwoju obszarów wiejskich – 1 pkt. - brak zrealizowanych operacji/projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich – 0 pkt. 	Preferuje się wnioskodawców doświadczonych w realizacji operacji/projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich. Wnioskodawca załącza do wniosku wykaz zrealizowanych operacji/projektów wraz z dokumentami potwierdzającymi ich realizację (kopia lub oryginał umowy). Kopia dokumentów składanych wraz z wnioskiem powinny być potwierdzone za zgodność z oryginałem przez notariusza, urząd gminy wg siedziby wnioskodawcy lub pracownika biura LGD.
2.	Oddziaływanie realizacji operacji	<ul style="list-style-type: none"> - operacja będzie realizowana w miejscowości liczącej do 500 mieszkańców zamieszkałych na pobyty stały wg stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok złożenia wniosku wg danych z ewidencji ludności Urzędu Gminy – 3 pkt. - operacja będzie realizowana w miejscowości liczącej od 500 do 1500 mieszkańców zamieszkałych na pobyty stały wg stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok złożenia wniosku wg danych z ewidencji ludności Urzędu Gminy - 2 pkt. - operacja będzie realizowana w miejscowości liczącej powyżej 1500 mieszkańców zamieszkałych na pobyty stały wg stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok złożenia wniosku wg danych z ewidencji ludności Urzędu Gminy - 1 pkt. 	Preferuje operacje realizowane na rzecz miejscowości o mniejszej liczbie mieszkańców, aby poprawić jakość życia ich mieszkańcom. Mniejsze miejscowości są niedoinwestowane. Inwestycje realizowane w ramach Odnowy Wsi stworzą warunki do rozwoju życia społeczno – kulturalnego przeciwdziałając wyludnianiu się miejscowości, o czym była mowa w analizie SWOT. Potwierdzeniem liczby mieszkańców na pobyty stały będzie zaświadczenie z UG wg miejsca realizacji operacji.
3.	Planowany okres realizacji operacji	<ul style="list-style-type: none"> Planowany okres realizacji operacji: - mniej niż 12 miesięcy – 3 pkt. - od 12 miesięcy do 18 miesięcy – 1 pkt. - powyżej 18 miesięcy – 0 pkt. 	Preferuje operacje krótsze, które dadzą oczekiwane efekty w krótszym czasie, a jednocześnie będą możliwe do zamknięcia w jednym roku realizacji LSR (co ważne jest ze względów organizacyjnych dla LGD). Początek okresu realizacji liczy się od momentu podpisania umowy na realizację operacji.
4.	Wpływ operacji na rozpowszechnianie logotypu/ marki LGD.	<ul style="list-style-type: none"> - operacja zakłada rozpowszechnianie logotypu/marki LGD „Vistula - Terra Culmensis” – od 1 do 3 pkt. - operacja nie zakłada rozpowszechniania logotypu/marki LGD „Vistula - Terra Culmensis” – 0 pkt. 	Preferuje operacje zakładające promocję obszaru z wykorzystaniem logotypu „Vistula - Terra Culmensis”. Promocja LGD ma przyczynić się do wzrostu rozpoznawalności marki LGD, a przez to wzmocnienia rozpoznawalności obszaru LGD co jest adekwatne do słabych stron SWOT.
5.	Wysokość wnioskowanej pomocy	<ul style="list-style-type: none"> - wnioskowana kwota pomocy wynosi poniżej 400 tys. zł – 3 pkt. - wnioskowana kwota pomocy wynosi powyżej 400 tys. zł - 0 pkt. 	Preferuje się operacje o niższej wartości wnioskowanej pomocy co wynika z ograniczonej ilości środków na realizację LSR dla obszaru LGD „Vistula - Terra Culmensis”
6.	Stopień dostępności do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR	<ul style="list-style-type: none"> - zakres realizacji operacji zakłada zwiększenie dostępu do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR – od 1- 5 pkt. - zakres realizacji operacji nie zakłada zwiększenia dostępu do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR – 0 pkt. 	Preferuje się operacje zakładające zwiększenie dostępu do infrastruktury publicznej oraz/lub usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR.

RÓŻNICOWANIE W KIERUNKU DZIAŁANOŚCI NIEROLNICZEJ

Maksymalna ilość punktów: 20 pkt.

Minimalna liczba punktów warunkująca wybór operacji: 10 pkt.

L.p	Kryterium lokalne	Punktacja	Uzasadnienie / adekwatność do analizy SWOT
1.	Wielkość gospodarstwa rolnego	Gospodarstwo rolne beneficjenta ma powierzchnię: <ul style="list-style-type: none"> - do 15 ha fizycznych – 3 pkt. - powyżej 15 ha fizycznych – 0 pkt. 	Preferuje operacje realizowane w małych gospodarstwach rolnych tj. o powierzchni mniejszej lub równej 15 ha fizycznym. Gospodarstwa takie są często zaliczane do niskotowarowych, nie dających możliwości utrzymania

			rodziny rolniczej. W analizie SWOT wskazano na niewykorzystany potencjał małych gospodarstw rolnych, które mogą pozyskiwać dodatkowe źródła dochodów z działalności pozarolniczej. Dokumentem potwierdzającym wielkość gospodarstwa będzie zaświadczenie z Urzędu Gminy (właściwego ze względu na miejsce położenia gruntów należących do gospodarstwa rolnego) potwierdzające wielkość gospodarstwa w ha fizycznych wg stanu na dzień ogłoszenia konkursu (z tytułu własności lub dzierżawy).
2.	Poziom rozwoju turystyki opartej na lokalnych zasobach	- operacja dotyczy rozwoju turystyki – od 1 do 3 pkt. - operacja nie dotyczy rozwoju turystyki – 0 pkt.	Preferuje operacje służące rozwojowi turystyki w oparciu o lokalne zasoby, w szczególności skierowane na tworzenie i rozbudowę bazy turystycznej i usług na rzecz turystyki. Kryterium jest adekwatne do analizy SWOT, gdzie w słabych stronach wykazano brak infrastruktury turystycznej, słabo rozwiniętą bazę gastronomiczną i noclegową.
3.	Planowany okres realizacji operacji	Planowany okres realizacji operacji: - mniej niż 12 miesięcy – 3 pkt. - od 12 miesięcy do 18 miesięcy – 1 pkt. - powyżej 18 miesięcy – 0 pkt.	Preferuje operacje krótsze, które dadzą oczekiwane efekty w krótszym czasie, a jednocześnie będą możliwe do zamknięcia w jednym roku realizacji LSR (co ważne jest ze względu na organizacyjnych dla LGD). Początek okresu realizacji liczy się od momentu podpisania umowy na realizację operacji.
4.	Wpływ operacji na rozpowszechnianie logotypu/ marki LGD	- operacja zakłada rozpowszechnianie logotypu/marki LGD „Vistula - Terra Culmensis” – od 1 do 3 pkt. - operacja nie zakłada rozpowszechniania logotypu/marki LGD „Vistula - Terra Culmensis” – 0 pkt.	Preferuje operacje zakładające promocję obszaru z wykorzystaniem logotypu „Vistula - Terra Culmensis”. Promocja LGD ma przyczynić się do wzrostu rozpoznawalności marki LGD, a przez to wzmocnienia rozpoznawalności obszaru LGD co jest adekwatne do słabych stron SWOT.
5.	Wysokość wnioskowanej pomocy	Wnioskowana kwota pomocy wynosi: - poniżej 50 tys. zł – 3 pkt. - od 50 tys. zł do 70 tys. zł – 1 pkt. - powyżej 70 tys. zł – 0 pkt.	Preferuje się operacje o niższej wartości wnioskowanej pomocy co wynika z ograniczonej ilości środków na realizację LSR dla obszaru LGD „Vistula - Terra Culmensis”.
6.	Stopień dostępności do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR	- zakres realizacji operacji zakłada zwiększenie dostępu do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR – od 1- 5 pkt. - zakres realizacji operacji nie zakłada zwiększenia dostępu do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR – 0 pkt.	Preferuje się operacje zakładające zwiększenie dostępu do infrastruktury publicznej oraz/lub usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR.

TWORZENIE I ROZWÓJ MIKROPRZEDSIĘBIORSTW

Maksymalna ilość punktów: 23 pkt.

Minimalna liczba punktów warunkująca wybór operacji: 12 pkt.

L.p.	Kryterium lokalne	Punktacja	Uzasadnienie / adekwatność do analizy SWOT
1.	Rozwój lokalnego rynku pracy	W ramach operacji zakłada się utworzenie pełnych średniorocznych etatów.: - co najmniej 3 – 3 pkt. - co najmniej 2 – 2 pkt. - co najmniej 1 – 1 pkt. - operacja nie zakłada utworzenia miejsca pracy – 0 pkt.	Preferuje operacje zakładające tworzenie nowych miejsc pracy na terenie LGD. Kryterium jest adekwatne do analizy SWOT, gdzie w słabych stronach wykazano niedobór miejsc pracy na lokalnym rynku i wysoki wskaźnik bezrobocia.
2.	Poziom rozwoju	- operacja dotyczy rozwoju turystyki – od 1 do 3 pkt.	Preferuje operacje służące rozwojowi turystyki w oparciu o

	turystyki opartej na lokalnych zasobach	- operacja nie dotyczy rozwoju turystyki – 0 pkt.	lokalne zasoby, w szczególności skierowane na tworzenie i rozbudowę bazy turystycznej i usług na rzecz turystyki. Kryterium jest adekwatne do analizy SWOT, gdzie w słabych stronach wykazano słabo rozwinięte usługi turystyczne (mało gospodarstw agroturystycznych, mało firm oferujących usługi turystyczne, słaba promocja obszaru, mało rozwinięta infrastruktura turystyczna, mało miejsc noclegowych i punktów gastronomicznych).
3.	Planowany okres realizacji operacji	Planowany okres realizacji operacji: - mniej niż 12 miesięcy – 3 pkt. - od 12 miesięcy do 18 miesięcy – 1 pkt. - powyżej 18 miesięcy – 0 pkt.	Preferuje operacje krótsze, które dadzą oczekiwane efekty w krótszym czasie, a jednocześnie będą możliwe do zamknięcia w jednym roku realizacji LSR (co ważne jest ze względów organizacyjnych dla LGD). Początek okresu realizacji liczy się od momentu podpisania umowy na realizację operacji.
4.	Promocja lokalnych produktów i usług Vistula Terra Culmensis	Operacja: - zakłada promocję lokalnych produktów i usług z wykorzystaniem logo „Vistula – Terra Culmensis” – od 1 do 3 pkt. - nie zakłada promocji lokalnych produktów i usług z wykorzystaniem logo „Vistula – Terra Culmensis” – 0 pkt.	Preferuje operacje zakładające promocję lokalnych produktów i usług z wykorzystaniem logotypu LGD „Vistula - Terra Culmensis”. Taka promocja przyczyni się do wzmocnienia rozpoznawalności obszaru LGD, co jest adekwatne do słabych stron w SWOT: Słaby poziom wsparcia i promocji tradycyjnych produktów i usług, w tym produktów kulinarnych i rękodzielniczych. Budowanie silnej rozpoznawalnej marki „Vistula - Terra Culmensis” przyczyni się do rozwoju i promocji lokalnych produktów i usług.
5.	Wsparcie dla określonych grup osób	W ramach operacji: - zakłada się zatrudnienie dla kobiet, absolwentów szkół, osób niepełnosprawnych – od 1 do 3 pkt. - nie zakłada się zatrudnienia dla kobiet, absolwentów szkół, osób niepełnosprawnych – 0 pkt.	Preferuje operacje, w których zakłada się zatrudnienie dla kobiet, absolwentów szkół, osób niepełnosprawnych. Kryterium jest adekwatne do analizy SWOT, gdzie w słabych stronach wskazano na nadal wysoki poziom bezrobocia w szczególności wśród kobiet, absolwentów szkół oraz osób niepełnosprawnych. Wnioskodawca załącza oświadczenie o zatrudnieniu określonych grup osób.
6.	Wysokość wnioskowanej pomocy	Wnioskowana kwota pomocy wynosi: - poniżej 50 tys. zł – 3 pkt. - od 50 tys. zł do 70 tys. zł – 1 pkt. - powyżej 70 tys. zł – 0 pkt.	Preferuje się operacje o niższej wartości wnioskowanej pomocy co wynika z ograniczonej ilości środków na realizację LSR dla obszaru LGD „Vistula - Terra Culmensis”.
7.	Stopień dostępności do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR	- zakres realizacji operacji zakłada zwiększenie dostępu do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR – od 1- 5 pkt. - zakres realizacji operacji nie zakłada zwiększenia dostępu do infrastruktury publicznej oraz usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR – 0 pkt.	Preferuje się operacje zakładające zwiększenie dostępu do infrastruktury publicznej oraz/lub usług przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru objętego LSR.

X. Określenie budżetu LSR.

Budżet przeznaczony na realizację przedsięwzięć zaplanowanych w LSR będzie ustalany w stosunku do ilości mieszkańców terenu objętego działaniami LGD „Vistula - Terra Culmensis”. Zgodnie z Rozporządzeniami Ministra Rolnictwa dot. podejścia Leader wielkość budżetu to iloczyn liczby mieszkańców* obszaru i sumy 148 zł.

$$\text{Liczba mieszkańców} \times 148 \text{ zł} = 26\,463 \times 148,00 \text{ zł} = 3\,916\,524,00 \text{ zł}$$

Obliczona wyżej kwota składa się z następujących elementów:

4.1/4.12 Wdrażanie LSR	4.21 Wdrażanie projektów współpracy	4.31 Funkcjonowanie LGD		Razem Os. 4
		Koszty bieżące LGD	Aktywizacja i nabywanie umiejętności	
Liczba mieszkańców * 116 zł	Liczba mieszkańców * 3 zł	Maksymalnie 15% całości budżetu	liczba mieszkańców * 29 zł = 767 427,00 <u>pomniejszona o koszty bieżące LGD</u>	4.1/4.12 + 4.21 + 4.31 pomniejszone o korekty administracyjne zgodnie z art. 30 ust. 1 Rozporządzenia Komisji (UE) Nr 65/2011 z dn. 27 stycznia 2011 r.
3 069 708,00 zł	79 389,00 zł	581 268,89 zł	184 297,92 zł	3 914 663,81

*Stan liczby mieszkańców z danych GUS na dzień 31.XII.2006

Maksymalne limity środków na poszczególne działania w ramach Osi 4 PROW zostały uszczegółowione z podziałem na lata i rodzaje działań. Budżet jest adekwatny do celów założonych na podstawie wcześniejszej inwentaryzacji zasobów obszaru oraz oceny społeczno-gospodarczej. Zachowany został systematyczny i ciągły charakter wdrażania LSR i wydatkowania środków poprzez konkursy. Została zapewniona proporcjonalność pomiędzy kosztami administracyjnymi LGD a kosztami wdrażania LSR.

Finansowanie poszczególnych przedsięwzięć LSR

Cele ogólne	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Łącznie wdrażanie LSR	4.21 – Projekty współpracy	4.3.1 Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja
<p>Cel 1.</p> <p>Rozwój turystyki opartej na dziedzictwie kulturowo-historycznym i przyrodzie Ziemi Chełmińskiej</p>	<p><u>Cel szczegółowy 1.1</u></p> <p>Poprawa stanu infrastruktury służącej rozwojowi turystyki na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis</p>	<p>I. Rozwój infrastruktury turystycznej</p>	<p>212 627,40</p>	<p>0,00</p>	<p>0,00</p>
	<p><u>Cel szczegółowy 1.2</u></p> <p>Stworzenie zintegrowanej oferty turystycznej i kulturowej obszaru LGD</p>	<p>II. Promocja dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego Ziemi Chełmińskiej</p>	<p>0,00</p>	<p>16 015,05</p>	<p>22 337,78</p>
<p>Cel 2.</p> <p>Poprawa jakości życia mieszkańców LGD Vistula terra Culmensis</p>	<p><u>Cel szczegółowy 2.1</u></p> <p>Rozwój zasobów ludzkich na wsi poprzez oddolne inicjatywy na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis</p>	<p>III. Aktywna wieś „Vistula - Terra Culmensis”</p>	<p>111 926,47</p>	<p>63 373,95</p>	<p>161 960,14</p>
	<p><u>Cel szczegółowy 2.2</u></p> <p>Rozwój przestrzeni i infrastruktury społecznej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis</p>	<p>IV. Nowoczesne obiekty użyteczności publicznej na obszarze „Vistula - Terra Culmensis”</p>	<p>2 377 839,13</p>	<p>0,00</p>	<p>0,00</p>
	<p><u>Cel szczegółowy 2.3</u></p> <p>Rozwój przedsiębiorczości i nowych form działalności pozarolniczej na obszarze LGD Vistula Terra Culmensis</p>	<p>V. Rozwój usług dla ludności na obszarze „Vistula - Terra Culmensis”</p>	<p>367 315</p>	<p>0,00</p>	<p>0,00</p>
<p>Wartość operacji w ramach LSR ogółem</p>			<p>3 069 708,00</p>	<p>79 389,00</p>	<p>184 297,92</p>

XI. Opis procesu przygotowania i konsultowania LSR.

W ramach opracowywania LSR odbyło się 5 warsztatów tematycznych. Warsztaty odbywały się w gminach: Chełmno, Grudziądz, Lisewo i Stolno. Tematyka warsztatów oraz ich harmonogram był następujący:

Ramy czasowe	Zadanie	Cel zadania	Sposób realizacji	realizacja
6.02.2008 Małe Czyste	Warsztaty – diagnoza obszaru poprzez Analizę SWOT	Warsztaty przeprowadzone metodami aktywnymi mają na celu stworzenie założeń pod strategię dla LGD, które będą najlepiej odzwierciedlać potrzeby społeczności lokalnej	- Analiza SWOT - Wyznaczenie wizji, misji - podział na grupy tematyczne	ekspert
13.02.2008 Lisewo	Warsztaty – analiza problemów obszaru	Warsztaty przeprowadzone metodami aktywnymi mają na celu stworzenie założeń pod strategię dla LGD, które będą najlepiej odzwierciedlać potrzeby społeczności lokalnej	- Identyfikacja kluczowych problemów - wyznaczenie celów priorytetowych LSR - praca w grupach tematycznych	ekspert
04.03.2008 Mały Rudnik	Warsztaty w grupach tematycznych nad rodzajem przedsięwzięć	Warsztaty przeprowadzone metodami aktywnymi miały na celu analizy szczegółowe w wybranych obszarach tematycznych.	- analiza w wybranych obszarach - drzewo problemów i celów - wybór zadań służących realizacji	ekspert
11.03.2008 Klamry	Warsztaty – wybór najważniejszych działań do realizacji	Warsztaty mają na celu wybór najważniejszych zadań ze strategii do realizacji w pierwszym okresie oraz wyznaczenie ram budżetowych.	- Stworzenie wstępnego harmonogramu zadań do realizacji w perspektywie długo- i krótkoterminowej - opracowanie założeń do budżetu	ekspert
19.03.2008 Stolno	Warsztaty – wybór kryteriów wyboru operacji LSR przez Zarząd LGD	Warsztaty mają na celu wybór kryteriów oceny projektów składanych do LGD przez beneficjentów działań z Osi 3 i 4 PROW.	- prace nad kwestionariuszami kart weryfikacyjnych	zarząd

Łącznie udział w warsztatach wzięło 167 osób. Uczestnikami warsztatów byli przedstawiciele poszczególnych sektorów z poszczególnych gmin. Pełnią oni w swoich społecznościach funkcje tzw. lokalnych liderów, społeczników angażujących się na rzecz rozwoju swoich miejscowości. Byli oni zapraszani przez wyznaczonych koordynatorów gminnych. Listy z warsztatów stanowią załącznik nr 2 do LSR.

W warsztatach udział wzięli przedstawiciele trzech sektorów:

Jednostki Samorządu Terytorialnego:

- Gmina Chełmno
- Gmina Grudziądz
- Gmina Lisewo

- Gmina Stolno

Organizacje pozarządowe:

- Stowarzyszenie Inicjatywa Stolno
- Polski Komitet Pomocy Społecznej Zarząd Gminny w Stolnie
- Gminny Ludowy Klub Sportowy „Gwiazda” Starogród
- Gminny Ludowy Zespół Sportowy „Błękitni” Łunawy
- Ludowy Klub Sportowy „Victoria” Lisewo
- Koło Łowieckie Chełmińskie
- Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Lisewo
- Stowarzyszenie Twierdza Chełmno
- Ochotnicze Straże Pożarne

Organizacje Gospodarcze:

- rolnicy, prywatni przedsiębiorcy.

Wszyscy uczestnicy warsztatów brali aktywny udział w warsztatach. Wyrażali swoje opinie, komentarze, wypełniali ankiety. Tym samym to oni, przedstawiciele społeczności obszaru LGD są autorami zapisów LSR. Rolę ekspertów przy opracowywaniu LSR pełnili Mariola Epa (animator Partnerstw lokalnych) oraz Adam Futymski (ekspert niezależny). Po zakończeniu warsztatów eksperci dokonali skompensowania materiałów, których efektem finalnym jest LSR. Dokument został zaprezentowany członkom LGD podczas Walnego Zebrania Członków LGD w dniu 11.04.2008 roku w Lisewie.

Po zatwierdzeniu przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi rozporządzeń regulujących Podejście Leader LGD „Vistula – Terra Culmensis” przystąpiła do kolejnych prac nad LSR. Koordynatorzy gminni i członkowie Zarządu spotkali się kilkanaście razy, aby przedyskutować szczegółowe zapisy niniejszej strategii i skonsultować w lokalnym środowisku, a następnie w dniu 17 grudnia 2008 roku LSR została przyjęta do realizacji uchwałą Walnego Zebrania Członków.

XII. Opis procesu wdrażania i aktualizacji LSR.

LGD i jej organy, w szczególności Zarząd, będą dbały o to, by proces wdrażania LSR odbywał się z jak największym udziałem partnerów i całej społeczności lokalnej.

Temu celowi służyć będzie przede wszystkim zasada pełnej jawności działania LGD, która w szczególności będzie dotyczyć polityki informacyjnej prowadzonej w sposób zapewniający szerokie upowszechnienie informacji na temat LGD i realizowanych przez nią działań. Przewiduje się w tym zakresie wykorzystanie różnych wzajemnie dopełniających się środków i metod komunikacji społecznej, w szczególności:

- Organizowanie spotkań z mieszkańcami,
- Wywieszanie informacji w urzędach gmin
- Zamieszczanie ogłoszeń, artykułów i wywiadów w prasie lokalnej,
- Prowadzenie strony internetowej LGD, z podstronami zawierającymi aktualności, dokumenty, raporty oraz podstroną, na której będzie funkcjonować forum dyskusyjne,
- Opracowanie kompendium LSR i rozpowszechnienie wśród mieszkańców LGD.

W działaniach informacyjno-promocyjnym będą także wykorzystywane gazety o zasięgu regionalnym oraz telewizja regionalna.

Upowszechnianie informacji o działaniach LGD i promowanie jej dorobku powinno zachęcić szerokie kręgi mieszkańców obszaru do zainteresowania programem Leader i w konsekwencji do bezpośredniego kontaktu z biurem LGD. W godzinach pracy biuro będzie cały czas dostępne dla mieszkańców, a pracownik wyznaczony do kontaktu i obsługi klientów będzie zobowiązany udzielać odpowiedzi i wyjaśnień, a także udostępniać do wglądu materiały dokumentujące działalność LGD, w tym protokoły z posiedzeń zarządu i posiedzeń organu decyzyjnego. Pracownik ten będzie także przyjmował wnioski i postulaty składane przez mieszkańców dotyczące wdrażania LSR. Wnioski będzie można także przesłać do LGD pocztą.

Wszystkie wnioski dotyczące wdrażania LSR, a także ukazujące się na ten temat artykuły i audycje będą dokładnie analizowane i w razie uznania ich słuszności będą podejmowane odpowiednie decyzje w zakresie zmiany sposobu wdrażania LSR.

W ramach działań mających na celu nabywanie umiejętności i aktywizację społeczności lokalnej LGD będzie organizować spotkania zachęcające i motywujące mieszkańców obszaru do udziału w procesie wdrażania LSR, w szczególności poprzez przygotowanie wniosków o pomoc ze środków programu Leader. Z myślą o licznej grupie osób i organizacji mających duże braki kompetencyjne w zakresie opracowania projektu i przygotowania wniosku o pomoc, LGD będzie organizować szkolenia i inne przedsięwzięcia edukacyjne umożliwiające nabycie potrzebnych kwalifikacji. Osoby i organizacje potrzebujące dalej idącej pomocy w tym zakresie będą mogły zwrócić się do LGD z prośbą o udzielenie bezpłatnych porad związanych z projektowaniem operacji lub przygotowaniem wniosku o pomoc (doradztwo).

Będzie podejmowana procedura aktualizacji LSR (min dwa razy w latach 2008 - 2015). Za jej przeprowadzenie będzie odpowiedzialny Zarząd. Naczelną zasadą tej procedury będzie uspołecznienie, polegające na odwołaniu się do opinii mieszkańców i partnerów lokalnych i wykorzystaniu zgłaszanych przez nich uwag i wniosków. W procesie aktualizacji strategii będą stosowane takie formy pracy, które zapewniają szeroki udział mieszkańców, na przykład:

- Tworzenie grup roboczych z udziałem zainteresowanych mieszkańców,
- Organizowanie otwartych spotkań i debat publicznych,
- Sondaże społeczne i badania ankietowe,
- Dyskusyjne fora internetowe,
- Zamieszczanie informacji na stronie internetowej LGD o możliwości zgłaszania uwag.

XIII. Zasady i sposób dokonywania oceny (ewaluacji) własnej.

Z fazą wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju ściśle związane są regularne działania monitorujące i kontrolne, które stanowią istotny element zarządzania. W trakcie realizacji projektów LGD będzie na bieżąco oceniać rozwój wydarzeń i w razie konieczności robić korekty (analiza na podstawie zapisów z protokołów z posiedzeń członków Zarządu, uwag zgłaszanych przez członków LGD, beneficjentów). Istotnym elementem realizacji LSR jest nie tylko śledzenie stanu wykonania zakładanego budżetu, lecz także monitorowanie zachowań beneficjentów projektów, działań partnerów, pracy zespołu projektowego, zakresu i wyników osiągniętych w realizacji celów LSR.

Ewaluacja przyjęta przez LGD została podzielona na **ewaluacje ex ante** i **ewaluacje ex post**. **Ewaluacja ex-ante** jest prowadzona przed wdrażaniem lokalnej strategii rozwoju i ma za zadanie ocenić na ile planowane przedsięwzięcia są trafne z punktu widzenia potrzeb beneficjentów oraz na ile są spójne w zakresie planowanych celów LSR i sposobów ich realizacji.

Ewaluacja ex-post jest oceną działań, które zostały zrealizowane w minionym okresie. LGD przyjmuje przeprowadzanie ewaluacji ex-post do 30 kwietnia 2015 (nie wyklucza się wprowadzenia dodatkowych terminów ewaluacji) - Ewaluacja ex-post poddaje analizie osiągnięte produkty i rezultaty oraz dokona oceny jakości realizacji LSR. Przeprowadzona zostanie również ocena poczynionych na etapie programowania założeń, w tym szczególnie **celów oraz**

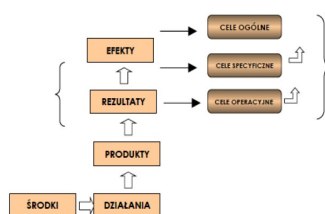
przyjętych wskaźników oraz aktualnego kontekstu realizacji LSR. Będzie to szczególnie ważne, gdyż zmiana warunków społeczno-gospodarczych może spowodować dezaktualizację początkowej diagnozy, która stała się punktem wyjścia dla realizowanej LSR. W konsekwencji wyniki takiej ewaluacji mogą się przyczynić do pewnych modyfikacji realizacji LSR oraz aktualizacji przyjętych założeń.

Rezultaty działań monitorujących będą ujmowane w formie rocznych sprawozdań, które będą przedkładane Instytucji Wdrażającej PROW – OŚ 4. Na potrzeby własne LGD przewiduje sporządzanie raportów okresowych np. kwartalnych z postępów w realizacji założeń LSR. Jest to bardzo ważne by monitorować stan budżetu, ilość projektów złożonych do LGD, ilość umów podpisanych na realizację przedsięwzięć w ramach Osi 3 i 4, wdrażane podejściem LEADER. Za monitoring realizacji LSR będzie odpowiadał kierownik biura LGD, który będzie przygotowywał raporty i prezentował je na posiedzeniach Zarządu.

Poza stałym monitorowaniem postępów w realizacji LSR, Lokalna Grupa Działania będzie dokonywała także własnej ewaluacji tj. oceny swojej działalności, jakości zarządzania i jakości świadczonych usług. Źródłem informacji potrzebnych do dokonania ewaluacji jest monitoring. Raporty z monitoringu będą punktem wyjścia do oceny własnej LGD i podejmowanych działań. Podstawowym celem ewaluacji jest stałe ulepszanie skuteczności i efektywności programów realizowanych przez władze publiczne.

Najważniejsze cele ewaluacji LGD „Vistula - Terra Culmensis”:

- określenie wielorakich efektów realizowanej LSR,
- lepsze zaspokojenie oczekiwań mieszkańców LGD dla których jest LSR,
- poprawa jakości podejmowanych działań,
- rozwój zawodowy osób zarządzających LSR,
- dostarczenie informacji koniecznych dla podejmowania decyzji oraz ocena zewnętrzna ze strony instytucji nadzorujących, społeczności oraz opinii publicznej,
- usprawnienie sposobu funkcjonowania instytucji zarządzającej i nadzorującej program,
- wzmocnienie i ulepszenie procedur demokratycznych dialogu społecznego, aktywności, podmiotowości,
- potwierdzenia trafności określenia celów w stosunku do aktualnie istniejących potrzeb beneficjentów ostatecznych.

Wykres podany za: *Evaluating eu expenditure programmes: A Guide Ex post and Intermediate Evaluation. January 1997.*

Narzędzia ewaluacji własnej LGD „Vistula - Terra Culmensis”

W ewaluacji ważne jest uchwycenie **zmian ilościowych i jakościowych**. Aby to uczynić należy korzystać z różnych metod badawczych - LGD będzie stosować różnorodne narzędzia

ewaluacji własnej m.in. ankiety, wywiady pogłębione i obserwacje. Podstawowym narzędziem ewaluacji będzie kwestionariusz polecany przez Pozarządową Agencję Ewaluacji i Rozwoju.

Także beneficjenci zgłaszający i wdrażający operacje (projekty) zobowiązani będą do dostarczania wiarygodnych informacji niezbędnych do procesu ewaluacji i monitoringu. Na te potrzeby przygotowany zostanie formularz ankiety monitorującej.

Ankieta będzie przekazywana beneficjentom w momencie otrzymania informacji o otrzymaniu przez beneficjenta płatności ostatecznej. Dodatkowo LGD może zwracać się, nie częściej niż 2 razy w roku, do beneficjentów o aktualizację danych przedstawionych w ankiecie monitorującej. Formularz ankiety monitorującej opiniowany będzie przez Zarząd LGD.

Interpretacja dostarczonych informacji oraz wyciąganie z nich odpowiednich wniosków na temat wdrażania bądź potrzeby aktualizacji LSR należy do Zarządu LGD.

XIV. Określenie powiązań LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LSR.

Opracowując LSR uwzględniono dokumenty strategiczne dotyczące województwa kujawsko-pomorskiego, powiatu chełmińskiego, grudziądzkiego oraz gmin tworzących LGD. Podczas prac nad LSR uwzględniono następujące dokumenty planistyczne:

1. Narodowa Strategia Spójności na lata 2007–13, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.
2. Strategia rozwoju województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2020 r., Załącznik do Uchwały Nr XLI/586/05 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 grudnia 2005 r.
3. Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013 (z elementami prognozy do roku 2020), Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 29 czerwca 2005 r. Warszawa, czerwiec 2005 r.
4. Regionalny Program Operacyjny dla województwa Kujawsko-Pomorskiego,
5. Strategia Rozwoju Turystyki dla województwa Kujawsko-Pomorskiego, Toruń, kwiecień 2004.
6. Program Ochrony Środowiska Województwa Kujawsko – Pomorskiego
7. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego na Lata 2007-2020,
8. Strategia rozwoju powiatu chełmińskiego, Chełmno, czerwiec 2003.
9. Strategia rozwoju powiatu grudziądzkiego, Grudziądz, marzec 2003.
10. Strategia rozwoju Gminy Chełmno, Bydgoszcz, październik 2003.
11. Strategia rozwoju Gminy Grudziądz, grudzień 2003.
12. Strategia rozwoju Gminy Lisewo, grudzień 2007.
13. Strategia rozwoju Gminy Stolno, marzec 2000.
14. Plany rozwoju miejscowości.

Wszelkie programy finansowane ze środków UE w Polsce powinny się wpisywać w ramy Narodowej Strategii Spójności. NSS to dokument strategiczny określający priorytety i obszary wykorzystania oraz system wdrażania funduszy unijnych: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności w ramach budżetu Wspólnoty na lata 2007–13. Celem strategicznym NSS jest *tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej*. Cel strategiczny osiągnąy będzie poprzez realizację horyzontalnych celów szczegółowych. Celami horyzontalnymi NSS są:

1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz **rozbudowa mechanizmów partnerstwa,**
2. **Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej,**
3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski,
4. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług,
5. **Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej,**
6. **Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.**

Lokalna Grupa Działania poprzez realizację celów strategicznych zawartych w LSR działa zgodnie z celami NSS.

Założenia LSR „Vistula - Terra Culmensis - Rozwój przez Tradycję” są komplementarne w stosunku do nadrzędnego celu rozwojowego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, jakim jest: **Poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia jego mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju.**

Lokalna Strategia Rozwoju	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2020
<p><i>Cel 1: Historyczna Ziemia Chełmińska inspiracją dla rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie kulturowym i przyrodzie</i></p>	<p>LSR wpisuje się w obszary priorytetowe strategii: - rozwój nowoczesnej gospodarki</p> <p>Strategia wpisuje się w wybrane cele strategiczne obszarów strategii rozwoju województwa: Dla obszaru gospodarczego: - promocja rozwoju turystyki - wzmocnienie konkurencyjności regionalnej gospodarki rolnej Dla obszaru struktury przestrzenno – funkcjonalnej: - rewitalizacja miast i wsi regionu - promocja dziedzictwa kulturowego</p> <p>LSR wpisuje się w następujące działania ujęte w strategii rozwoju województwa: - Promocja walorów i produktów turystycznych - Rozwój sektora usług turystycznych - Zachowanie dziedzictwa kulturowego - Adaptacja dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych</p>
<p><i>Cel 2: Aktywna i dobrze zorganizowana społeczność lokalna</i></p>	<p>LSR wpisuje się w obszary priorytetowe strategii: - unowocześnianie struktury przestrzenno – funkcjonalnej regionu - odpowiedni rozwój zasobów ludzkich</p> <p>Dla obszaru rozwój zasobów ludzkich: - Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy - Integracja społeczno-zawodowa - Promocja zatrudnienia osób pozostających bez pracy lub zagrożonych jej utratą.</p> <p>LSR wpisuje się w następujące działania ujęte w strategii rozwoju województwa: - Dostępność kształcenia dla dorosłych - Rozwój zatrudnienia osób bezrobotnych - Przeciwdziałanie bezrobociu osób zagrożonych utratą pracy w rolnictwie oraz sektorach mających problem z dostosowaniem się do potrzeb rynku pracy.</p>

LSR jest także zgodna z innymi dokumentami strategicznymi województwa, zwłaszcza ze strategią rozwoju turystyki. *Aspiracją samorządu jest wykreowanie województwa kujawsko-pomorskiego jako powszechnie znanego, atrakcyjnego miejsca z szeroką ofertą turystyczną,*

obejmującą różne jej dziedziny, skierowaną do mieszkańców regionu, mieszkańców pozostałej części kraju oraz gości z zagranicy, zwłaszcza z krajów Europy Zachodniej.

Strategia zakłada rozwój funkcji turystycznej w obszarach dotychczas mało rozwiniętych pod tym względem i wśród tych obszarów wymienia Dolinę Dolnej Wisły ze szczególnym naciskiem na aspekt kulturowo-krajoznawczy i rozwój agroturystyki.

Cele LSR są zbieżne także z priorytetami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013. Celem strategicznym Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w lata 2007-2013 jest **poprawa konkurencyjności województwa oraz spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej jego obszaru**. Cel strategiczny programu jest zgodny z celem strategicznym Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, którym jest „tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej”. Cele te odnoszą się wprost do specyfiki podejścia Leader, opartego na zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich. Działania ujęte w LSR są w pełni komplementarne ze strategiami rozwoju powiatu chełmińskiego i grudziądzkiego.

Lokalna Strategia Rozwoju	Strategia rozwoju powiatu chełmińskiego, Chełmno, czerwiec 2003	Strategia rozwoju powiatu grudziądzkiego, Grudziądz, marzec 2003
<p>Cel 1: Historyczna Ziemia Chełmińska inspiracją dla rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie kulturowym i przyrodzie</p>	<p>Cel LSR jest komplementarny do celów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Powiat atrakcyjny turystycznie - Dobra koordynacja promocji walorów turystycznych powiatu - Rozwinięta baza turystyczna - Odrestaurowane zabytki <p>Do działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oznakowanie miejsc turystycznych i historycznych powiatu - Tworzenie i promocja produktu turystycznego - Atrakcyjny produkt turystyczny - Legendy Ziemi Chełmińskiej (organizacja imprez, wydawnictwa, szlaki turystyczne, itp.) - Fortyfikacje Ziemi Chełmińskiej - „Zaproszenie do średniowiecza” - Organizacja imprez plenerowych - Jarmark jaszczurczy - Warsztaty ginących zawodów - Szlaki rezerwatów i pomników przyrody - Rozwój agroturystyki - Rozbudowa tras rowerowych - Oznakowanie szlaków turystycznych - Miejsca parkingowe z dojazdami - Rewitalizacja terenów nadwiślańskich - Skanseny 	<p>Cel LSR jest komplementarny do celów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Atrakcyjny turystycznie powiat - Rozwinięta baza turystyczna <p>Do działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wsparcie Gospodarstw agroturystycznych - Rozwój turystyki kwalifikowanej (piesza, rowerowa, itp.) - Wskazanie terenów pod infrastrukturę turystyczną w gminach - Rozwój infrastruktury turystycznej w gminach - Przygotowanie oferty turystycznej - Promocja ofert turystycznych
<p>Cel 2: Aktywna i dobrze zorganizowana społeczność lokalna</p>	<p>Cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wysoka aktywność społeczeństwo - Wykształcone społeczeństwo - Lokalny system wspierania przedsiębiorczości 	<p>Cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Konkurencyjne rolnictwo - Rozwój rolnictwa ekologicznego - Rozwój usług i drobnej wytwórczości na terenach wiejskich <p>Do działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aktywizację zawodową zgodnie z potrzebami rynku - Szkolenia i udział w targach - Promowanie zdrowej żywności - Edukacja rolnicza

Cele LSR są spójne z celami rozwoju gmin objętych działalnością LGD „Vistula - Terra Culmensis”

Lokalna Strategia Rozwoju	Strategia rozwoju Gminy Chełmno, 2003	Strategia rozwoju Gminy Grudziądz 2003	Strategia rozwoju Gminy Lisewo 2007	Strategia rozwoju Gminy Stolno 2000
Celu 1: Historyczna Ziemia Chełmińska inspiracją dla rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie kulturowym i przyrodzie		- Atrakcyjna turystycznie gmina - Skuteczna promocja gminy		
Celu 2: Aktywna i dobrze zorganizowana społeczność lokalna	- Bezpieczne, zdrowe, wykształcone i aktywne społeczeństwo - Nowoczesna infrastruktura i media dostępne dla wszystkich	- Zróżnicowane rolnictwo - Aktywne i wykształcone społeczeństwo	- Poprawa warunków życia ludności wiejskiej i stanu bezpieczeństwa publicznego, rozwój rolnictwa ekologicznego, rozwój mieszkalnictwa i usług wyższego rzędu, - stworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, agrobiznesu, nowoczesnej i zdyswersyfikowanej gospodarki	- Poprawa jakości codziennego życia mieszkańców, - Wyraźne większe zaangażowanie mieszkańców sprawami publicznymi

Jak pokazuje przedstawiona powyżej analiza dokumentów strategicznych województwa kujawsko-pomorskiego, powiatów chełmińskiego i grudziądzkiego oraz gmin: Chełmno, Grudziądz, Lisewo i Stolno, działania zaplanowane przez LGD w LSR są w pełni komplementarne z celami zawartymi w wymienionych dokumentach. LGD podejmując działania wynikające z LSR przyczyni się do rozwoju regionu, a zwłaszcza jego kultury, tradycji, lokalnej społeczności i gospodarki. Każde z działań stymuluje jego dynamikę, wzajemnie się uzupełniając.

XV. Wskazanie planowanych działań, przedsięwzięć lub operacji realizowanych przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze objętym LSR.

Lokalna Grupa Działania będzie realizowała swoje cele statutowe oraz cele strategiczne poprzez liczne projekty z możliwych i dostępnych źródeł finansowania. Głównym programem jest Program Operacyjny Kapitał Ludzki, ponieważ jego realizacja przyczyni się do budowania aktywnego i dobrze zorganizowanego społeczeństwa o bogatych zasobach. Aktualnie na obszarze LGD jest lub było realizowanych kilka programów ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego: wsparcie dla osób bezrobotnych, alternatywna edukacja przedszkolna, podnoszenie kwalifikacji pracowników instytucji i firm. W ramach LSR planowane są projekty wdrażane bezpośrednio przez LGD, a także w partnerstwie z takimi instytucjami jak Powiatowy Urząd Pracy czy Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej.

Planowane działania w ramach POKL:

- Priorytet VIII. Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.1. Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie, Poddziałanie 8.1.1. Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw. Projekt „LGD Vistula - Terra Culmensis uczy nowych zawodów” zakłada przeprowadzenie kursu z zakresu stylizacji paznokci oraz kursu kosmetycznego.
- Priorytet VIII. Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.1. Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie, Poddziałanie 8.1.1. Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw. Projekt „Nowe kwalifikacje dla mieszkańców Lokalnej Grupy Działania „Vistula - Terra Culmensis - Rozwój przez Tradycję” zakłada przeprowadzenie kursu z języka angielskiego.
- Priorytet IX. Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działanie 9.5. Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich. Projekt „Razem splećmy sobie przyszłość” zakłada przeprowadzenie warsztatów z zakresu wikliniarstwa dla 40 osób z terenu LGD.

- Priorytet IX. Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działanie 9.5. Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich. Projekt „Kwitający interes – kurs florystyki” zakłada przeprowadzenie kursu florystycznego dla 40 osób z terenu LGD.
- Priorytet IX. Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działanie 9.5. Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich. Projekt „Wiedząc więcej-można więcej” zakłada przeprowadzenie razem z partnerem – Powiat Chełmiński – szkoleń z zakresu funkcjonowania organizacji pozarządowych oraz w zakresie księgowości i rozliczania dotacji.
- W ramach Działania 9.1.1. są na obszarze LGD (Stolno i Lisewo) prowadzone wiejskie przedszkola, oparte na alternatywnych formach edukacji przedszkolnej, wyrównujące szanse edukacyjne dzieci wiejskich. Ta forma alternatywnej edukacji przedszkolnej będzie z pewnością kontynuowana, ponieważ jest duże zapotrzebowanie w lokalnym środowisku.

LGD planuje dalsze pozyskiwanie środków na aktywizację i promocję obszaru LGD oraz na podnoszenie kwalifikacji członków LGD oraz pozostałych mieszkańców, zarówno ze środków funduszy unijnych jak i innych. Ponadto nadal Stowarzyszenie będzie starało się uczestniczyć w różnego rodzaju imprezach, w przedsięwzięciach, które będą przyczyniały się do rozwoju obszarów LGD.

Mechanizmy zabezpieczające przed podwójnym finansowaniem:

W celu zabezpieczenia przed nakładaniem się pomocy w ramach PROW i innych programów realizowanych przez Lokalną Grupę Działania zastosowane będą następujące mechanizmy:

1. **Zakres obowiązków określony w umowie.** Z każdą osobą zatrudnioną przez LGD będą podpisywane umowy o pracę określające zakres obowiązków i zadań ze wskazaniem programu, z którego jest finansowane jego stanowisko pracy i na rzecz którego wykonują pracę.
2. **Ewidencja czasu pracy.** Pracownicy zatrudnieni w projektach realizowanych przez LGD będą zatrudniani zgodnie z przepisami Kodeksu Pracy. Będzie prowadzona ewidencja czasu pracy. Osoby zaangażowane w realizację jednocześnie więcej niż jednego programu będą posiadały w umowie o pracę szczegółowe opisy zadań wykonywane w poszczególnych programach wraz z kwotą wynagrodzenia i zachowaniem jednoczesnym wymiaru pracy zgodnie z kodeksem Pracy.
3. **Koordinacja projektów.** Każdym projektem będzie zarządzać inna osoba jako koordynator projektu zatrudniony na umowę o pracę lub umowę cywilnoprawną. Koordynatorzy poszczególnych projektów będą wymieniać wiedzę i doświadczenie na okresowych spotkaniach z Zarządem.
4. **Bankowość.** Dla każdego projektu i programu utworzone zostanie odrębne konto lub subkonto.
5. **Księgowość.** Każdy projekt finansowany z programów będzie posiadał oddzielne rejestr księgowy. Dokumenty księgowe będą opisywane z jakich środków oraz z jakiego programu koszty zostały opłacone. W przypadku wydatków, które będą współfinansowane z więcej niż jednego programu w opisie znajdzie się informacja w jakiej części finansowane są wydatki w ramach każdego z programów.

XVI. Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich.

Realizacji LSR dla obszaru zwanego „Vistula - Terra Culmensis” ma doprowadzić do zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju, gdzie gospodarka, środowisko i społeczeństwo będą się rozwijać w sposób zrównoważony i zintegrowany. Obszar 4 gmin partnerskich, charakteryzujący się wysoko rozwiniętym rolnictwem, będzie się coraz bardziej różnicował.

Realizacja LSR może się przyczynić przede wszystkim do rozwoju funkcji turystycznych regionu, dotychczas bardzo ograniczonych. Poprzez wsparcie działań związanych z rozwojem usług turystycznych, w tym agroturystycznych, z budowaniem elementów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej, podnoszeniem estetyki wsi, istnieje duża szansa na wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru dla turystów i mieszkańców terenu LGD.

Ścisła współpraca LGD z samorządem lokalnym, z lokalnymi przedsiębiorcami i organizacjami społecznymi, da efekt synergii w postaci skutecznych metod rozwiązywania bieżących problemów. Ta współpraca w okresie 2006-2008 już dała pozytywne skutki w postaci integracji i aktywizacji społeczności lokalnej poprzez liczne inicjatywy oddolne na rzecz edukacji, rekreacji, kultywowania kultury, ochrony dziedzictwa kulturowego. Inwentaryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego, stopniowe oznakowanie i opisywanie obiektów i miejsc historycznych, już dało efekt w postaci większego zainteresowania „małą ojczyzną”, Ziemią Chełmińską, wśród samych mieszkańców.

Wsparcie w ramach LSR przedsięwzięć rozwijających infrastrukturę społeczną w postaci świetlic, boisk, placów zabaw, miejsc spotkań i aktywnego spędzania czasu wolnego, z pewnością zaowocuje większą liczbą inicjatyw społecznych, odbudową nadszarpniętych więzi społecznych, a w konsekwencji rozwojem aktywnego i dobrze zorganizowanego społeczeństwa, jak to zostało określone w celu strategicznym nr 2.

XVII. Informacja o dołączonych do LSR załącznikach.

Cześć załączników, do których odnoszą się zapisy niniejszej strategii zostaje dołączona do wniosków o wybór lokalnej grupy działania do realizacji LSR. Są to załączniki:

- Nr 1. Statut Lokalna Grupa Działania „Vistula - Terra Culmensis - Rozwój przez Tradycję”
- Nr 2. Regulamin organizacyjny organu decyzyjnego LGD „Vistula - Terra Culmensis - Rozwój przez Tradycję”
- Nr 5. Procedura naboru pracowników LGD „Vistula - Terra Culmensis - Rozwój przez Tradycję”
- Nr 6. Opisy stanowisk prezentujące podział obowiązków i zakres odpowiedzialności na poszczególnych Stanowiskach
- Nr 7. Opis warunków technicznych i lokalowych biura LGD
- Nr 11. Dane wszystkich członków organu decyzyjnego LGD
- Nr 12. Uchwały Rad Gmin o przystąpieniu do LGD
- Nr 16. Wzory dokumentów stosowane w procedurze oceny zgodności operacji z LSR i wyboru operacji
- Nr 17. Doświadczenie członków albo partnerów LGD w zakresie realizacji projektów

Natomiast do niniejszej strategii dołącza się dodatkowe załączniki uzupełniające informacje do poszczególnych rozdziałów LSR:

Załącznik nr 1. Listy obecności z warsztatów strategicznych (skan).

XVIII. Materiały Źródłowe:

W LSR zamieszczono fragmenty tekstów znajdujących się w następujących publikacjach:

1. R. Boguwolski, M. Kurzyńska, „Archeologia Północnej części ziemi chełmińskiej”, Grudziądz 2001r.
2. J. Błachnio, „Zabytki powiatu chełmińskiego”, Grudziądz 1962r.
3. J. Głuszenia, „Zespół Szkół Rolniczych w Grubnie 1955 – 1995”, Grubno 1995r.

4. M.Bielski, J.Bielska – Krawczyk, J.A.Małecki, „Wabcz – Gmina Stolno – Zespół Dworsko – Pałacowy”, Toruń 1998r.
5. „Chełmno – Przewodnik” pod red. A.Grzesznej – Kozikowskiej, Toruń 2002 (i nast.).
6. A.Pabian, W.Rozynkowski, „Zamki krzyżackie na ziemi chełmińskiej”, Toruń 1997 r.
7. M. Biskup, „Dzieje Chełmna i jego regionu”, Toruń 1968 r.
8. R. Sypek, „Zamki i obiekty warowne Państwa Krzyżackiego”, Warszawa 1999 r.
9. „Zabytki powiatu chełmińskiego” Grudziądz 1962 r.
10. Strony internetowe miasta Grudziądz, Chełmna, Torunia, Świecia, Chełmży oraz Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego.
11. Henryk Szkuta - Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lisewo, rok 2000
12. Henryk Szkuta - Strategia Rozwoju Gminy Lisewo, rok 2000
13. Jacek Bachanek, Ryszard Kirkowski - Lisewo i okolice. Zarys dziejów do roku 1946, wydawca - Urząd Gminy Lisewo, 1993
14. Praca zbiorowa pod redakcją ks. Stanisława Kardasza - Diecezja Toruńska. Historia i teraźniejszość, t.4.Dekanat Chełmiński, Wyd. Toruń 1996
15. Lisewo, sanktuarium Matki Bożej, wydawnictwo AGA Wrocław 2003.